Groenblauwprogramma Dordrecht 2021

DORDRECHT

idverde Advies

Volgende pagina

Klik op onderstreepte teksten om naar de pagina's te gaan met meer informatie. Kijk in de begrippenlijst als u meer wilt lezen over de betekenis van de woorden: groenblauw, aantrekkelijkheid, klimaatbestendigheid, biodiversiteit, gezondheid, participatie, ecologisch beheer, ziekten en plagen, invasieve exoten, tijdelijke natuur. Door op het terug-pijltje boven aan de pagina te klikken komt u terug op de vorig bekeken bladzijde.

Naar samenvatting

Naar inhoudsopgave

Colofon

Dit plan is opgesteld door:
*i*dverde Advies
Willemsplein 2-4
5211 AK 's-Hertogenbosch
advies@idverde.nl
Contactpersoon: Kimberly Hofstede

In opdracht van:
Gemeente Dordrecht
Spuiboulevard 300
3311 GR Dordrecht
Contactpersoon: Oege Oevering

Vastgesteld door Gemeenteraad:
2021

Luchtfoto voorblad: Holland.com

Samenvatting van het Groenblauwprogramma

In de Omgevingsvisie 2020 is vastgelegd wat de gemeente Dordrecht wil bereiken:

- de aantrekkelijkheid van de buitenruimte verhogen,
- de buitenruimte meer klimaatbestendig maken,
- de biodiversiteit binnen en buiten de stad verhogen,
- een gezonde leefomgeving en meer naar buiten toe gaan stimuleren.

Sfeerbeeld multifunctionele groenblauwe buitenruimte, Plan Tij Dordrecht. Bron: Groenblauwdordrecht.nl

De gemeente hecht veel waarde aan het groen (beplantingen en bomen) en blauw (oppervlaktewater) omdat de vier doelen daarmee bereikt kunnen worden. In dit Groenblauwprogramma zijn deze doelen concreter gemaakt en voorzien van:

- een duidelijke visie voor groenblauw,
- regels voor inrichting en beheer (beleid- en beheeruitgangspunten)
- en eenmalige acties (maatregelen).

Het Programma beschrijft hoe de gemeente samen met inwoners en partners zorgt dat de vier doelen de komende 10 jaar worden bereikt. Partners zijn bijvoorbeeld Waterschap Hollandse Delta, natuurorganisaties en LTO-Noord. Meer achtergrondinformatie staat in de uitgebreide inleiding.

Dit Programma is samen met inwoners en partners gemaakt door ideeën op te halen via een online enquête en videobijeenkomsten. Een belangrijke conclusie hieruit is dat Dordtenaren de natuur steeds belangrijker vinden. Zowel voor planten en dieren zelf, als om de stad leefbaar te houden voor de mensen. Veel inwoners en partners vinden dat het groen en blauw moet zorgen voor verkoeling op warme dagen en dat het moet bijdragen aan het beperken van de wateroverlast. De buitenruimte heeft ook veel andere functies en voorzieningen die ruimte nodig hebben. Denk bijvoorbeeld aan de wegen en parkeerplaatsen. Het is een uitdaging om de verschillende functies goed op elkaar af te stemmen en Dordtenaren denken hier graag over mee. Meer informatie staat in de samenvatting van de participatie.

Woordwolk uit online enquête

Overkoepelende en themadoelen

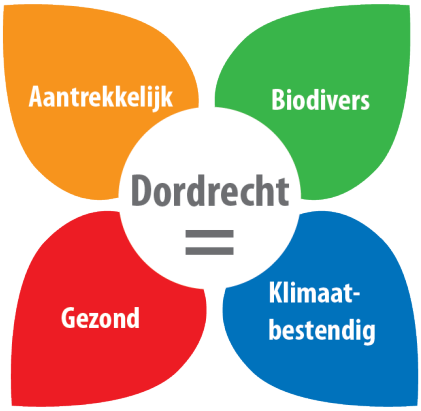

Het Groenblauwprogramma is uitgewerkt in de vier themadoelen die vanuit de Omgevingsvisie zijn benoemd. Deze doelen gaan over:

- een aantrekkelijke stad,
- een klimaatbestendige stad,
- een biodiverse stad,
- een gezonde stad.

Een aantal ambities horen niet thuis bij één, maar bij meerdere van deze themadoelen. De overkoepelende ambities voor 2030 zijn:

- Dordtenaren zijn tevreden over het groen en blauw omdat de basis op orde is en hier een plus bovenop is geleverd.
- De buitenruimte is veilig, bereikbaar en multifunctioneel, om aan verschillende wensen en behoeftes te voldoen.
- Dordts unieke karakter is versterkt met het groen en blauw.
- Het groen en blauw is onderling verbonden tot één sterk, robuust netwerk. Via kleine structuren zoals bomenlanen en watergangen is de natuur van de Biesbosch en het getijdenlandschap tot aan de voordeur van de Dordtenaar gebracht. Zo is de natuur beleefbaar en draagt de natuur bij aan een aantrekkelijke stad, meer klimaatbestendigheid, biodiversiteit en het stimuleren van naar buiten gaan.
- Het beheer is “adaptief”. Dat betekent dat het beheer en onderhoud zo is georganiseerd dat aan de vier doelen wordt bijgedragen. Als blijkt dat het op een andere manier beter kan, dan worden het beheer en onderhoud aangepast.

Op de volgende pagina’s zijn de vier themadoelen verder uitgewerkt. Per doel zijn regels (beleids- en beheeruitgangspunten) en acties (eenmalige maatregelen) opgenomen die ervoor zorgen dat de huidige situatie geleidelijk veranderd naar de gewenste situatie voor 2030. Bij de regels wordt telkens één belangrijk voorbeeld genoemd. Andere onderdelen zijn uitgewerkt in het achterliggende document. Door op de onderstreepte visietekst, de regel of de actie te klikken komt u op de pagina met meer informatie. Op de laatste pagina’s van deze samenvatting is een overzicht van alle acties en kosten opgenomen.

Leeswijzer voor volgende pagina's

Een aantrekkelijke stad

In 2030 is er meer aandacht voor groen en blauw in de buitenruimte. Dordtenaren vinden het groen en blauw belangrijk. Het karakter van Dordrecht wordt erdoor gevormd en door de aantrekkelijke aankleding van de buitenruimte gaan Dordtenaren graag naar buiten om elkaar te ontmoeten. Hierdoor wonen en werken mensen prettiger in Dordrecht.

Wat willen we bereiken?

1

Uitbreiding van bestaand groen en blauw

Structuren van groen en blauw worden verder versterkt.

2

Bescherming van bestaand groen en blauw

Groen en blauw dat belangrijk is voor heel Dordrecht (1), voor een hele wijk (2) of vooral voor één buurt of straat (3) wordt op een verschillend niveau beschermd.

3

De inrichting van bestaand en nieuw groen en blauw

Liever één grote gezonde boom, dan 3 kleine ongezonde bomen te dicht op elkaar. Minder bomen terugplanten is dus toegestaan.

4

De basis op orde

De gemeente zorgt voor een gezonde biodiversiteit om ziekten en plagen te voorkomen. Als inwoners overlast ervaren kunnen zij een melding maken via Fixi.nl.

5

Het basis beheer en onderhoud van het groen en blauw

Met onderhoud blijft de buitenruimte veilig, schoon en functioneel.

Wat gaan we hiervoor doen?

1.
- Versterken dijklinten: Bomenstructuur Zeedijk
- Nieuwe boomstructuren

2.
- Bomenprogramma (boomstructuren, beleid en beheer)
- Groenblauwe structuurkaart incl. beschermingsbeleid
- Herschrijven Kwaliteitshandboek Openbare Ruimte (KOR)

3.
- Beleidsregel nieuwbouw en herstructurering
- Herinrichting Weizigtpark
- Herinrichting Wielwijkpark
- Samenstellen klankbordgroep om te betrekken bij grote projecten (die over meerdere vakgebieden gaan)

4. Geen acties

5.
- Actualiseren beheersysteem incl. uitdenken databeheer toekomst

Een klimaatbestendige stad

In 2030 beschermt het groen en blauw Dordrecht en Dordtenaren tegen de gevolgen van het veranderende klimaat. Overlast door zware regenval is zoveel mogelijk voorkomen. In droge, hete perioden geven groen en blauw veel verkoeling. Er is meer en kwalitatief beter groen en blauw. Zowel op gemeentegrond, als in tuinen van inwoners.

Wat willen we bereiken?

1 Participatie/samen-werking met inwoners

Dordtenaren en partners denken mee over betere inrichting en beheer voor aantrekkelijkheid, klimaatbestendigheid, biodiversiteit en speel- en beweegruimte.

2 Samenwerking tussen groenblauw en andere vakgebieden zoals verkeer

Als de buitenruimte op de schop gaat worden direct verbeterkansen voor groen en blauw meegenomen.

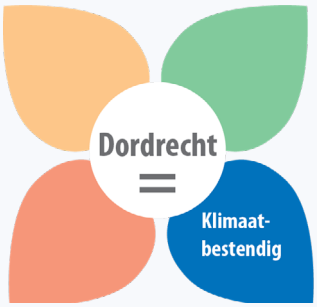

3 De inrichting van bestaand en nieuw groen en blauw

Om wateroverlast te beperken wordt de waterbestendigheid van de openbare ruimte bij nieuwbouw én bestaande bouw zoveel als mogelijk verhoogd.

4 Het beheer en onderhoud van het groen en blauw

Het onderhoud wordt aangepast (adaptief) op gebruiks- en klimaatdoelen. Bijv. bladafval blijft zoveel mogelijk liggen voor watervasthouding in bodem.

5 Relatie biodiversiteit en klimaat

Klimaatbestendige ingrepen dragen bij aan het versterken van de biodiversiteit.

Wat gaan we hiervoor doen?

1.
- Tuincoach
- Operatie Steenbreek acties

2.
- Samenwerking Waterschap, meer oppervlaktewater in de woonwijken
- Samenwerking Waterschap, betere waterkwaliteit
- Programma Dordwijkzone
- Herinrichting Spuiboulevard
- Groene, schaduwrijke routes van centraal punt naar park

3.
- Uitwerking klimaatbestendigheid bij verharding (binnen Programma wegen)

4.
- Monitoring klimaatlabels

5.
- Aanpak biodiversiteitstress

Een biodiverse stad

In 2030 is er meer aandacht voor de dieren en (natuurlijke) planten in de buitenruimte. Biodiversiteit is vergroot door veel variatie in de inrichting en het beheer van groen en blauw. De natuur en onderdelen hiervan zijn beschermd. Het groen en blauw is beter verbonden, zodat dieren zich veiliger door Dordrecht en omgeving kunnen verplaatsen. Ontwikkelingen in de biodiversiteit worden gevolgd. Zo kan de gemeente bepalen of de biodiversiteit goed behouden blijft en verder wordt versterkt, of dat actie nodig is.

Wat willen we bereiken?

1

De inrichting van bestaand en nieuw groen en blauw

Voor biodiversiteit wordt variatie in plantsoorten toegepast en gaat voorkeur uit naar inheemse soorten waar dit met oog op klimaatbestendigheid kan.

2

Het verschil tussen groen en blauw voor mensen en voor natuur

Bij traditionele gebieden (historische binnenstad) zijn sfeer en gebruiksfuncties het belangrijkst. Bij natuurgerichte gebieden (Dubbelmondepark) is de biodiversiteit het belangrijkst.

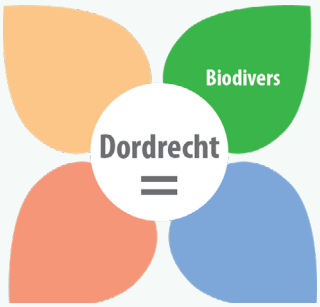

3

Het onderhoud van het groen en blauw

Het onderhoud wordt aangepast (adaptief) op gebruiks- en biodiversiteitsdoelen. Bijv. delen van het gras worden niet meer gemaaid zodat hier bloeiende kruiden voor vlinders komen.

Programma biodiversiteit

Er worden gerichte maatregelen getroffen om achteruitgang van biodiversiteit te stoppen en de bestaande biodiversiteit te behouden en versterken.

4

De organisatie van het beheer

Het beheer wordt steeds beter geregeld om de biodiversiteit verder te verhogen en te beschermen. Centraal staat "adaptief" beheer. Oftewel bepalen wat het doel is en de onderhouds-maatregelen daar op afstemmen.

Wat gaan we hiervoor doen?

1.
- Visie Wantijzone
- Versterken van het getijdenlandschap
- Natuurvriendelijke oevers
- Ecologische knelpunten bij killen en infrastructuur
- Ecologische knelpunten tussen stadsparken en andere belangrijke groenzones

2.
- Maaibeheerplan en omslag van klepelen naar ecologisch beheer
- Faunavoorzieningen
- Pilotproject Wantijpark

3.
- Afstemmen biodiversiteit vs. landbouw met natuurorganisaties en agrariërs

4.
- Registratie faunavoorzieningen
- Monitoring biodiversiteit
- Samenwerking HAS Den Bosch (Handleiding Ecologisch beheer)

5.
- Uitwerking ziekten, plagen en exotenbeleid
- Honingbij beleid
- Plan van Aanpak Wet natuurbescherming
- Handboek natuurinclusief bouwen
- Informatiedocument tijdelijke natuur

Een gezonde stad

In 2030 zorgt het groen en blauw dat Dordtenaren vaker naar buiten gaan en hier spelen, bewegen en elkaar ontmoeten. In alle buurten is voldoende ruimte voor speel- en beweegplekken die zijn aangekleed met groen. De groene buitenruimte is toegankelijk voor iedereen.

Wat willen we bereiken?

1

De inrichting van bestaand en nieuw groen en blauw

Al in de initiatieffase van nieuwbouw of herinrichting wordt voldoende ruimte vrij gehouden voor met groen aangeklede speel- en beweegplaatsen.

2

Het beheer en onderhoud van het groen en blauw

Het onderhoud wordt aangepast (adaptief) op gebruiks- en gezondheidsdoelen. Bijv. het beheer en onderhoud zorgt voor een gezonde waterkwaliteit.

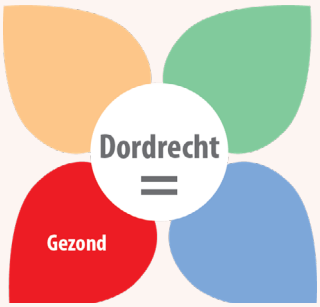

Wat gaan we hiervoor doen?

1.
- Realisatie drie extra Tiny Forests
- Realiseren groenblauwe schoolpleinen (subsidieregeling)
- Vergroenen van bestaande speel- en beweegplekken
- Realiseren Natuurspeelplek Wielwijkpark
- Realisatie groenblauwe ambities Schil West
- Pilot Gezonde leefomgeving op de Staart

2.
- Nulmeting gezonde leefomgeving
- Monitoring gezonde leefomgeving

Actielijst en kosten

Om het algemene doel en de vier themadoelen te bereiken investeert de gemeente tot en met 2026 zo'n € 4.280.000 in alle acties. In 2026 wordt bepaalt welke extra acties tot en met 2030 nodig zijn. Naast de kosten uit de actielijst is per jaar het volgende budget nodig:

1. € 773.000 om bij (kleine) herinrichtingen extra kwaliteit te leveren
2. € 4.879.000 om dagelijks onderhoudswerk uit te voeren aan groen en blauw

Op deze en de volgende pagina is een tijdlijn te zien waarin het startjaar van de acties is weergegeven. Sommige acties worden in één jaar opgepakt, andere acties lopen meerdere jaren door. Als een actie extra geld kost is er een bedrag bij opgenomen. Door op een actie te klikken gaat u naar de pagina met meer informatie.

Aantrekkelijke stad

2021

- Herschrijven Kwaliteitshandboek Openbare ruimte (KOR)
- Bomenprogramma (boomstructuren, beleid en beheer)
- Beleidsregel nieuwbouw en herstructurering
- Herinrichting Weizigtpark
- Herinrichting Wielwijkpark
- Versterken dijklinten: Bomenstructuur Zeedijk
- Actualiseren beheersysteem incl. uitdenken databeheer toekomst
- Groenblauwe structuurkaart incl. beschermingsbeleid

2022

- Samenstellen klankbordgroep om te betrekken bij grote projecten (die over meerdere vakgebieden gaan)
- Nieuwe boomstructuren **€315.000**

€315.000

Klimaatbestendige stad

2021

- Samenwerking Waterschap, meer oppervlaktewater in de woonwijken
- Samenwerking Waterschap, betere waterkwaliteit
- Uitwerking klimaatbestendigheid bij verharding (binnen Programma wegen)
- Programma Dordwijkzone
- Herinrichting Spuiboulevard
- Monitoring klimaatlabels

2022

- Groene, schaduwrijke routes van centraal punt naar park **€1.350.000**
- Tuincoach **€125.000**
- Operatie Steenbreek acties **€125.000**
- Aanpak biodiversiteitstress **€20.000**

€1.620.000

Biodiverse stad

2021	Registratie faunavoorzieningen	
	Visie Wantijzone	
	Versterken van het getijdenlandschap	
	Monitoring biodiversiteit	**€100.000**
	Samenwerking HAS Den Bosch (Handleiding Ecologisch beheer)	**€90.000**
	Maaibeheerplan en omslag van klepelen naar ecologisch beheer	**€550.000**
	Pilotproject Wantijpark	**€50.000**
	Afstemmen biodiversiteit vs. landbouw met natuurorganisaties en agrariërs	
	Uitwerking ziekten, plagen en exotenbeleid	
	Honingbij beleid	
	Plan van Aanpak Wet natuurbescherming	
	Handboek natuurinclusief bouwen	
	Informatiedocument tijdelijke natuur	
2022	Natuurvriendelijke oevers	**€250.000**
	Faunavoorzieningen	**€50.000**
2024	Ecologische knelpunten bij killen en infrastructuur	**€200.000**
2025	Ecologische knelpunten tussen stadsparken en andere belangrijke groenzones	**€100.000**
		€1.390.000

Gezonde stad

2021	Nulmeting gezonde leefomgeving	**€50.000**
	Pilot Gezonde leefomgeving op de Staart	
	Monitoring gezonde leefomgeving	
2022	Realisatie drie extra Tiny Forests	**€30.000**
	Realiseren groenblauwe schoolpleinen (subsidieregeling)	**€200.000**
	Vergroenen van bestaande speel- en beweegplekken	**€75.000**
	Realiseren Natuurspeelplek Wielwijkpark	**€150.000**
2024	Realisatie groenblauwe ambities Schil West	**€450.000**
		€955.000

Groenblauwprogramma
Gemeente DORDRECHT

Een langetermijnvisie voor het jaar 2030
en een maatregelenpakket voor 2021 t/m 2026

Dit is de eerste pagina van het actergronddocument. Via de hyperlinks in de samenvatting wordt naar de hoofdstukken en paragrafen van dit document toe verwezen. Ook in dit achtergronddocument navigeert u via hyperlinks (blauw en onderstreept) snel naar pagina's, bijlagen of websites met meer informatie. Met het “terug-pijltje” bovenaan de pagina komt u weer terug op de vorig bekeken bladzijde.

Inhoudsopgave

Samenvatting
1 Inleiding
2 Visie
3 Uitgangssituatie 2020
4 Beleidsuitgangspunten
5 Beheer en onderhoud
6 Eenmalige acties
7 Kosten

Bijlagen
1 Begrippenlijst
2 Samenvatting van de participatie
3 Kaders en beleid
4 Randvoorwaarden voor natuurvriendelijke oevers
5 Onderbouwing biodiversiteitsthema's

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

Dordrecht heeft de ambitie om verder te ontwikkelen naar een groene, levendige stad met een veerkrachtige bevolking en een hoger welvaartsniveau. Hiervoor wil de gemeente groeien met 10.000 extra woningen en 4.000 extra banen. De inzet is om deze groei binnenstedelijk te laten plaatsvinden, zodat de kwaliteiten van de open polders en natuurgebieden behouden blijven. De groene omgeving van de stad heeft een aantrekkelijke werking op nieuwe inwoners en werkgevers. Daarnaast investeert de gemeente in een hoogwaardige buitenruimte en toevoeging van waterpartijen en (kleine) parken. De buitenruimte is belangrijk voor de kwaliteit en beleving van de stad en buurt, en daarmee voor de aantrekkelijkheid. Om de gewenste, hoge kwaliteit te realiseren, is een groen en waterrijk netwerk nodig vanaf de eigen voordeur naar het buitengebied en de Biesbosch.

In 2020 is de visie Het Groenblauw Eiland van Dordrecht opgesteld met daarin ambities voor groen (natuur) en blauw (water) in de stad. Deze visie verbindt een gezonde leefomgeving met klimaatadaptatie, biodiversiteit en de rijke cultuurhistorie van Dordrecht. Groenblauwe verbindingen zorgen ervoor dat de stad gezond en aantrekkelijk blijft en gereed is voor het veranderende klimaat. De dragers hiervan zijn twee voor de stad kenmerkende groene zones; het Wantij en de Dordtwijkzone. Daarbij komt een netwerk van fijnmazige vertakkingen zoals dijklinten, killen, lanen, oevers en parken, die het groen en blauw tot dichtbij de voordeur van iedere inwoner kunnen brengen. Deze visie vormt een bouwsteen voor de gemeentelijke Omgevingsvisie die ook in 2020 is opgesteld. In het proces van de Omgevingsvisie is de visie op het groen en blauw meegenomen in de stadsbrede participatiedialoog.

Dit Groenblauwprogramma vormt samen met het Gemeentelijk Rioleringsplan de uitwerking van de Omgevingsvisie voor het Dordts groenblauw. Hierbij gaat het Gemeentelijk Rioleringsplan over het ondergronds watersysteem. Dit Groenblauwprogramma gaat over het oppervlaktewater, het openbaar groen (beplantingen, grassen en bomen), onkruidbeheersing op verharding en de faunavoorzieningen. Overlap bestaat in dit programma met visie en beleid voor speel- en beweegplekken vanwege de link tussen groen en gezondheid

1.2 Afbakening

De Wantij- en Dortwijkzone maken geen deel uit van dit plan maar worden apart uitgewerkt. Hun belang voor de stad wordt wel in het algemeen benoemd. Ook gebieden in beheer van derden, zoals begraafplaatsen en sportterreinen maken geen deel uit van dit plan. Voor de visie, het beleid en beheer van bomen wordt een afzonderlijk Bomenprogramma opgesteld, waar in dit Groenblauwprogramma naar is verwezen.

Voor de oppervlaktewateren geldt dat onderscheid wordt gemaakt in hoofdwatergangen en overige watergangen. De hoofdwatergangen vallen voor beheer en onderhoud onder verantwoordelijkheid van het waterschap Hollandse Delta. De overige watergangen vallen voor beheer en onderhoud onder verantwoordelijkheid van de gemeente. Het beheer van de hoofdwatergangen zit in een gezamenlijk onderhoudscontract en door samenwerking wil de gemeente bereiken dat naast de overige watergangen, ook de hoofdwatergangen bijdragen aan het behalen van Dordtse ambities.

1.3 Doelstelling

Aan het Dordts groen en blauw wordt doel gesteld om te voorzien in:

- een aantrekkelijke,
- klimaatbestendige,
- en biodiverse stad,
- die jong en oud stimuleert om naar buiten te gaan en hier in een gezonde omgeving te spelen, bewegen en genieten,
- waarbij Dordtenaren betrokken zijn.

Doel van dit Groenblauwprogramma is het actualiseren van de beleidsnotitie Nota Kleurrijk Groen uit 1995 en het daarbij vastleggen van de actuele visie, beleids- en beheeruitgangspunten op het gebied van groen en blauw. Deze keuzes zijn vastgelegd voor de lange termijn van 10 jaar, voor de periode januari 2021 tot en met december 2030. Hiermee wordt voorzien in handvatten waarmee toekomstige beleids-, beheer- en uitvoeringskeuzes kunnen worden gemaakt.

Op de korte termijn van 6 jaar, van januari 2021 tot en met december 2026, dient dit plan twee financiële doelen. Gelijktijdig met het vaststellen van dit plan is het budget angevraagd voor het gedurende zes jaar uitvoeren van regulier- en structureel beheer en onderhoud. Naast regulier- en structureel beheer en onderhoud zijn verschillende eenmalige investeringen nodig om visie en ambities waar te maken. Deze eenmalige investeringen zijn opgenomen en daarbij is een verwachting geschetst van het benodigd budget gedurende de looptijd van de korte termijn. Bedragen zijn indicatief en worden nader uitgewerkt en voorzien van passende financieringsbron na vaststelling van het Groenblauwprogramma.

Als de korte termijn tegen zijn einde loopt, in 2026, wordt onderzocht in hoeverre de lange termijnvisie voor peiljaar 2030 reeds is behaald en welke maatregelen en budgetten er, voor de periode januari 2027 tot en met december 2030, aanvullend nodig zijn om deze visie daadwerkelijk waar te maken. Ook wordt het budget voor regulier- en structureel beheer en onderhoud na afloop van de korte termijn herzien. In principe wordt getracht tussentijdse wijzigingen in het beheer kostenneutraal uit te voeren. Budget voor areaaluitbreiding kan wel tussentijds worden aangevraagd.

1.4 Werkwijze

Om tot dit Groenblauwprogramma te komen is nauw samengewerkt tussen ambtenaren van verschillende disciplines binnen de gemeente Dordrecht, advies- en ingenieursbureau idverde Advies, inwoners en partners. Met de online enquête “Bouw mee aan ons nieuwe groenbeheerplan!” konden de 661 deelnemers vragen beantwoorden over wat zij kenmerkend en belangrijk vinden voor het groen en blauw in Dordrecht. In online videobijeenkomsten is met geïnteresseerde inwoners en partners verder gepraat. Daarnaast hebben betrokken inwoners ideeën per e-mail aangeleverd.
Samen met Dordtenaren zijn de wensen uit de Omgevingsvisie specifieker gemaakt voor het groen en blauw. Ook zijn de ideeën van Dordtenaren gebruikt om de vraag te beantwoorden hoe de gemeente de visie kan verwezenlijken. Deze ideeën zijn met name verwerkt in de beleids- en beheeruitgangspunten van dit programma.

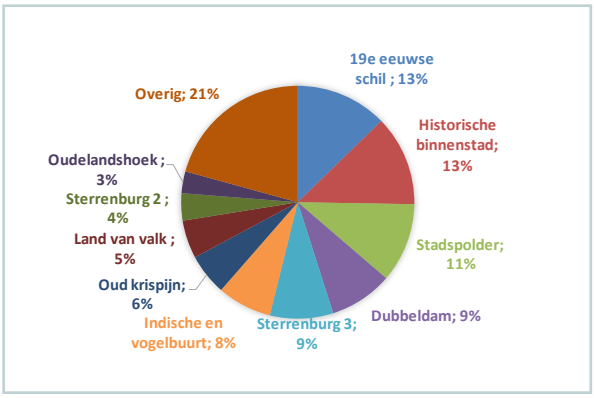

Figuur 1: Waar enquête deelnemers wonen of werken

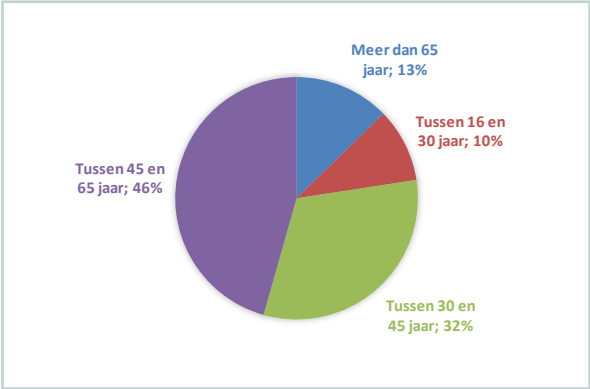

Figuur 2: Welke leeftijd enquête deelnemers hebben

1.5 Kaders

Onze groenblauwe buitenruimte is onderhevig aan diverse wet- en regelgeving. Ook werkt gemeente Dordrecht al met diverse vastgestelde beleidsstukken. De gemeente is verplicht om deze wet- en regelgeving na te leven en zich te houden aan het bestaande beleid. Ook kan met nieuw beleid worden voortgeborduurd op bestaand beleid, om zo doelen en ambities (sneller) te bereiken.

In bijlage 3 zijn de groenblauwe kaders beknopt omschreven. Aan bod komen:

- Wet natuurbescherming
- Natura-2000 netwerk
- Natuurnetwerk Nederland
- Besluit gewasbeschermingsmiddelen
- Unielijst invasieve exoten
- Waterwet en Waterschapswet
- Europese Kaderrichtlijn Water
- Wet milieubeheer
- Bestaand gemeentelijk beleid
- Kaders met betrekking tot bomen

2 Visie

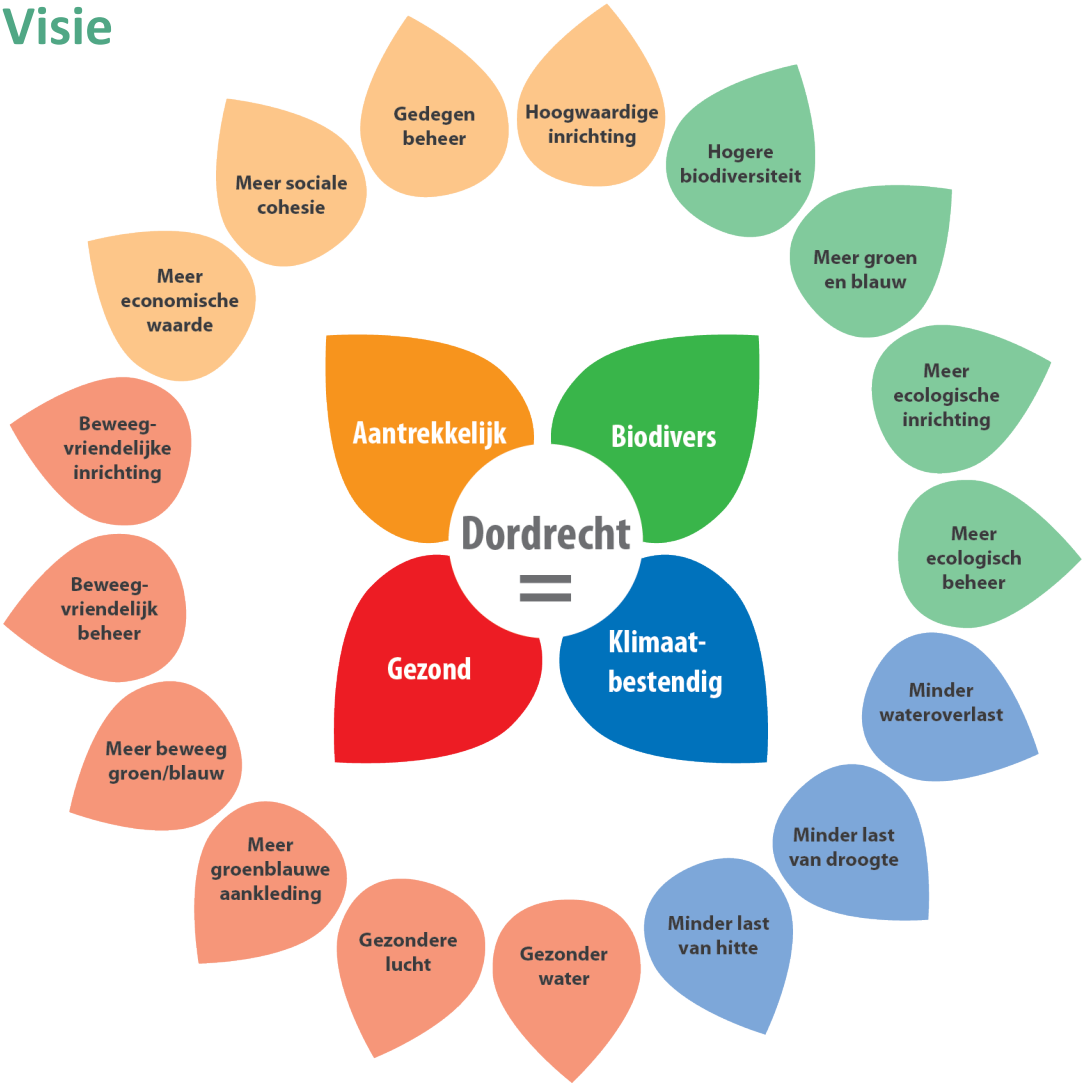

In de Omgevingsvisie 2020 zijn de doelen voor de Dordtse openbare ruimte integraal opgenomen. De doelen uit deze visie waar groenblauwe (beleids- en beheer)maatregelen aan kunnen bijdragen, zijn:

A. Dordt is een aantrekkelijke stad
B. Dordt is in 2035 klimaatbestendig
C. Dordt is beschermend en bevorderend voor biodiversiteit
D. Dordt is een gezonde stad

Dit zijn dan ook de vier hoofdthema's die nader zijn uitgewerkt binnen dit groenblauw plan.

Deze hoofdthema's zijn toegepast op de hele buitenruimte van het Dordtse eiland. De drie schaalniveaus daarbij zijn:

I. Groenblauwe hoofdstructuren
II. Grote groenblauwgebieden in stedelijk weefsel
III. Groenblauw nabij de voordeur

Voor alle thema's en schaalniveaus geldt dat de betrokkenheid van de Dordtenaar essentieel is. Voor zowel de integrale visie als de vier thematische visies geldt dat beschreven is waar Dordrecht in peiljaar 2030 wil staan. Ook vanuit de vier afzonderlijke thema's is een integrale aanpak van de buitenruimte nodig om de visie te realiseren. Alle doelen hangen met elkaar samen.

2.1 Integrale visie op groen en blauw

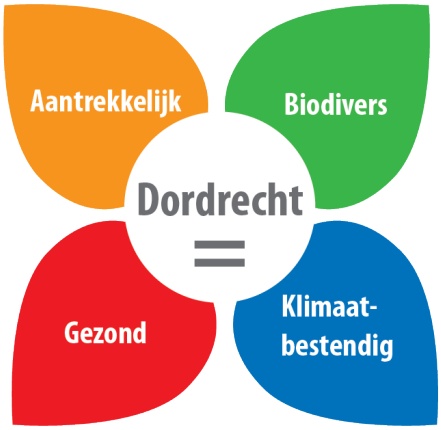

In 2030 zijn Dordtenaren **tevreden** over het groen en blauw. De basis van de openbare ruimte is op orde. Het groenblauw is veilig, schoon en functioneel (heel). Bovenop de basis is een plus geleverd waardoor het groen en blauw in 2030 **letterlijk én figuurlijk dichter bij de Dordtenaar** staat. De plus krijgt uitwerking door extra in te zetten op de thema's aantrekkelijkheid, klimaatbestendigheid, biodiversiteit en gezondheid.

Het groenblauw staat in 2030 letterlijk dichter bij de Dordtenaar omdat het groenblauw areaal wordt **verbeterd, vergroot en onderling verbonden**. Een kwaliteitsimpuls binnen het huidige areaal en fysiek meer ruimte voor kwalitatief groenblauw vergroten de groenblauwe waarden voor de stad. Meer ruimte voor groen (inclusief bomen) en water betekent minder ruimte voor verharding en bebouwing óf toepassing van **multifunctioneel ruimtegebruik**. Zoals bij vergroening van gevels en daken. Meer beplanting, bomen, water en diversiteit hierin **via de groenblauwe hoofdstructuren tot aan de voordeur** is het uitgangspunt. Het groenblauw is verbonden met elkaar, vanuit de natuurgebieden de stad in, door de groenblauwstructuren en weer terug.

Het groenblauw staat in 2030 figuurlijk dichter bij de Dordtenaar omdat de waarden van het groen en blauw voor de stad steeds meer worden erkend. Wetenschappelijk onderzoek toont aan dat groen en blauw substantiële bijdragen leveren aan bijvoorbeeld het afvangen van fijnstof (bomen), het temperen van hittestress en het welbevinden van mens en dier. **Vooral bomen** vervullen deze belangrijke functies voor de stad in grote mate. De ambities van dit Groenblauwprogramma kunnen niet worden gehaald zonder bomen. Groen en blauw worden dan ook **zorgvuldig onderhouden**, zodat zij optimaal kunnen bijdragen aan het behalen van ambities.
De Dordtenaar is bovendien betrokken bij de inrichting, het beheer en onderhoud en maakt intensief gebruik van het groen en blauw in de stad. Groenblauw is belangrijk voor de Dordtenaar en zorgt voor een positieve beleving van de buitenruimte. **Behoud, bescherming en versterking van het groenblauw areaal** staat centraal. Alle gewenste functies zijn prominent toegewezen aan het groenblauw (recreatie, cultuurhistorie, landschap- en natuurbeleving, klimaatbestendigheid, spelen-bewegen, veiligheid).

De **Dordtenaar is betrokken** bij het groenblauw. Hij waardeert de buitenruimte waar hij geniet , verblijft, beweegt, speelt en ervaart. Dordtenaren weten ook wat er speelt in de eigen wijk en hoe zij zelf kunnen bijdragen aan het behalen van gezamenlijke doelen. De openbare ruimte is van en voor iedereen. Zorgdragen voor een prettige buitenruimte is een gedeelde verantwoordelijkheid. Dit besef groeit en inwoners voelen zich meer betrokken bij het inrichten en verzorgen van de openbare ruimte. De Dordtenaar heeft meer zeggenschap in het groen waar hij zich betrokken bij voelt. Hij denkt mee in participatieprojecten, adopteert groen (neemt beheer over) en betrekt zijn eigen leefomgeving (tuinen en erven) bij dit groen door stenen te vervangen door planten.

De openbare ruimte wordt **integraal benaderd** om de kwaliteitsimpuls te realiseren. Dit vraagt om een andere aanpak van programmeren, ontwerpen, financieren, aanbesteden, realiseren en beheren. Balans tussen groenblauwe ambities en de ruimtelijke (woningbouw)opgave ontstaat door ruimtes multifunctioneel te gebruiken. Binnen het (vervangings)beheer van de openbare ruimte volgen de verschillende sectoren, zoals groen, riolering en wegen, één integrale beheercyclus. Binnen deze cyclus worden stappen gezet richting het verwezenlijken van de integrale visie. Onderdeel van deze integrale visie zijn de thema's aantrekkelijkheid, klimaatbestendigheid, biodiversiteit en gezondheid uit de volgende paragrafen.

De openbare ruimte is **veilig, bereikbaar en goed toegankelijk**, het groen en blauw dragen hier aan bij. Aandacht gaat binnen diverse projecten ook uit naar wat groen en water kan betekenen voor Dordtenaren met een lichamelijke of verstandelijke beperking. Door een logische, ruimtelijke en functionele ordening wordt gebruiksgemak bevordert en (sociale) veiligheid gestimuleerd.

Gedegen, vakkundig beheer is essentieel om de openbare ruimte aantrekkelijk te houden en investeringen (ruimtelijke ontwikkelingen) te laten renderen en duurzaam in stand te houden. Een lange termijnstrategie zorgt ervoor dat alles er over een aantal jaren nog steeds goed uitziet en de buitenruimte zijn maatschappelijke en financiële waarde behoudt. Op sommige locaties wordt gedegen beheer gepleegd, maar is de leefomgeving nog steeds onaantrekkelijk vanwege de inrichting of het gebruik. Op deze locaties wordt naar andere mogelijkheden gezocht om de aantrekkelijkheid te verhogen. Hier zijn beleidsuitgangspunten en herinrichtingsprojecten aan gekoppeld.

Unieke cultuur en landschap zijn inspiratiebron voor diverse inrichtings- en beheervraagstukken. Dit leidt tot herkenbaarheid, eigenheid en samenhang tussen bestaande gebieden en nieuwe ontwikkelingen. Robuuste structuren als de Dordtwijkzone bieden integraal kansen voor het aantrekkelijk, klimaatbestendig, biodivers en speel- en beweegvriendelijk houden en maken van de leefomgeving. Vanuit robuuste structuren vertakken het groen, blauw en de vele waarden die zij vervullen zich tot aan de voordeur van de Dortenaar en verbinden Dordtenaren via dit groenblauw netwerk met het bijzondere buitengebied, de Biesbosch en NL Delta.

2.2 Aantrekkelijke stad

Groenblauw speelt in 2030 de hoofdrol in een aantrekkelijke openbare ruimte. In een aantrekkelijke stad zorgt de uitstraling van de openbare ruimte ervoor dat het er prettig wonen, werken en verblijven is. Men voelt zich thuis op het eiland van Dordrecht.

Met zijn vele monumenten en het daar aanwezige groen en blauw is de **historische binnenstad het visitekaartje** van Dordrecht. Daarnaast is Dordrecht een stad met veel groen en water en dat wordt gewaardeerd door bewoners en bezoekers. Er wordt dan ook op ingezet op **versterking van de Dordtse karakteristieken via groen en blauw**. Water is zichtbaar, beleefbaar, bereikbaar, veilig en waar mogelijk door groen omzoomd. Het groen is verzorgd, veilig, divers, toegankelijk en stimuleert gebruikswaarden.

Ook wordt **ingezet op structuren** die bijdragen aan het positieve, vooruitstrevende, groenblauwe imago. Het Getijdenlandschap, de Dordtwijkzone, de historische dijklinten en het Killenlandschap zijn belangrijke structuren die herkenbaarheid geven aan het Eiland van Dordrecht. Overige groenblauwe structuren zijn op deze cultuurhistorische landschapsstructuren gebaseerd en maken de ontstaansgeschiedenis van het Eiland zichtbaar. Het groenblauwe netwerk wordt gekoesterd en verder versterkt. Lijnvormige landschapselementen zoals windsingels en cultuurhistorische lanen worden hiervoor in ere hersteld. Groenblauwe structuren worden met historische plekken verbonden. Het cultureel en landschappelijk groenblauw erfgoed wordt beschermd door belangrijke groenstructuren en -gebieden vast te leggen op kaart en hier beschermingsstatus aan te koppelen. Voor de vier cultuurhistorische landschapsstructuren worden gebiedsvisies uitgewerkt waarmee verbeteringen in irnichting en beheer kunnen worden doorgevoerd.

Een aantrekkelijke leefomgeving wordt ook bereikt met hoogwaardige inrichting. Dat betekent dat kwalitatief, bij de locatie passend materiaal wordt gebruikt en dat de juiste plant- en boomsoorten op de juiste plek worden geplant. Een **hoogwaardige inrichting, vakkundig beheer en juist gebruik** van de openbare ruimte zorgen samen voor een positieve beleving van de stad, wijk en buurt.

Juist gebruik wordt gestimuleerd door via groen in te zetten op een sterke sociale cohesie. Over het algemeen wordt in wijken met sterke sociale cohesie minder overlast ervaren en is minder sprake van criminaliteit en verloedering. Groenblauwe waarden dragen bij aan versterking van de sociale cohesie (Onderzoek Wageningen Universiteit 'Zeven redenen om te investeren in een groene stad'). Hierdoor voelen bewoners zich veiliger in groene wijken. Naast meer groen en kwalitatief beter groen wordt **sociale cohesie versterkt** door inwoners meer te betrekken bij het groen. Zowel door inwoners te laten meedenken over inrichting en beheer, als door waar mogelijk gebruiksgroen, zoals groene verblijfsplaatsen, toe te passen.

Naast een positieve beleving voor bewoners verhoogt groenblauw ook de aantrekkelijkheid van een gebied voor bedrijven en ondernemers. Groen en water **verhogen de economische waarde**. Huizen aan water- of natuurgebieden hebben een hogere waarde dan huizen die niet aan dergelijke gebieden grenzen. De aanwezigheid van groen en blauw in de buurt is steeds belangrijker voor een positief vestigingsklimaat. Dit is een interessant gegeven voor een groeiende en ambitieuze stad als Dordrecht en maakt de noodzaak helder om **meer aandacht te schenken aan groen en blauw bij ruimtelijke ontwikkelingen.**

2.3 Klimaatbestendige stad

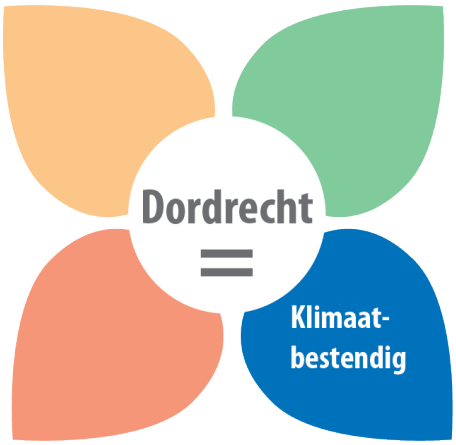

Het klimaat verandert in Nederland. De gemiddelde temperatuur stijgt, de hoeveelheid en de intensiteit van neerslag zijn toegenomen en perioden van droogte en hitte komen vaker voor. In 2030 is Dordrecht bestand tegen de (nadelige) effecten van de klimaatverandering. Dit wordt bereikt door:

- **Robuuste, groenblauwe structuren te versterken.**
- **Klimaatbestendig inrichten en beheren onderdeel te maken van het gemeentelijk beleid en handelen.**
- **Inwoners te stimuleren tot vergroening.**

De vier groenblauwe hoofdstructuren (De Urbanisten. (2020, februari). Groenblauw Eiland van Dordrecht, beknopte ruimtelijke visie.) worden behouden, beschermt en versterkt. Dit zijn:

- Het Getijdenlandschap dat de rijke randen van het Eiland vormt;
- De Dordtwijkzone die opnieuw wordt uitgevonden als centraal park en klimaatbuffer;
- De historische Dijklinten waaruit het eiland in ringen is opgebouwd;
- Het Killenlandschap dat vooral zichtbaar is als grillige (binnendijkse) waterlopen.

Deze belangrijke dragers van het groenblauwe netwerk leveren een grote bijdrage aan klimaatbestendigheid van de leefomgeving. Groen warmt minder snel op dan steen en koelt de lucht door waterverdamping (temperatuur daalt met 1,5°C), bomen geven schaduw (de gevoelstemperatuur wordt tot wel 15°C lager). Groen en oppervlaktewater zorgen voor extra buffervermogen bij hevige neerslag, waardoor wateroverlast wordt verminderd of voorkomen.

Robuuste- en kleinschalige structuren tot aan de voordeur, van hoge kwaliteit, zorgen samen voor:

- Voldoende bergingsruimte in de groenstructuren en watersystemen om wateroverlast door piekbuien te voorkomen.
- De juiste soortkeuze, standplaats en diversiteit in het groen om bestand te zijn tegen (extreme) hitte en droogte.
- De juiste inrichting, beheer en stabiliteit in het ecosysteem (gezonde biodiversiteit) in het water om de waterkwaliteit in tijden van (extreme) hitte en droogte op peil te houden.
- Voldoende schaduw en verkoeling om mens en dier comfortabel door de stad te leiden, zonder daarbij overlast of gezondheidsklachten te ervaren door (extreme) hitte.

Duurzame kwaliteit wordt daarnaast bereikt door circulairiteit (hergebruik) toe te passen in inrichting en beheer. Ontstaan van afvalstromen wordt zoveel mogelijk voorkomen om het milieu niet onnodig te belasten.

Om dit klimaatbestendige netwerk van groen en blauw te bereiken wordt zoveel als realistisch mogelijk onthard. Tegels zijn er in 2030 uit gehaald en groen of blauw is hier voor teruggekomen, op plekken waar dit de functionaliteit en veiligheid van de openbare ruime niet verstoort. Ook is vergroening gestimuleerd door Dordtenaren bewust te maken van de waarden van groen. Hierdoor stimuleert de gemeente dat Dordtenaren hun eigen tuinen, daken en gevels vergroenen. In de toekomst wordt de ambitie voor meer dak- en gevelgroen steeds belangrijker, voor nu blijft het bij het stimuleren en promoten van mogelijkheden. Doordat minder verharding is toegepast, functioneert de stad meer als een natuurlijk bufferend systeem. Meer groen en blauw vergroot tegelijk de leefbaarheid van de stad en helpt de natuur en haar ecosystemen.

2.4 Biodiverse stad

In het jaar 2030 kent het Dordts groenblauw een **gezonde, evenwichtige biodiversiteit**. De laatste decennia is de Nederlandse- en zo ook Dordtse biodiversiteit hard achteruitgegaan. Deze algemene achteruitgang is in 2030 **gestopt** door knelpunten, zoals met invasieve exoten, op te lossen. Daarbovenop is ingezet op het **behoud** van biodiversiteit door natuurgebieden en specifieke soorten te beschermen. De ontwikkeling van biodiversiteit, leefgebieden en ecosystemen is **versterkt** door meer ecologische potenties te benutten. Plannen worden afgestemd op (doel)soorten die van nature voorkomen in Dordrecht en daadwerkelijk van de plannen kunnen profiteren. De ontwikkeling van soorten die hoger in de voedselketen staan is ook gestimuleerd door te voorzien in een gezonde basis van planten en insecten. Continue **monitoring** volgens een monitoringsplan, op niveau van soortgroepen, maakt de ontwikkeling van Dordtse biodiversiteit inzichtelijk en maakt gericht bijsturen mogelijk. De sterk toegenomen biodiversiteit maakt het (gemeentelijk) groen beter bestand tegen ziekten, plagen en extreme weersinvloeden. Het biedt natuurbeleving en een gezonde leefomgeving aan Dordtenaren.

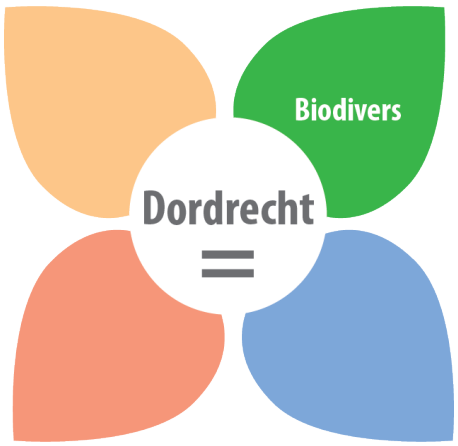

Dordrecht is omgeven door robuuste natte en droge natuur- en groengebieden. In het landschap bevinden zich veel aaneengesloten, ecologische verbindingen. In de stad bevinden zich aaneengesloten structuren zoals bermen en watergangen, die als ecologische verbinding kunnen fungeren. Ook gebieden zoals parken en (dak)tuinen fungeren als ecologische stapstenen in de stad. De robuuste en kleinere structuren en gebieden **vormen samen het ecologisch netwerk.** Via dit netwerk wordt de natuur steeds diffuser tot aan de voordeur van de Dordtenaar gebracht. Dit netwerk van groen, blauw en bomenstructuren wordt **beschermd en verder versterkt**.

Naast een sterk vertakt, fysieke netwerk wordt ingezet op de ecologische kwaliteit van dit netwerk. Al een aantal deccenia lang wordt **ecologisch beheer** toegepast en steeds verder geprofessionaliseerd, in met name de bermen. Dit beheer leidt tot zichtbare verbetering van de biodiversiteit. Er zijn veel meer gebieden waar ecologisch beheer goed mogelijk en waardevol is, zonder daarbij gebruiksfuncties of veiligheid aan te tasten. Het ecologisch beheer wordt in vervolgprojecten dan ook **verder geprofessionaliseerd.** De aanpak die hier uit voort komt wordt **uitgerold over de gemeente**. Dit zorgt ervoor dat traditioneel en ecologisch, of natuurgericht, beheer in 2030 **naast elkaar en gecombineerd** plaatsvinden.

Om in 2030 de doelstelling voor een biodiverse stad te hebben bereikt,is het nodig om achteruitgang te stoppen en biodiversiteit te behouden en versterken. Dit is mogelijk door het beleid, beheer en de maatregelen uit dit Groenblauwprogramma toe te passen.

2.5 Gezonde stad

In het jaar 2030 verleidt het Dordts groenblauw tot meer bewegen, gezond gedrag en veilige sociale interactie. Bewegen, spelen, de natuur beleven en elkaar ontmoeten zijn onlosmakelijk met de Dordtse buitenruimte verbonden en daar is in **alle buurten voldoende ruimte** voor. De buitenruimte is **speel- en beweegvriendelijk ingericht en beheerd** en draagt bij aan de fysieke- en mentale gezondheid van Dordtenaren.

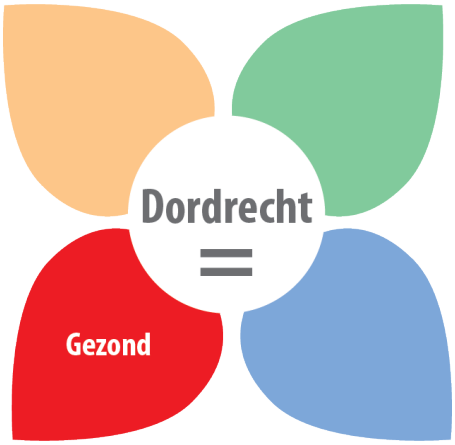

Fysieke gezondheid wordt vergroot door te voorzien in speel- en beweegmogelijkheden en door inwoners, via de inrichting van de buitenruimte, te s**timuleren om meer naar buiten te gaan**. Ook zorgt **kwalitatief en voldoende groenblauw** voor een gezonde lucht- en waterkwaliteit in de stad. Mentale gezondheid wordt vergroot doordat groen bijdraagt aan **sociale cohesie, ontwikkeling van sociale vaardigheden** en Dortenaren van een **aantrekkelijke, prettige leefomgeving voorziet**. Op figuur 3 is de Infographic natuur is gezond weergegeven. Dit figuur geeft een overzicht van wat groen en blauw allemaal voor de gezondheid betekent. Op de bijbehorende website is meer informatie over de verschillende thema's te vinden.

Kenmerkend voor Dordrecht is de sterk verankerde structuur van fiets-, wandel- en vaarverbindingen. Langs dit netwerk bevinden zich verschillende typen speel- en beweegplekken. Dit zijn voorzieningen zoals parken, die aanleiding geven tot bewegen, en grijze voorzieningen zoals speeltoestellen, die duidelijk beweging uitlokken. De (omgeving van) grijze voorzieningen is **zoveel mogelijk aangekleed met een groenblauwe inrichting.** Dit beweegnetwerk van routes en plekken is en blijft beschermd en wordt verder versterkt door hier **meer plekken of meer groenblauw** aan toe te voegen. In ieder geval hebben alle basisschoolpleinen in Dordrecht in 2030 een zo groen mogelijke inrichting.

Figuur 3: Infographic natuur is gezond (Bron: www. https://www.annettepostma.nl/natuurisgezond/)

De openbare ruimte is **goed toegankelijk voor iedereen** en biedt mogelijkheden voor fysieke activiteiten voor alle leeftijden. Aan jong en oud wordt ruimschoots mogelijkheid geboden zich op een gezonde wijze door de gemeente te verplaatsen en binnen én buiten aangewezen speel- en beweegplekken, alleen of samen met anderen, te sporten, spelen en ontspannen. Dit geldt ook voor mensen met een lichamelijke of verstandelijke beperking.

3 Uitgangssituatie 2020

In dit hoofdstuk is de huidige situatie van 2020 beschreven, ofwel de uitgangssituatie van het groen en blauw in Dordrecht. Benoemd is in welke structuren en zones het groenblauw in 2020 is onderverdeeld. De arealen van het groen en blauw zijn per beheergroep, per zone inzichtelijk gemaakt. Ook de kwaliteit van het areaal en conclusies die uit de analyse van de uitgangssituatie voortkomen zijn vastgelegd.

3.1 Groenblauwe structuur

Nationale structuren

Overkoepelend aan de groenblauwe structuur van gemeente Dordrecht zijn het Europees geldige Natura-2000 netwerk en het nationaal geldige Natuurnetwerk Nederland (voorheen de EHS). Op figuur 4 zijn de Natura-2000 gebieden voorzien van verticale arcering en is het Natuurnetwerk Nederland (NNN) donkergroen gekleurd. Voor de Natura-2000 gebieden heeft Nederland specifieke doelen ("instandhoudingsdoelstellingen") geformuleerd voor het behoud of versterkingen van oppervlak en kwaliteit. Voor de gebieden uit het NNN heeft Provincie Zuid-Holland planologische bescherming vastgelegd

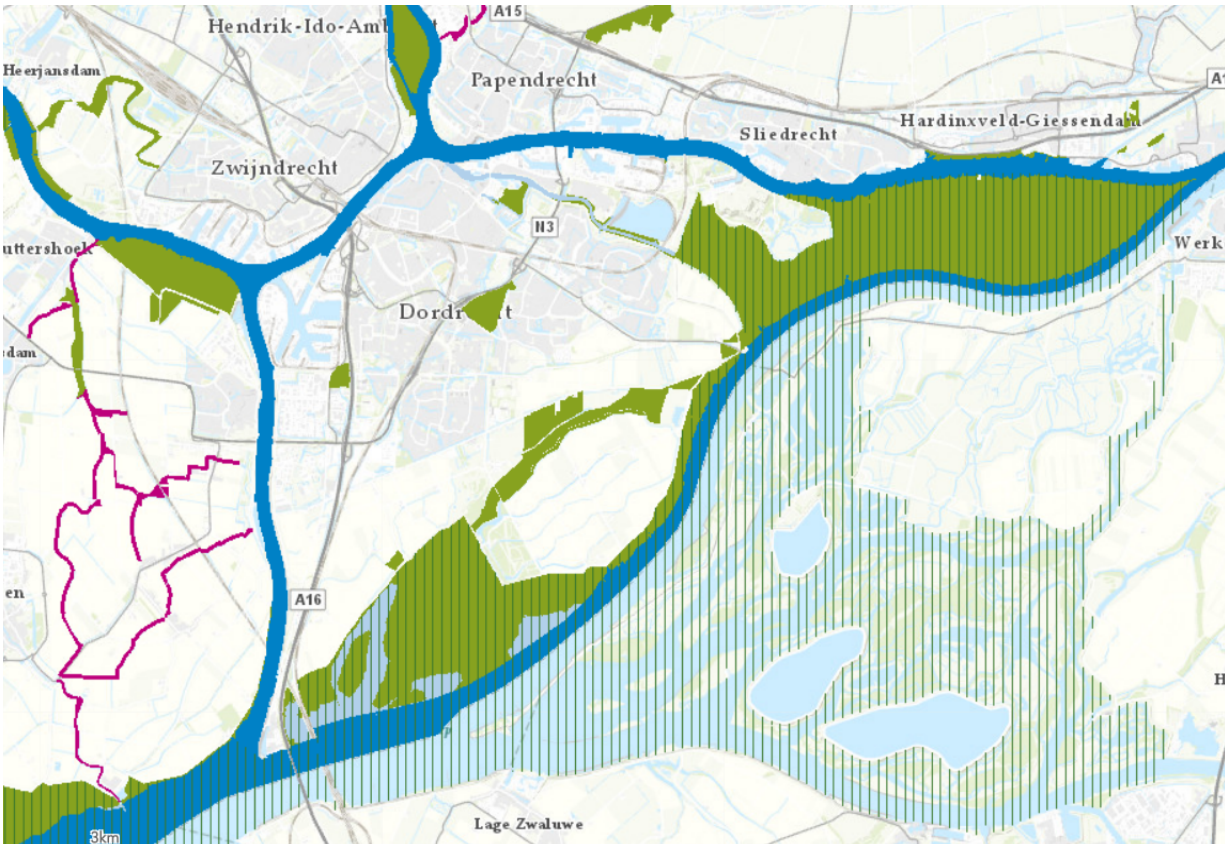

Figuur 4: Natura 2000 gebied (verticaal patroon) en Natuurnetwerk Nederland (donkergroen)

Gemeentelijke groenblauwe structuren

Ook op het schaalniveau van gemeente Dordrecht zijn bijzondere structuren en gebieden te benoemen. De huidige groenblauwe structuur van Dordrecht staat nog niet ingetekend op kaart. Wel staat de beambieerde groenblauwestructuur op de Groenblauwe Visiekaart (Urbanisten, 2020), weergegeven op figuur 5. De komende jaren wordt onderzocht wat de huidige status is van de diverse structuren en gebieden en wat er moet gebeuren om vanaf de huidige situatie te komen tot de beambieerde situatie. Zowel de huidige situatie als verbeterkansen worden vastgelegd op een Groenblauwe structuurkaart.

Op de Groenblauw Visiekaart en in het bijbehorende rapport zijn de volgende bijzondere regio's benoemd:
- Natuurlijk getijdenlandschap,
- Industrieel getijdenlandschap / Havenkades en getijdenparken,
- Historische binnenstad.

Als bijzondere elementen op het eiland zijn opgenomen:
- Dijklinten,
- Killen,
- Het Wantij,
- Dordtwijkzone,
- Reelijnen,
- Binnenhoven,
- Buitenplaatsen,
- Monumentale boomstructuren,
- Parelpolder de Biesbosch.

Op wijkniveau benoemt de visiekaart:
- de wijkparken
- en buurtgroen.

Figuur 5: Groenblauwe visiekaart (Urbanisten 2020)

De gemeente heeft de Visie Staart (inclusief Wantijoevers) 2020 en bijbehorende visiekaart in concept reeds opgesteld. De visie bevat uitgangspunten voor de ruimtelijke ontwikkeling van de Staart. Dit gaat over aspecten zoals natuur, recreatie, toegankelijkheid en woningbouw. Tevens bevat de visie een toekomstige ruimtelijke structuur voor de Staart. Overkoepelend uitgangspunt is de unieke identiteit van de staart als gebied tussen binnenstad en Biesbosch en tussen Wantij en Beneden Merwede. Dit biedt veel kansen voor de ontwikkeling van het gebied.

Zoals gevisualiseerd in het analyse- en visiedocument Stadspark XXL (van Mecanoo, 07-01-2021) wordt de Dordtwijkzone omgevormd tot Stadspark XXL. Deze centrale klimaat- en natuuras loopt van noord naar zuid en krijgt diverse functies. Het dient als uitloopgebied voor inwoners om te ontmoeten, ontspannen en sporten. Tevens dient Stadspark XXL als ecologische verbindingszone en biedt het bij hevige regenval een waterbuffer voor overtollig regenwater.

Gemeentelijke bomenstructuren

Momenteel heeft de gemeente Dordrecht nog geen vastgesteld Bomenstructuurplan. Dit houdt in dat er voor belangrijke bomenstructuren nog geen aanvullend beschermingsbeleid aanwezig is. Wel worden individuele en private bomen in het algemeen beschermd via de Bomenlijst 2020 en de Algemene Plaatselijke Verordening (APV). Voor aanvullende bescherming van de belangrijkste bomenstructuren worden de bestaande- en nog te realiseren bomenstructuren opgenomen op de Groenblauwe structuurkaart.
Voor het versterken van de bomenstructuren wordt onder andere rekening gehouden met soortkeuze en positie. Zo waarborgt Dordrecht een divers bomenbestand dat klimaatbestendig is, biodiversiteit vergroot en meer robuust is tegenover ziekten en plagen.

Met betrekking tot de Groenblauwe structuurkaart staat niet de bescherming van de individuele boom, maar instandhouding van belangrijke structuren centraal. Bij aanvang van projecten wordt aan de hand van het beschermingsbeleid en de kaart getoetst of aanwezige bomen deel uitmaken van de (hoofd)bomenstructuur en of er structuren liggen in de nabije omgeving die binnen het plangebied kunnen worden versterkt. Bescherming, instandhouding en versterking van de structuren wordt hiermee gewaarborgd.

Gemeentelijke ecologische structuren

In Beleidsplan Stedelijke Ecologische Structuur 2008-2013 is uitgewerkt wat als de stedelijke ecologische structuur (SES) van Dordrecht wordt beschouwd. Dit is een samenhangend netwerk van leef- en brongebieden voor flora en fauna, dat aansluit op de natuur in het buitengebied. Naar aanleiding van dit plan zijn tot 2014 diverse ecologische maatregelen getroffen, om de SES te realiseren. Vanwege woningbehoefte staat de SES onder druk. Om betere bescherming te garanderen, dient de SES te worden geactualiseerd. De SES wordt onderdeel van de Groenblauwe structuurkaart. Hiermee vormt de SES een geheel met de groenblauwe- en bomenstructuren en komt de term “SES” te vervallen.

Het is belangrijk dat het beschermingsbeleid nader wordt uitgewerkt, om daarmee te waarborgen dat voldoende verbindingen voor fauna tussen grote- en kleinschalige natuur behouden blijft. De bescherming die de SES bood, en na actualisatie door de Groenblauwe structuurkaart geboden wordt, is noodzakelijk om versnippering van leefgebieden te voorkomen. Ruimtelijke ontwikkelingen binnen de hoofdstructuren (eiland- en omgevingsstructuren) zijn mogelijk middels het “ja, mits” principe. Dit houdt in dat ontwikkeling mogelijk is, mits er compensatie plaatsvindt. Deze compensatie kan zowel kwantitatief (1 hectare bos verwijderen betekent ergens anders 1 hectare bos aanleggen) als kwalitatief (zoals een natuurlijke inpassing, waarmee de structuur wordt versterkt).

3.2 Onderverdeling structuur

Zes onderdelen met beheergroepen

Het Dordts groen en blauw kent een grote variëteit aan soorten, materialen, inrichtingskeuzes en beheerregimes. Door toekomstambities op het gebied van aantrekkelijkheid, klimaatbestendigheid, biodiversiteit en gezondheid wordt de variatie in het groen en blauw alleen maar groter. Om het beheer van de openbare ruimte goed te kunnen blijven organiseren wordt het gemeentelijk groenblauw onderverdeeld in:

1. Beplantingen
2. Grassen
3. Water
4. Bomen
5. Onkruid op verhardingen
6. Faunavoorzieningen

Elk van deze onderdelen bestaat uit een verzameling van zogenoemde beheergroepen. Onder beplantingen vallen bijvoorbeeld de beheergroepen hagen, bodembedekkers en vaste planten. In paragraaf 3.3 Overzicht arealen, tabel 2, is een totaaloverzicht opgenomen met alle beheergroepen.

Het beheersysteem

Het beheersysteem van gemeente Dordrecht bestaat uit kaarten. Op deze kaarten zijn alle beplantingen, grassen, wateren en verhardingen als vlakken ingetekend. Alle bomen staan als punten genoteerd. Aan alle vlakken en punten is informatie (data) gekoppeld. Deze informatie maakt onder andere duidelijk om welke beheergroep en welke zone (zie onderstaande alinea) het gaat.

De buitenruimte van gemeente Dordrecht is in verschillende zones verdeeld. Ieder(e) plantsoen, grasveld, plantsoen, watergang, boom en verharding is gekoppeld aan één zone en wordt volgens de bijbehorende inrichtings- en beheereisen ontworpen en onderhouden. Zones kunnen elkaar niet overlappen.

De zonering is ingedeeld in traditionele en ecologische beheerde zones. In de traditionele zones ligt de focus op het versterken van de cultuurhistorische-, esthetische- en gebruikswaarden. Op ecologische waarde wordt (beperkt) ingezet wanneer dit niet botst met overige functies. In de ecologische zones ligt de focus op versterking van natuurwaarden. De onderhoudswerkzaamheden worden hier zo vaak als nodig, op de meest gunstige wijze en het meest gunstige tijdstip voor de biodiversiteit uitgevoerd, om het ecologisch meest waardevolle resultaat te bereiken.
De beleidsuitgangspunten en beheeruitgangspunten uit dit Groenblauwprogramma geven handvatten voor de inrichting en het beheer van de verschillende zones. In het Handboek Kwaliteit Openbare Ruimte (KOR) worden deze meer gedetailleerd uitgewerkt.

Verschil in zonering beheersysteem en praktijk

In Dordrecht wordt al langer beheerd op basis van zones. In 1995 zijn vier zones benoemd in de Nota Kleurrijk Groen. Aan iedere zone is toen een kwaliteitsniveau gekoppeld variërend van 'Hoogwaardig traditioneel' en 'Traditioneel' tot 'Semi natuurlijk' en 'Natuurlijk'. Omstreeks 2007 zijn de beeldkwaliteitsniveaus van het CROW aan iedere zone gekoppeld. In het beheersysteem staat deze zonering ingetekend. In de praktijk wordt met een wat andere zonering gewerkt, deze is weergegeven in tabel 1.

Alleen de historische binnenstad, in plaats van alle centrale voorzieningen, wordt nog op het hoogste niveau beheerd. Ook wordt nu onderscheid gemaakt in de bedrijventerreinen waar op intensief en waar op normaal niveau beheer plaats vindt. Belangrijk verschil tussen het beheersysteem en de praktijk is dat een flink aantal (semi-)natuurlijke gebieden niet langer op beeldkwaliteitsniveau worden beheerd, maar volgens randvoorwaarden in het Natuureffectbestek. In dit bestek staat per beheergroep (natuurdoeltype) beschreven wat het gewenste eindbeeld is en welk beheer uitgevoerd moet worden om dit gewenste eindbeeld te bereiken. Centraal hierbij staat het monitoren van de ecologische ontwikkeling op specifieke locaties en bijsturing aan de hand van monitoringsresultaten.

	Ontwerp & Inrichting	Beheer & Onderhoud	Uitvoering volgens	Locatie(s)
1.	Hoogwaardig	Zeer intensief traditioneel	CROW Kwaliteitsniveau A tot A+	Historische binnenstad
2.	Representatief	Intensief traditioneel	CROW Kwaliteitsniveau A	Centrumgebieden, begraafplaatsen
3.	Standaard	Normaal	CROW Kwaliteitsniveau B	Woonwijken, bedrijventerreinen
4.	Sober	Extensief traditioneel	CROW Kwaliteitsniveau C	Bedrijventerreinen
5.	Hoogwaardig ecologisch*	Intensief ecologisch	Algemeen ecologisch beheer	Begraasde gebieden en ecologisch beheerde gebieden
6.	Ecologisch	Extensief ecologisch	Ecologisch beheer volgens het Natuureffectbestek	Bermen in het buitengebied en kleinschalige natuurgebieden

Tabel 1: Zonering zoals momenteel (2020) in de praktijk wordt beheerd

Benodigde actualisatie beheersysteem

Uit het verschil in zonering tussen het beheersysteem en de praktijk blijkt dat het beheersysteem toe is aan een actualisatie. Meer over de in de toekomst te hanteren zonering komt aan bod in paragraaf 5.4. Bij het actualiseren van het beheersysteem worden twee verbeterslagen doorgevoerd.

1. De gebieden die onder het Natuureffectbestek vallen zijn nu ingetekend als vlakken die uit meerdere beheergroepen bestaan. Bijvoorbeeld "Bloemrijkgras én Riet- en oevervegetatie én Bomen". Dit sluit niet aan op de methode die in de rest van de gemeente van toepassing is waarbij Bloemrijkgras, Riet- en oevervegetatie en Bomen drie losse beheergroepen zijn. Bij de actualisatieslag moet hierom op de betreffende gebieden worden ingezoomd en moeten de losse beheergroepen per gebied worden ingetekend. Dit kunnen bestaande beheergroepen zijn, of nieuwe beheergroepen die nog worden uitgewerkt in de Handleiding Ecologisch beheer.
2. Actuele onderdelen uit de hoofdstukken 2. Visie, 4. Beleidsuitgangspunten en 5. Beheer en onderhoud uit dit Groenblauwprogramma moeten worden doorgevoerd op kaart en in de praktijk, om ambities waar te kunnen maken. Dit proces loopt samen op met de uitwerking van de Handleiding Ecologisch beheer en de uitrol van de daarbij horende aanpak over de hele gemeente.

3.3 Overzicht arealen

**Zone 5 Hoogwaardig ecologisch (begraasde gebieden) komt maar op één locatie voor.*

Om ervoor te zorgen dat ambities uit de visie kunnen worden behaald is het belangrijk om te weten welk areaal (vierkante meter of stuks) de gemeente per beheergroep heeft. Met deze informatie kunnen conclusies worden getrokken over welke beheergroepen in de toekomst meer of minder voor zouden moeten komen. Ook is belangrijk om te weten in welke zone de beheergroepen zich bevinden. Als blijkt dat een zeer groot deel van het areaal in een traditionele zone ligt, kan hieruit worden geconcludeerd dat traditioneel groen naar ecologisch groen moet worden omgevormd, om klimaat- en biodiversiteitsdoelstellingen te behalen.

In tabel 2, 3 en 4 is hierom een overzicht opgenomen van arealen per beheergroep, per zone. De areaalgegevens zijn afkomstig uit het beheersysteem. De gemeente beheert het genoemde water/blauw samen met Waterschap Hollandse Delta. Bij de verhardingen wordt niet met de vier natuurlijke en traditionele zones gewerkt, zij worden beheerd op beeldkwaliteitsniveau A of B. Alle faunavoorzieningen worden niet op basis van zone of beeldkwaliteitsniveau, maar op per voorziening passende wijze beheerd. Hierom zijn deze onderdelen apart opgenomen in tabel 3 en 4. Dikgedrukte getallen geven het totaal weer van de beheergroepen per onderdeel.

Onderdelen *Beheergroepen*	**Totaal**	**Zone**			
		Hoogwaardig traditioneel (m2)	Traditioneel (m2)	Semi-natuurlijk (m2)	Natuurlijk (m2)
	m2				
Beplantingen	**1.417.447**	**100.722**	**598.530**	**576.443**	**141.752**
Bodembedekkers	219.221	36.460	172.497	10.038	226
Heesters en botanische rozen	196.481	21.372	148.696	26.413	0
Struikrozen	9.951	1.792	7.912	247	0
Vaste planten	14.532	3.639	9.916	977	0
Wisselperken (bollen)	244	210	34	0	0
Hagen	59.794	13.628	43.050	3.116	0
Struweel	447.210	13.012	156.048	263.224	14.926
Bos	351.260	8.465	49.589	167.716	125.490
Hakhout	118.754	2.144	10.788	104.712	1.110
Grassen	**4.072.654**	**185.474**	**1.540.403**	**2.308.758**	**38.019**
Intensief gras (gazon/trapveld)	1.419.980	167.335	1.087.131	162.733	2.781
Bollen in gazon	18.430	1.191	13.495	3.744	0
Extensief gras (bermen/weides eigen beheer)	2.452.972	16.932	392.212	2.011.016	32.812
Bloemenlinten	48.430	0	20.339	28.091	0
Ruigtes	132.842	16	27226	103174	2426
Water/blauw	**1.508.067**	**87.577**	**480.771**	**893.767**	**45.952**
Oeverbeplanting	56.202	481	20.103	34.383	1.235
Rietveld	68.460	6.116	11.357	46.763	4.224
Oppervlaktewater	1.383.405	80.980	449.311	812.621	40.493
	stuks				
Bomen	**49.460**	**4.674**	**25.120**	**19.005**	**661**

Tabel 2 Overzicht arealen groen en blauw uit beheersysteem

Onderdeel Beheergroepen	**Totaal (m2)**	**Zone**	
		Kwaliteitsniveau A (m2)	Kwaliteitsniveau B (m2)
Onkruid op verhardingen	**3.357.433**	**591.069**	**2.766.364**
Elementenverharding	3.319.120	573.271	2.745.849
Ongebonden verharding	38.313	17.798	20.515

Tabel 3 Overzicht arealen wegen t.b.v. onkruidbeheersing op verharding

Onderdeel Beheergroepen	**Totaal (stuks)**
Faunavoorzieningen	**Onbekend**
Natuurvriendelijke oevers	3
Faunapassages	7
Nestkasten slechtvalk	1
IJsvogel voorzieningen	Onbekend
Vleermuiskasten	Tientallen
Vleermuisbunkers	1
Insectenmuren	2
Vogelkasten	Tientallen

Tabel 4 Overzicht arealen faunavoorzieningen

3.4 Kwaliteit en conclusies arealen

Aansluitend op de tabellen met areaaloverzichten volgen in deze paragraaf cirkeldiagrammen die de verdeling laten zien van hoeveelheden per zone en hoeveelheden per (onderdeel of) beheergroep. Percentages zijn opgeteld niet altijd 100% in verband met afronding. Aan de cirkeldiagrammen zijn tekstuele conclusies over areaalverdeling en kwaliteit van het areaal verbonden. In kaders zijn verbeteracties uitgelicht waarmee naar het bereiken van ambities uit de visie kan worden toegewerkt.

Totaal areaal

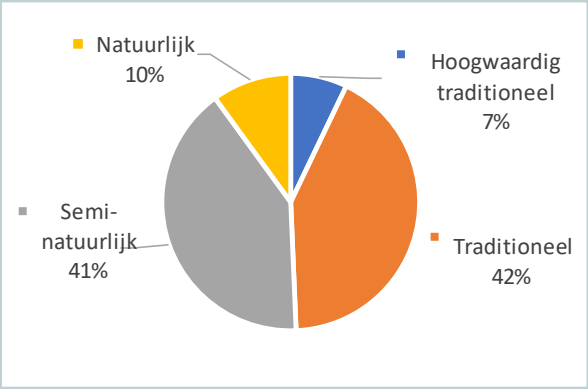

Figuur 6: Verdeling groenblauw totaal per zone

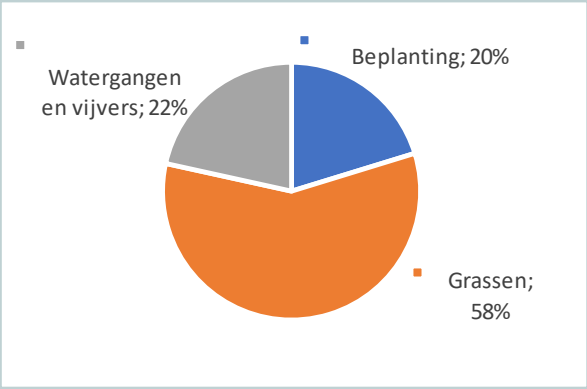

Figuur 7: Verdeling beleidsthema's totaal

Betere balans tussen traditioneel en ecologisch groenblauw
– Voor biodiversiteit, natuurbeleving, aantrekkelijkheid en klimaatbestendigheid

Kijkend naar het totale areaal valt op dat het traditionele groenblauw (49%) en het natuurlijke groenblauw (51%) vrijwel evenredig over de gemeente zijn verdeeld. Om ambities op vlak van klimaat, biodiversiteit en het verbinden van natuur met de Dordtenaren waar te kunnen maken is het nodig een nieuwe balans te vinden tussen traditioneel en ecologisch groenblauw. Beide typen zijn nu teveel van elkaar gescheiden terwijl juist combinaties kansrijk zijn voor de stad. Daarnaast worden ecologische kansen nog onvoldoende benut, terwijl verhoging van natuurwaarde binnen de kaders van traditionele zones vaak ook goed mogelijk blijkt. In een Pilotproject Wantijpark wordt de ideale balans tussen traditioneel en ecologisch groenblauw gezocht. Samen met de nog op te stellen Handleiding Ecologisch beheer ontstaat een aanpak die wordt uitgerold over heel Dordrecht.

Meer beplantingen en kruiden ten opzichte van gazon
– Voor biodiversiteit, natuurbeleving, aantrekkelijkheid en klimaatbestendigheid

In vergelijking met het aandeel beplantingsoppervlak (21% van het groenblauwareaal) is het aandeel grasvegetaties (57%) hoog. Dit is deels te wijten aan de bermen in het buitengebied en het relatief grote oppervlak (gras)dijken. De bermen moeten een open karakter behouden en laag begroeid zijn in verband met verkeersveiligheid. Grasvegetatie is hier een logische uitkomst omdat deze waardevol kan zijn voor de biodiversiteit en relatief makkelijk en kostenefficiënt te onderhouden is. De dijken moeten voorzien zijn van een stevige graszode met een uitgebreid wortelnetwerk, om erosie te voorkomen. In woonwijken gaat voorkeur vaak uit naar gazon, omdat gazon meer gebruikswaarde heeft dan andere typen beplantingen.

Ook bestaat slechts 2% van het areaal uit de beheergroep ruigtes. Dit zijn natuurlijke gebieden of stroken waar kruidenrijke vlinderhoeken of zoomvegetaties langs bosachtige randen ontstaan. Om de biodiversiteit te verhogen is het van belang om meer van dit soort natuurlijke kruidenvelden en -stroken te ontwikkelen. Ook kan een deel van de gazons binnen de bebouwde kom worden omgevormd naar beplantingen of meer kruidenrijke (gras)vegetatie. Kansen liggen hem vooral in de stroken langs bosschages, waar met een natuurlijke zoom meer gelaagdheid in vegetatie wordt gestimuleerd. De kern-mantel-zoom opbouw wordt nagestreefd waarbij bomen overgaan in heesters, ruigte, kruidenrijk gras en tot slot gazon. Op strak gemaaide gazons zullen vaker delen of stroken worden aangewezen waar minder vaak wordt gemaaid, zodat kruiden zich gaan ontwikkelen.

Bij bomen in gazon draagt onderbeplanting of kruidenrijk gras (een extensiever maairegiem) bij aan verschillende ecologische en maatschappelijke doelen. Voor de boom zelf is onderbeplanting of extiensiever maaien ook gunstig. De boom zal zich hierdoor gezonder ontwikkelen en maaischade wordt vaker voorkomen. Ook leven natuurlijke vijanden en -plaagbestrijders in dit type vegetatie waardoor boomziekten, aantastingen en plagen (zoals de eikenprocessierups) minder vaak zullen voorkomen. Bij toekomstige inrichting en beheer worden alle bomen voorzien van onderbeplanting of extensief maaibeheer rondom de boomvoet tenzij dit i.v.m. esthetische of gebruiksfuncties niet wenselijk is. Jonge bomen behouden wel open boomspiegels i.v.m. watergeven, beheer aan boompalen en het voorkomen van concurrentiestrijd.

Figuur 8 (links): Natuurlijke gelaagdheid van gras, naar kruiden, naar heesters, naar bomen wordt gestimuleerd (bron: Bijenhelpdesk.nl)
Figuur 9 (rechts): Stroken of delen van gazons worden zo beheerd dat kruidenvegetatie ontstaat (bron: idverde Advies)
Figuur 10 (onder): Bomen in gazon worden voorzien van onderbeplanting of kruidenrijk gras (bron: idverde Advies)

De traditionele- en semi-natuurlijke zones worden op beeld beheerd volgens de Kwaliteitscatalogus Openbare Ruimte van het CROW. De gemeente schouwt het openbaar groen om te toetsen of het aan de gestelde kwaliteit voldoet. In het beheersysteem wordt de kwaliteit van de beoordeelde vakken en bomen geregistreerd. Uit de geregistreerde schouwresultaten blijkt dat minimaal 90% van het openbaar groen over het algemeen aan het gestelde beeldkwaliteitsniveau voldoet.

Een aantal natuurlijke gebieden worden volgens het Natuureffectbestek beheerd. De ontwikkeling van deze gebieden wordt gemonitord. Omdat het Natuureffectbestek relatief nieuw is, zijn nog geen monitoringsresultaten beschikbaar. Om deze reden kunnen nog geen conclusies worden getrokken over de ontwikkeling van de kwaliteit van dit areaal. Wel zijn in de betreffende gebieden de afgelopen jaren al bijzondere waarnemingen van flora en fauna gedaan die lijken te duiden op een positieve ontwikkeling.

Beplanting

Ruim de helft van het Dordts areaal aan beplantingen bestaat uit de beheergroepen bos en struweel, die vooral voorkomen in de (semi-)natuurlijke zones. Opvallend is het relatief hoge percentage aan hakhout in de gemeente. Het in stand houden van deze beheergroep vergt veel en frequent onderhoud. Meer dan een kwart van het beplantingsareaal is gevormd door bodembedekkers en heesters. Struikrozen, vaste planten, wisselperken en hagen vormen samen slechts 6% van het groenareaal. Lettend op de zonering is het beplantingsareaal vrijwel gelijk over de natuurlijke (51%) en meer traditionele zones verdeeld (48%).

De afgelopen jaren zijn binnen het areaal aan beplantingen niet bewust bezuinigingen doorgevoerd. Wel zijn een aantal beplantingen omgevormd naar gazon. Dit om meer overzicht en sociale veiligheid te creëren of omdat inwoners liever gazon hebben dat bijvoorbeeld als speelveld kan worden gebruikt. In het algemeen zijn de kosten voor dagelijks groenonderhoud van de beplantingen de laatste jaren enige mate afgenomen in verband met het bereiken van een efficiënte inrichting en meer effectief beheer.

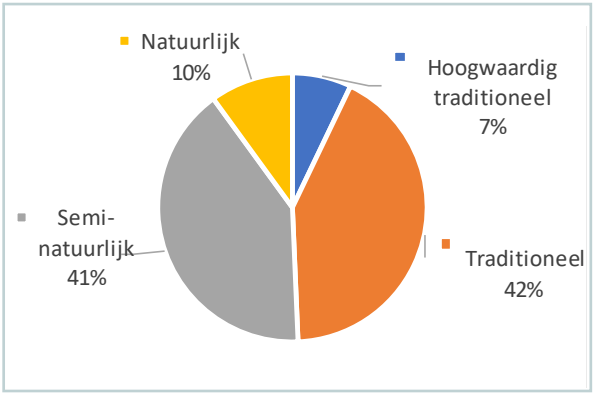

Figuur 11: Verdeling beplantingen per zone

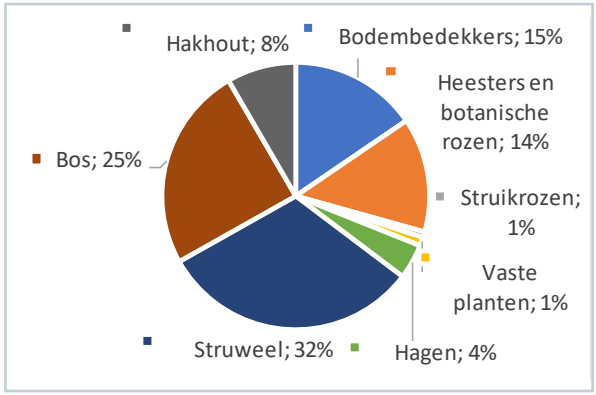

Figuur 12: Verdeling beheergroepen beplantingen

Grassen

Het beleidsthema grassen is vooral vertegenwoordigd door de extensief beheerde grasvelden, bermen en weides. In zowel de traditionele als semi-natuurlijke zones komen deze beheergroepen veel voor. Ze vormen 60% van het totale areaal aan grassen. De intensief beheerde grasvelden zoals gazons en trapveldjes zijn goed voor 35% van het areaal. Ruigtes en bollen in gazons vormen samen de overige 3%. Ook in dit beleidsthema is te zien dat de verschillende beheergroepen ongeveer gelijk zijn verdeeld over de natuurlijke- (58%) en traditionele zones (42%).

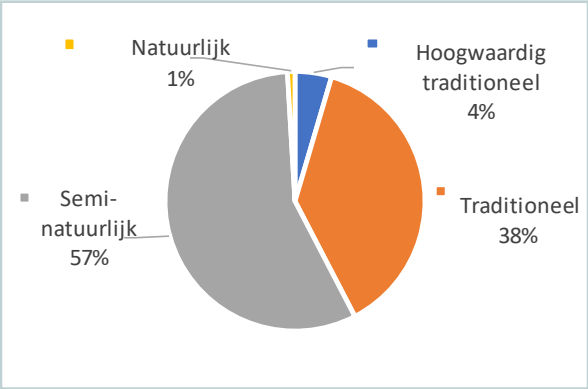

Figuur 13: Verdeling grassen per zone

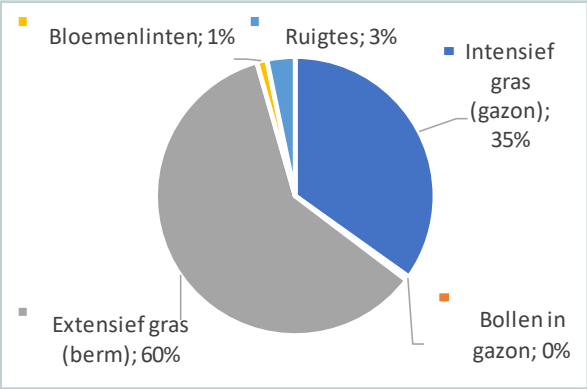

Figuur 14: Verdeling beheergroepen grassen

Water/blauw

Oppervlaktewater bestaat voornamelijk uit watergangen, vijvers en sloten. Deze zijn vaak begeleid door oeverbeplanting en rietvelden. Dit blauwe areaal komt vooral veel voor in de traditionele en semi-natuurlijke zone. Het valt hierbij op dat wel 62% van het areaal zich in de natuurlijke zone bevindt en maar 38% van het areaal in de traditionele zone ligt. Ook valt op dat in de natuurlijke en hoogwaardig traditionele zone bijna geen blauw areaal voorkomt (in de natuurlijke zone maar 3% en 6% in zone hoogwaardig traditioneel). Het percentage oeverbeplanting en rietvelden is vrijwel aan elkaar gelijk. Samen vormt deze vegetatie maar 9% van het blauwe areaal terwijl 92% uit oppervlaktewater bestaat.

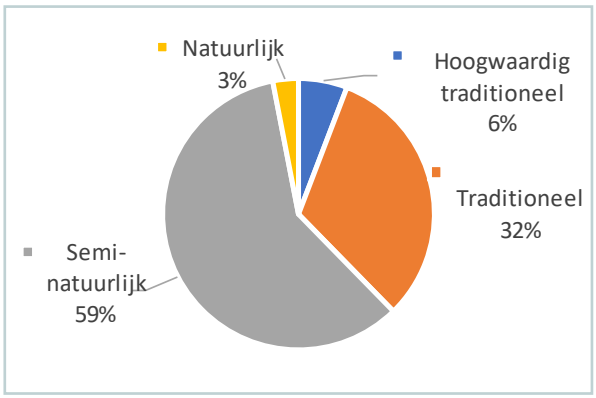

Figuur 15: Verdeling blauw per zone

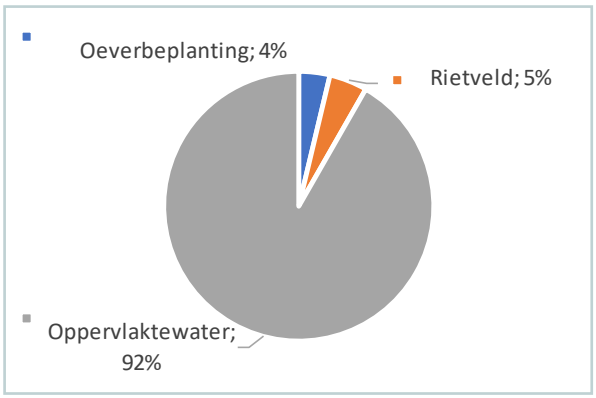

Figuur 16: Verdeling beheergroepen blauw

Meer (groen)blauw areaal in woonwijken
– Voor klimaatbestendigheid en gezondheid

Opvallend is dat oppervlaktewater en bijbehorende riet- en oevervegetatie zich vooral bevindt in de semi-natuurlijke zones. Dus aan de randen van woonwijken, maar niet midden in de woonwijken. Juist in dichtbebouwd, stenig gebied warmt de stad snel op en is behoefte aan verkoeling biedend, blauw areaal. Bij herinrichtingen en stedelijke ontwikkelingen onderzoeken gemeente en Waterschap de mogelijkheden om naast meer groen areaal, ook meer oppervlaktewater de woonwijken in te brengen.

Overdag kan oppervlaktewater helpen om het hitte-eiland effect (dat de temperatuur in de stad hoger is dan in het omliggende landschap) te beperken. Dit komt door verdamping en warmte-opslag. Inwoners zullen hier echter weinig van merken. Tenzij het om zeer grote, aaneengesloten oppervlakken water gaat. De gevoelstemperatuur van de directe omgeving van water daalt enigszins, omdat mensen water automatisch met verkoeling associëren. Snel stromend (zoals kleine watervalletjes) of vernevelend water (zoals fonteinen) kunnen wel voor merkbare verkoeling zorgen. Belangrijk is vooral het groen in en rondom het water. De riet- en oevervegetaties (en ook vooral bomen in verband met schaduw en veel bladoppervlak) zorgen via verdamping voor een lagere luchttemperatuur.

Aandachtspunt bij water in woonwijken betreft het gevaar dat diep water, met name in combinatie met steile oevers, aan kinderen biedt. In verband met de vele functies die de woonomgeving vervult zal het toevoegen van meer water een uitdagende ontwerpopgave zijn. In veel situaties zal oppervlaktewater toevoegen niet mogelijk zijn. Wel kan dan worden ingezet op het afvoeren van regenwater via groen naar al bestaand oppervlaktewater. Ook kan bij bestaand water worden ingezet op vergroting van het verkoelend effect door meer groen (vooral bomen), meer schaduw en meer beweging van het water. Bij speelplekken kan groen en water extra (speel) waarde creëren en dubbelfuncties vervullen.

Figuur 17 (linksboven): Stromend en verneveld water verkoelen de stad (bron: beeldenbankdordrecht.nl)
Figuur 18 (rechtsboven): Oppervlakte water in combinatie met groen en bomen verkoelt de directe leefomgeving (bron: stedenbouwarchitectuur.nl)
Figuur 19 (linksonder): (Beplantte) wadi's kunnen regenwater tijdelijk vasthouden (bron: gmjd.nl)
Figuur 20 (rechtsonder): Wadi's of hoogteverschillen in groen kunnen worden ingezet om water af te voeren op bestaand oppervlaktewater (bron: idverde Advies)

Meer natuurvriendelijke oevers
– Voor biodiversiteit, natuurbeleving, aantrekkelijkheid en klimaatbestendigheid

Er is veel oppervlaktewater (92%) in verhouding tot relatief weinig riet- en oevervegetatie (8%). Dit kan twee oorzaken hebben, of komen door een combinatie van beiden. De eerst mogelijke oorzaak is dat brede plassen of watergangen verhoudingsgewijs maar weinig oeveroppervlak hebben. De tweede mogelijke oorzaak is dat veel water is omgeven door steile, in plaats van flauwe oevers. Op steile oevers is ontwikkeling van kwalitatieve riet- en oevervegetatie vaak minder goed mogelijk door de harde overgang tussen nat en droog. Om deze reden worden meer oevers verflauwd en natuurvriendelijk ingericht en beheerd. Droomsituatie is dat iedere watergang of waterpartij minimaal één flauwe, natuurvriendelijke oever krijgt. Hiermee wordt meer variatie in zowel land- als watergebonden flora en fauna bereikt. Naast de biodiversitiet wordt ook de waterkwaliteit verhoogd. Door watergangen niet te versmallen, maar aangrenzend gebied tot flauwe oever om te vormen, wordt bovendien het water bufferend vermogen vergroot.

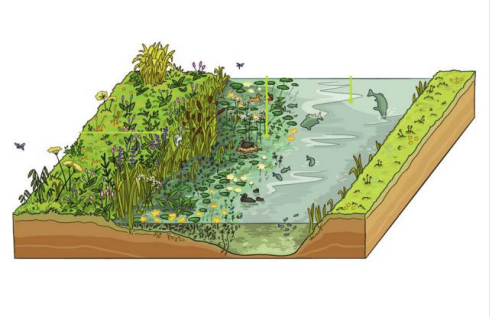

Figuur 21 (links): Voorbeeld natuurvriendelijke oever (bron: fotobankna.nl)
Figuur 22 (rechts): Principeschets natuurvriendelijke oever (bron: wshd.nl)

Door het veranderende klimaat warmt het oppervlaktewater op. Als water te lang stil staat en opwarmt, gaat de kwaliteit achteruit. Met hetere zomers leidt dit tot problemen. Op diverse locaties in Dordrecht is (gedeeltelijk) hierdoor sprake van algvorming, vissterfte, stank of botulisme (vergiftiging door bacteriesoort). Naast het veranderende klimaat speelt ook het beheer een rol in de waterkwaliteit. Als bagger niet helemaal, of pas te laat, wordt verwijderd komen het zuurstofgehalte en de helderheid van het water in het geding. Ook nutriënten (zoals meststoffen van agrarisch land of uitwerpselen van honden op oevers) kunnen leiden tot een verslechterde waterkwaliteit. De oppervlaktewaterkwaliteit in Dordrecht voldoet nog net aan de normen. Maar als de gemeente niets doet zullen probleemlocaties toenemen in aantal en ernst.

Verbeteren van de waterkwaliteit
– Voor biodiversiteit, gezondheid en klimaatbestendigheid

Waterschap Hollandse Delta en gemeente Dordrecht willen de waterkwaliteit verbeteren door vers water de stad in te laten, vanuit de Nieuwe Dordtse Biesbosch en dit door te laten stromen. Wens is om hiervoor een duiker aan te leggen in de Zeedijk. Via de duiker kan het water doorstromen naar de wijken Sterrenburg en Dubbeldam. Dit verbetert de waterkwaliteit, ook tijdens hete periodes.

Bomen

In 2014 is bezuinigd op het boomonderhoud. In plaats van elke 4 jaar werden bomen vanaf toen nog elke 6 jaar gesnoeid. Deze bezuiniging was mogelijk omdat er in 2014 geen snoeiachterstanden waren, het boomonderhoud was op orde. Wel is toentertijd gewaarschuwd voor de verwachte gevolgen van de bezuiniging. Naar aanleiding van deze waarschuwing is afgesproken het boomonderhoud na 6 jaar, in 2020, te herzien. Dit is in 2020 dan ook opgepakt en krijgt nadere uitwerking in 2021. Belangrijke uitgangspunten bij deze uitwerking zijn:
- Herplant bij kappen van bomen en bossen;
- Standplaatsverbetering van bomen;
- Veranderende wetgeving;
- Veranderend bomenbestand.

Onkruid op verharding

Het beleidsthema onkruid op verhardingen is grotendeels vertegenwoordigd door de beheergroep elementverharding. Dit zijn verhardingen die bestaan uit losse elementen zoals tegels, klinkers en straatstenen. 1% van het totale areaal is door ongebonden verhardingen gevormd. Dit zijn verhardingen die bestaan uit grind, schelpen of bijvoorbeeld boomsnippers. Asfaltverhardingen zijn buiten beschouwing gelaten omdat hier geen onkruid op groeit.

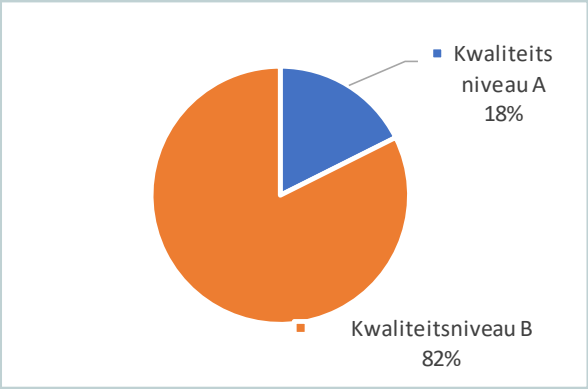

Figuur 23: Verdeling verhardingen per zone

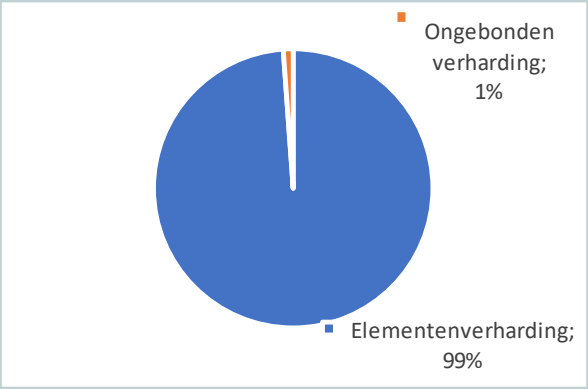

Figuur 24: Verdeling beheergroepen verhardingen

Meer open/groen verhardingsoppervlak
– Voor klimaatbestendigheid en biodiversiteit

De paden en wegen in Dordrecht zijn over het algemeen gemaakt van asfalt of elementenverhardingen (zoals tegels). Vanuit klimaatoogpunt is het beter om te kiezen voor:

- Doorgroeibare/doorwortelbare verharding zoals grasbetontegels of klinkers met open voegen (figuur 25).
- Doorlaatbare/doorvloeibare verharding zoals grind, schelpen en houtsnippers.
- Verstevigd gazon met granulaatbodem of roosters (veel toegepast als brandweg, figuur 26)

Verwacht wordt dat regenwater hierdoor beter in de bodem kan wegzakken en minder afgevoerd hoeft te worden op de riolering. Tijdens hevige regenbuien levert dit tevens een kleine bijdrage aan het verminderen van wateroverlast zoals ondergelopen straten (of zelfs kelders). Wanneer veel kruiden tussen de verharding groeien infiltreert water minder goed in de bodem, maar wordt water wel (beperkt) door deze kruiden verdampt. Zo dragen zij bij aan het verminderen van hittestress en wateroverlast en stimuleren zij gelijk (beperkt) de biodiversiteit.

In verband met de vele functies die de woonomgeving vervult zal het verminderen van de hoeveelheid gesloten- en elementenverharding een lastige opgave zijn. In veel situaties is dit (nog) niet mogelijk. Belangrijke aandachtspunten zijn de parkeerfunctie en toegankelijkheid van wegen en paden voor mindervaliden. Op het gebied van verharding in relatie tot klimaatverandering wordt veel onderzoek gedaan. Veel innovatieve ideeën zijn in ontwikkeling en kunnen kansrijk voor Dordrecht zijn. Dit thema vergt dan ook nadere uitwerking binnen Programma Wegen.

Figuur 25 (links): Voorbeeld van doorgroeibare verharding, tegels met open voegen (Bron: idverde Advies)
Figuur 26 (rechts): Voorbeeld van verstevigd gazon (Bron: o2d-environnement.com)

Faunavoorzieningen

Uit tabel 4 blijkt dat binnen het onderdeel faunavoorzieningen bekend is welke beheergroepen er voor komen. Hoe deze beheergroepen vorm hebben gekregen (bijvoorbeeld als ondergrondse- of bovengrondse faunapassage) is niet exact bekend. Ook is de bijbehorende hoeveelheid bij een aantal beheergroepen niet exact bekend.

Registratie faunavoorzieningen
– Voor biodiversiteit

Het blijkt dat de registratie van faunavoorzieningen (grotendeels) in het beheersysteem ontbreekt. Deze voorzieningen zijn aangelegd met het doel om de biodiversiteit te verhogen, door te voorzien in een verbinding tussen leefgebieden of een kwaliteitsimpuls in leefgebieden zelf. Het is belangrijk om te weten waar, welke type faunavoorziening zich bevindt zodat ervoor kan worden gezorgd dat de voorziening zijn doel(en) ook in de toekomst kan blijven vervullen. Ook kunnen ontbrekende schakels in het ecologisch netwerk beter inzichtelijk worden gemaakt, als goed duidelijk is waar zich al wel faunavoorzieningen bevinden. Hierom moet het huidige areaal aan faunavoorzieningen op kaart worden ingetekend in het beheersysteem en moeten nieuwe voorzieningen hier in de toekomst aan worden toegevoegd. Deze bestaande, maar ook geambieerde, faunavoorzieningen kunnen tevens worden opgenomen op de Groenblauwe structuurkaart zodat deze kaart een ecologisch volledig beeld weergeeft.

4 Beleidsuitgangspunten

Centraal in het groenblauw beleid staat behoud, bescherming en versterking van waardevolle groenblauwe plekken, -structuren en het groen en blauw zelf. Om deze reden zijn uitgangspunten geformuleerd voor toekomstige ruimtelijke ontwikkelingen. Daarnaast is opgenomen op welke wijze de kaart met belangrijkste structuren compleet kan worden gemaakt. Om het waarmaken van de visie te borgen zijn randvoorwaarden aan de inrichting gesteld. Een integrale aanpak, goede samenwerking met Dordtenaren én andere disciplines intern is hierbij nodig. Overige beleidsthema's zijn tot slot opgenomen die onmisbare richtlijnen bieden over uitgifte van grond, de omgang met klachten en meldingen, ziekten en plagen en invasieve exoten.

4.1 Ruimtelijke ontwikkelingen

Beleidsregel nieuwbouw en herstructurering
De ruimtelijke (woningbouw)opgaven zetten de hoeveelheid van groen en blauw en daarmee de kwaliteit van de leefomgeving, onder druk. Het is daarom noodzakelijk om kaders te stellen aan nieuwbouw en herstructurering. Daarmee is het behoud van een aantrekkelijke, klimaatbestendige, biodiverse en gezonde leefomgeving gewaarborgd.

Behoud van kwalitatief groen en blauw in het algemeen wordt gewaarborgd via het Handboek Kwaliteit Openbare Ruimte (KOR). De KOR benadert de hele stad en geeft ontwerpprincipes die richting geven aan zowel nieuwbouw als herinrichting en renovatie. Aanvullend op de KOR wordt de Beleidsregel nieuwbouw en herstructurering opgesteld. Deze beleidsregel stelt eisen aan de omgang met de bouwopgave om de negatieve invloed op de stad, die verdichting met zich meebrengt, te beperken. De beleidsregel wordt gemaakt door verdere uitwerking, onderlinge afstemming en samenvoeging van:
- Beleidsregel Klimaatadaptatie en de Klimaatlabels,
- Beleidsregel Natuurinclusief bouwen,
- Beleidsregel Spelen en Bewegen.

Met name voor natuurinclusief bouwen moeten verplichtingen nog concreet worden gesteld. Ook moet worden gewerkt aan het borgingsproces om natuurinclusief bouwen goed door te voeren in de planvorming.

Zo ontstaat één integrale, stadsbrede beleidsregel die er met de volgende kernpunten voor zorgt dat de stad aantrekkelijk is en blijft voor inwoners en bezoekers:
- overlast ten gevolge van het veranderende klimaat is zoveel mogelijk voorkomen,
- biodiversiteit is zoveel mogelijk verhoogd,
- speel- en beweegvriendelijkheid van de buitenruimte is zoveel mogelijk verhoogd en spelen en bewegen is zoveel mogelijk gestimuleerd.

De inrichtingseisen uit paragraaf 4.3 krijgen nadere uitwerking in deze beleidsregel.

De meest ingrijpende punten uit de beleidsregel (en inrichtingseisen), die binnen de beleidsregel van nadere uitwerking worden voorzien, zijn:
- Bij nieuwbouw draagt de ontwikkeling bij aan de realisatie van minimaal 40% groenblauwe wijken.
- Bij nieuwbouw wordt, over de totale oppervlakte van het projectgebied, waterberging gefaciliteerd voor minimaal 44 mm neerslag. Dit kan zowel op privaat- als openbaar terrein, om wateroverlast te beperken.
- In geval van herstructurering zijn deze eisen in mindere mate toepasbaar i.v.m. een vaak stenige en dicht bebouwde uitgangssituatie. Bij herstructurering worden de eisen zo optimaal als realistisch mogelijk verwerkt

Belangrijk is dat deze ontwikkelingen ook bijdragen aan de totstandkoming van 40% groenblauwe wijken.

De toepasbaarheid van de beleidsregel wordt getest bij de Schil, aangezien daar veel verschillende projecten tegelijkertijd gaande zijn: Nieuwbouw, MOP en vernieuwingsprojecten. Ook liggen in deze wijk een redelijk aantal klimaatknelpunten in relatie tot wateroverlast en hittestress. Met de opgedane kennis wordt de beleidsregel verder aangescherpt.

Adviescommissies
Voor de thema's klimaatadaptatie, biodiversiteit en gezondheid bestaat een commissie voor nieuwbouw, verder is er ook een commissie klimaatadaptatie (klimaatbestendigheid) voor herinrichting en beheer. Deze commissies adviseren bij verschillende soorten projecten welke groenblauwe en klimaatbestendige eisen of maatregelen

toepasbaar zijn. De beleidsregel nieuwbouw en herstructurering wordt opgesteld om de commissies hierbij te ondersteunen. In het Convenant Klimaatbestendig Bouwen in Zuid-Holland zijn bovendien procesafspraken gemaakt tussen de gemeente Dordrecht, andere overheden, organisaties en marktpartijen om versneld van elkaar te leren.

Aansluiting op MOP-projecten
Het aantrekkelijk, klimaatbestendig, gezond en bodivers maken van de openbare ruimte wordt integraal aangepakt. Waar de straat open gaat voor riool- of wegonderhoud of voor het warmtenet, worden direct maatregelen voor de betreffende thema's getroffen. De planning van maatregelen wordt afgestemd op het Gemeentelijk Rioleringsplan, de Wegennota en MOP projecten (Meerjarig Uitvoerings Programma).

Groenblauwe structuurkaart
Het Boomstructuurplan (Van Hall Larenstein, 2020) geeft een beschrijving van de Dordtse, beambieerde bomenstructuur. Leidende principes voor toekomstige (her)inrichtingen zijn per wegtype beschreven. In dit plan moet nog een verbeterslag worden doorgevoerd. De ambitie om nieuwe boomstructuren te realiseren in open landbouwgebied moet bijvoorbeeld nog goed uitgezocht worden. De gemeente ontwikkelt zelf een definitief overzicht van hoofd- en nevenboomstructuren en plaats deze op de Groenblauwe structuurkaart. Hierbij wordt ook beleid vastgelegd met betrekking tot bescherming, in stand houding en versterking van de aangewezen structuren. Daarnaast worden de nieuw te realiseren structuren verder in detail uitgewerkt naar exacte soorten, plantplaatsen en aantallen. Met name in het buitengebeid worden nieuwe bomenstructuren gerealiseerd.

De Visiekaart groenblauw eiland van Dordrecht (De Urbanisten, 2020) moet nog worden doorvertaald naar een kaart waarop de belangrijkste groene en blauwe structuren zijn weergegeven die beschermd moeten worden. Bij die kaart hoort ook beleid waarin de uitgangspunten met betrekking tot bescherming en in stand houding zijn vastgelegd. Paragraaf 4.2 gaat dieper in op wat de te beschermen structuren zijn. Subparagraaf 6.3.2 beschrijft de eenmalige investering van het opstellen van deze Groenblauwe structuurkaart en het bij de structuurkaart behorend (beschermings)beleid.

Tijdelijke beleidsuitgangspunten

In de periode dat er nog geen Groenblauwe structuurkaart met achterliggend beleid beschikbaar is en het bomenstructuurplan nog niet definitief is, gelden onderstaande beleidsuitgangspunten. Hierbij wordt de Visiekaart (Urbanisten, 2020) voor zover mogelijk als structuurkaart beschouwd. Dit betekent dat belangrijke structuren van deze kaart moeten worden behouden en verder moeten worden versterkt.

- Wanneer ruimtelijke ontwikkelingen plaatsvinden in een gebied met bomen of groenblauw, moet allereerst worden gekeken of de bomen/het groenblauw deel uitmaken van een bepaalde structuur. In geval van de bomen moet ook worden onderzocht of individuele exemplaren zijn opgenomen op de gemeentelijke Bomenlijst. Vervolgens moet worden gehandeld volgens de bijbehorende leidende principes uit het Bomenstructuurplan (concept 2020), volgens principes die bij de Groenblauwe visiekaart en dit Groenblauw programma horen (in stand houden en versterken) of in het geval van bomen die op de Bomenlijst staan volgens de Algemene Plaatselijke Verordening (APV).
- Wanneer ruimtelijke ontwikkelingen plaatsvinden in een gebied zonder bomen of groenblauw moet worden getracht de bomen- en groenblauwestructuur van omringend gebied door te trekken en te versterken waarbij de leidende principes uit het Bomenstructuurplan (concept 2020) en/of beleidsuitgangspunten uit dit Groenblauwprogramma worden opgevolgd.
- Bij nieuwbouw en herstructurering worden de structuren van groen, bomen, blauw, ecologie en speel- en beweegplekken van omliggend gebied versterkt door deze binnen het plangebied voort te zetten of verder uit te breiden. Als er al een structuur ligt in het te bebouwen gebied wordt deze structuur (grotendeels) behouden, ingepast in het nieuwe ontwerp en verder versterkt.
- De structuren die van belang zijn op schaalniveau van het hele eiland worden behouden, tenzij goed onderbouwd wordt aangetoond dat belangrijke maatschappelijke behoeftes dit onmogelijk maken. In dat laatste geval wordt de betreffende structuur in de nabije omgeving kwantitatief en kwalitatief hersteld/voortgezet.
- Bestaande groene verbindingen met het buitengebied worden niet doorbroken, verder versterkt en waar mogelijk worden nieuwe verbindingen gerealiseerd. Het inpassen/behouden van ecologische verbindingen is hier onderdeel van.

4.2 Omgang met groenblauwe structuur

4.2.1 Vastlegging en bescherming

Om de hoeveelheid groenblauw en de kwaliteit van het groenblauw te behouden, is het belangrijk om verschillende structuren vast te leggen en te voorzien van beschermingstatus. Op de Dordtse Groenblauwe structuurkaart komen plekken en verbindingen die onsmisbaar zijn voor het bereiken en in stand houden van een aantrekkelijke, klimaatbestendige, biodiverse en gezonde stad. De Groenblauwe visie(Urbanisten, 2020) met bijbehordene Visiekaart groenblauw eiland van Dordrecht biedt een goede eerste basis voor de structuurkaart, met een indeling op regionaal-, eiland- en wijkniveau. Dordrecht werkt daarnaast met een indeling in wegtypen: hoofdontsluitingswegen, wijkontsluitingswegen, dijkstructuren, polderwegen, fietspaden, kadestructuren, woonstraten.
Vanuit deze twee indelingen kan via een nadere uitwerking in 2021 tot de structuurindeling van tabel 5 worden gekomen. Schuingedrukt zijn voorbeelden van plekken of verbindingen benoemd die onder de betreffende structuur kunnen vallen. De “overige” structuuronderdelen, die belangrijk zijn op buurt- of straatniveau, worden niet ingetekent op de Groenblauwe structuurkaart, maar wel voorzien van passend beschermingsbeleid. Subparagraaf 4.2.5 gaat nader in op het beschermingsbeleid.

	Belangrijk voor heel Dordrecht	Belangrijk voor de hele wijk of (landschappelijke) omgeving	Belangrijk op buurt- of straatniveau
Groen	Groene eilandstructuur *Bijv. Dordtwijkzone*	Groene omgevingsstructuur *Bijv. binnenhoven*	Overig groen *Bijv. buurtpark*
Blauw	Blauwe eilandstructuur *Bijv. hoofdwatergangen*	Blauwe omgevingsstructuur *Bijv. overige watergangen*	Overig blauw *Bijv. poelen*
Bomen	Bomen eilandstructuur *Bijv. dijkstructuren*	Bomen omgevingsstructuur *Bijv. wijkontsluitingswegen*	Overige bomen *Bijv. woonstraten*
Ecologie	Ecologische eilandstructuur *Bijv. getijdenlandschap*	Ecologische omgevingsstructuur *Bijv. faunapassages*	Overige ecologische voorzieningen *Bijv. nestkasten*
Speel- en beweegplekken	Speel- en beweeg eilandstructuur *Bijv. fietsroute of grote natuurspeeltuin*	Speel- en beweeg omgevingsstructuur *Bijv. beweegroute of speeltuin*	Overige speel- en beweegplekken of voorzieningen *Bijv. enkel speeltoestel of informele speelruimte*

Tabel 5: Structuuronderdelen

Naast de bestaande structuren en onderdelen worden ook integraal de toekomstambities voor versterking van bestaande structuren en het toevoegen van nieuwe structuren aangegeven. De Groenblauwe structuurkaart zal dienen als vertrekpunt en samen met de kansenkaart gelden als ontwikkelkader voor ruimtelijke ontwikkelingen.

Ontwikkelactie Groenblauwe structuurkaart

De Groenblauwe visiekaart (De Urbanisten, 2020) met bijbehorende Visiekaart groenblauw eiland van Dordrecht wordt doorvertaald naar een Groenblauwe structuurkaart. Hierop staan de huidige structuren en hun onderdelen en de geambieerde, te treffen kansen voor de toekomst om structuren toe te voegen of te versterken. In beleid wordt vastgelegd hoe de afzonderlijke structuren en onderdelen worden beschermd.

4.2.2 Eiland- en wijkstructuren

Op de Groenblauwe structuurkaart worden verschillende onderdelen opgenomen die op de Visiekaart groenblauwe eiland van Dordrecht (De Urbanisten, 2020) zijn benoemd. Eilandstructuren zijn onder andere de hoofdwatergangen, cultuurhistorische dijklinten, killen en buitenplaatsen. Omgevingsstructuren zijn onder andere kenmerkende, lijnvormige landschapselementen zoals windsingels en cultuurhistorische lanen. Ook de vier hoofdstructuren die de grootste rol vormen binnen de toekomstbestendigheid van het eiland krijgen plaats op de kaart en worden voorzien van passende beleidsuitgangspunten.

- Het Getijdenlandschap dat de rijke randen van het Eiland vormt; In het getijdenpark ligt de focus op het fysiek vergroten van het getijdenmilieu en de ecologie. Daarnaast worden mogelijkheden onderzocht om de toegankelijkheid van deze natuur voor mensen te vergroten. Op enkele plekken, zoals Stadswerven, liggen mogelijkheden voor de uitbreiding van het woningbestand. De Groenblauwe structuurkaart geeft aan welk groen zeker behouden moet worden, oftewel waar woningbouw wel en vooral ook niet mogelijk is.
- De historische Dijklinten waaruit het eiland in ringen is opgebouwd; Wat betreft de dijklinten moet de herkenbaarheid en continuïteit worden verbeterd. Mogelijkheden voor ontharding en aanplant van meer bomen worden onderzocht. Op deze structuren moet de fiets voorrang krijgen en is de auto te gast. Er is beperkte ruimte voor verdichting van het woningenbestand, de Groenblauwe structuurkaart maakt inzichtelijk waar deze ruimte zich wel en vooral ook niet bevindt.
- Het Killenlandschap dat zich nu vooral manifesteert als grillige (binnendijkse) waterlopen; Langs de Killen worden langzaam-verkeerroutes toegevoegd die het recreatief netwerk moeten verfijnen. Er wordt meer ruimte voor de natuur gezocht door meer ruimte te bieden aan oevernatuur en de aanwezige waterlopen met elkaar te verbinden. Er is bescheiden ruimte voor verdichting van het woningenbestand en eventuele toekomstige herstructurering wordt benut om meer voorkanten aan het water te organiseren. Ook hier maakt de Groenblauwe structuurkaart inzichtelijk waar wel en niet ruimte voor woningbouw is.
- De Dordtwijkzone die opnieuw wordt uitgevonden als centraal park en klimaatbuffer. De laatste structuur is de Dordtwijkzone, die getransformeerd moet worden van bufferzone naar centraal gelegen park. De toegankelijkheid voor voetgangers van de zone moet worden vergroot en het fietsnetwerk moet verder worden verfijnd. Het park moet een groen- en waterrijkgebied worden dat ook als klimaatbuffer fungeert. Door verschillende vormen van ruimtegebruik en als groene barrière langs de N3 draagt het bij aan de leefbaarheid in Dordrecht. Er is ruimte voor verdichting en uitbreiding van het woningenbestand, de Groenblauwe structuurkaart maakt deze ruimte inzichtelijk.

Binnen de eiland- en omgevingsstructuren staan niet de individuele objecten zoals plantsoenvakken of bomen centraal, maar het behoud en de versterking van de structuren. Voor bomen houdt dit in dat wordt gekozen voor kwaliteit boven kwantiteit. Er wordt in geval van her/aanplant liever geïnvesteerd in het bereiken van één gezonde boom dan in drie bomen met ontwikkelachterstanden. De wens tot meer groen, vanuit de visie, leidt dan ook niet per definitie tot aanplant van meer bomen.

Conform Europees en Provinciaal beleid geldt een ‘nee, tenzij’-principe voor nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen in natuurgebieden die onderdeel uitmaken van het Natura-2000 of NNN-netwerk. Ook in Dordts groen/natuurbeleid staat behoud en ontwikkeling van groenblauwe structuren, die worden opgenomen op de Groenblauwe structuurkaart, centraal.

De eiland- en omgevingsstructuren zijn beschermd middels een 'ja, mits'-principe. Dit betekent dat bij nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen ingezet wordt op behoud, al dan niet door een natuurlijke inpassing. Ontwikkeling is mogelijk, mits er compensatie plaatsvindt. Deze compensatie kan zowel kwantitatief (1 hectare bos verwijderen betekent ergens anders 1 hectare bos aanleggen) als kwalitatief (zoals een natuurlijke inpassing, waarmee de ecologische structuur wordt versterkt). Voor groenblauwe- en met name voor de boomstructuren geldt naast behoud ook dat ingezet wordt op verdere versterking en verbinding.

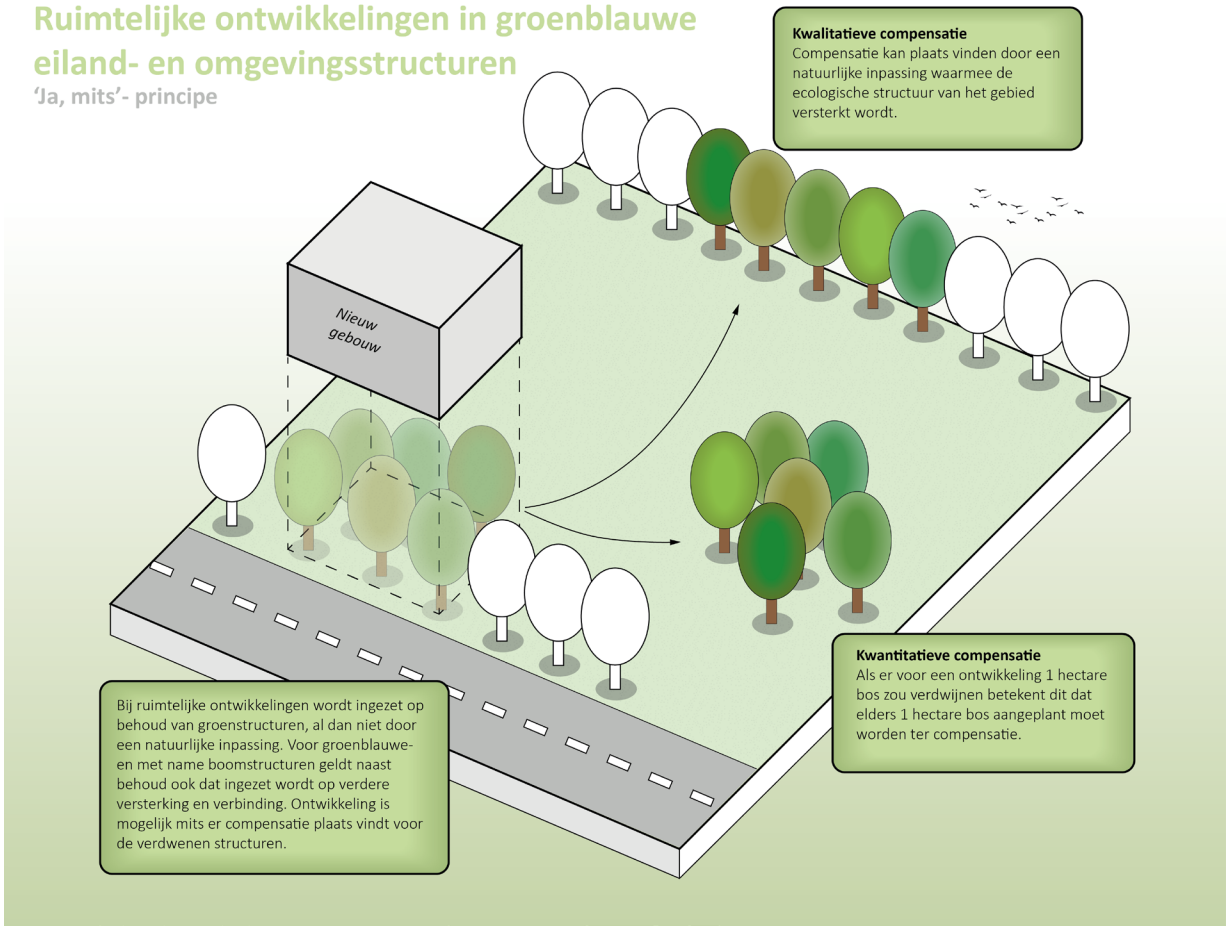

Figuur 27 Uitleg 'ja, mits'-principe bij ruimtelijke ontwikkelingen in onderdelen van de Groenblauwe visie

4.2.3 Overige elementen

Objecten die niet tot een eiland- of omgevingsstructuur behoren worden niet ingetekend op de Groenblauwe structuurkaart. Wel zijn ook deze onderdelen erg belangrijk. Vanuit de grotere structuren vertakt het groenblauw zich tot aan de voordeur van de Dordtenaar. Bij de overige onderdelen staat dan ook niet het behoud van structuur, maar het behoud van de aanwezigheid (kwantiteit en kwaliteit) van groen, blauw en bomen centraal. Alle eenheden samen maken een sterk vertakt netwerk dat moet worden behouden en waar mogelijk versterkt.

4.2.4 Privaat groenblauw

Ook privaat terrein (de tuinen van inwoners) speelt een grote rol bij het creëren en behouden van een prettige leefomgeving. Het maakt de natuur en het klimaat niet uit of buitenruimte van een inwoner of van de gemeente is. Overal in Dordrecht spelen (ongeveer) dezelfde zaken die in de visie zijn benoemd.
Inwoners, bedrijven en instellingen (scholen, zorgpartijen, woningcoörporaties et cetera) kunnen dan ook bijdragen aan vergroening/ontharding en de wateropgave. Dit kan door tegels uit eigen tuin/terrein te halen en beplantingen aan te planten. Ook op balkons, daken of gevels kunnen zij via meer beplanting bijdragen. Door plaatsing van een regenton of door regenwater niet direct af te voeren op de riolering, maar te laten infiltreren in de eigen tuin, kan wateroverlast worden verminderd.
De gemeente stimuleert Dordtenaren door mogelijkheden te promoten. De gemeente en betrokkenen voeren gesprek op natuurlijke momenten, zoals bij herinrichtingsprojecten of actualisatie van gebieds- of beheerplannen. Ideeën worden gedeeld en adviezen gegeven over het ontharden/vergroenen van eigen dak, gevel of tuin/ buitenruimte.

4.2.5 Beleidsuitgangspunten structuren

De structuur van het Eiland van Dordrecht bestaat uit eilandstructuren, omgevingsstructuren, overige- en private elementen. Alleen de eiland- en omgevingsstructuren worden ingetekend op kaart. Deze structuren en de overige elementen worden beschermd, in stand gehouden en verder versterkt of kwalitatief verbeterd door de beleidsuitgangspunten uit tabel 6 aan te houden.

Zodra de eiland- en omgevingsstructuren zijn gedetailleerd in de Groenblauwe structuurkaart, kan de gemeente gericht bepalen op welke manier de diverse structuren in hoeveelheid en kwaliteit worden beschermd. Per structuur worden het belang van die structuur en kenmerkende kwaliteiten vastgelegd, evenals de voorwaarden waaronder veranderingen in deze structuur plaats kunnen vinden (bijvoorbeeld een herplant- of compensatieplicht).

Beknopt <u>voorbeeld</u> van de beschermingsregeling en compensatieplicht

- Onderdelen uit de hoofdstructuren mogen alleen verdwijnen in verband met een slechte, technische staat en moeten zeer nabij het oorspronkelijke onderdeel worden vervangen met behoud van kwalitatieve waarde en instandhouding van de structuur als geheel.
- Onderdelen uit nevenstructuren mogen binnen 300 meter van het oorspronkelijke onderdeel worden vervangen als hiermee de structuur als geheel (welliswaar op verplaatste locatie) blijft bestaan en de maatschappelijke meerwaarde hiervan gedegen kan worden onderbouwt en in lijn is met het bereiken van een aantrekkelijke, klimaatbestendige, biodiverse en gezonde stad.
- Overige onderdelen mogen verdwijnen als de totale hoeveelheid groenblauw binnen de wijk gelijk en vrij evenredig verdeeld blijft.
- De te compenseren kwaliteit bij de vervanging/herinrichting is afhankelijk van de op waarde schatting van de verloren kwaliteit. De verloren kwaliteit wordt gecompenseerd én extra verhoogd om bij te dragen aan het bereiken van een aantrekkelijke, klimaatbestendige, biodiverse en gezonde stad.
- Uitzondering op bovenstaande punten betreft bomen die te dicht op elkaar staan om zich optimaal te kunnen ontwikkelen. In dergelijke situaties mogen bomen worden verwijderd/hoeven minder bomen te worden herplant, om te komen tot een gezonder boombestand dat beter kan bijdragen aan het behalen van diverse ambities, mits de structuur daarmee in stand gehouden blijft.

Thema	Behoud hoeveelheid door:	Behoud kwaliteit door:	Uitbreiding hoeveelheid door:	Uitbreiding kwaliteit door:	Monitoring en bijsturing aan de hand van:
Aantrekkelijkheid	Vaststellen en naleven compensatieplicht voor groen, blauw en bomen	Waarborgen naleving inrichtingseisen 4.3.1 Aantrekkelijkheid en beheereisen 5.1 Basis beheereisen voor een aantrekkelijke stad in compensatieplicht	Meer groen, blauw en bomen in onaantrekkelijke en/of stenige omgevingen	Groenblauw dat beter aansluit op gestelde doelen en gebruikswensen	Mate waarin inwoners tevreden zijn over de buitenruimte
Klimaat-bestendigheid	Vaststellen en naleven compensatieplicht voor groen, blauw, bomen, waterbufferend vermogen en schaduwwerking	Waarborgen naleving inrichtingseisen 4.3.2 Klimaatbestendigheid en beheereisen 5.3.1 Randvoorwaarden klimaatbestendig beheer en onderhoud in compensatieplicht	Vergroenen van gemeentelijk en privaat terrein, meer waterbufferend oppervlak en stimuleren van meer dak- en gevelgroen	Groenblauw dat beter bijdraagt aan het klimaatbestendig maken van de stad door voor meer schaduw te zorgen, water te gebruiken, lokale infiltratie te bevorderen en afvoer te vertragen	Mate van overlast door water-, droogte-, hitte
Biodiversiteit	Vaststellen en naleven compensatieplicht voor groen, blauw, bomen en faunavoorzieningen	Waarborgen naleving inrichtingseisen 4.3.3 Biodiversiteit en beheereisen 5.3.2 Randvoorwaarden ecologisch beheer en onderhoud in compensatieplicht	Meer ecologisch groenblauw in verhouding tot traditioneel groenblauw	Groenblauw dat de biodiversiteit verder stimuleert door te zorgen voor variatie in soorten, leefgebieden en microklimaten met jaarrond voedselaanbod, nest-, schuil- en verblijfsgelegenheid	Mate waarin variatie in soorten flora en fauna en leefgemeen-schappen voorkomt
Gezondheid	Vaststellen en naleven compensatieplicht voor groenblauwe speelaanleidingen én met groenblauw aangeklede speel- en beweegplekken	Waarborgen naleving inrichtingseisen 4.3.4 Gezondheid en beheereisen 5.3.3 Randvoorwaarden voor een gezonde leefomgeving in compensatieplicht	Realiseren van groene beweegroutes, met groen aankleden van speel- en beweegplekken en parken voorzien van Tiny Forests en/of natuurspeelplaatsen (volgens adviezen uit de Notitie Randvoorwaarden en kosten natuurlijke speelplekken	Groenblauw dat de gezonde leefomgeving stimuleerd door stenige routes en speel- en beweegplekken met groenblauw aan te kleden	Mate waarin speel- en beweeg-voorzieningen worden gebruikt

Tabel 6: Beleidsuitgangspunten beschermen, in stand houden en versterken groenblauwe- en bomenstructuren

4.3 Inrichtingseisen

Uitgangspunt voor de inrichting en het beheer van de buitenruimte betreft de zonering met onderscheid in verschillende traditionele en ecologische zones. Aan iedere zone worden onderstaande, algemene inrichtingseisen gesteld. Bij nieuwbouw en herstructurering zijn de inrichtingseisen leidend, tenzij goed onderbouwd wordt aangetoond dat hiervan af moet worden geweken vanuit maatschappelijk- of ecologisch belang. In bestaand gebied geldt dat via gerichte, eenmalige investeringen of bij meekoppelkansen van herinrichtingen naar het waarmaken van de eisen wordt toegewerkt.
De eisen zijn op globaal niveau opgenomen zonder er normen aan te koppelen, zoals percentages of aantal meters. Hierdoor is het mogelijk om deze eisen voor alle verschillende locaties en situaties in Dordrecht te laten gelden. In de Beleidsregel nieuwbouw en herstructurering zijn eisen en definities van woorden als “voldoende” verder uitgewerkt en van normen voorzien.

Ondanks dezelfde inrichtingseisen per zone, ontstaat onderscheid per zone door met de inrichting een traditionele sfeer neer te zetten in de traditonele zones en een natuurlijke sfeer in de ecologische zones. Ook leidt het verschil in beheerregiem tot een verschillende, bij het beheerregiem passende inrichting per zone.

Binnen één gebied kunnen traditioneel- en ecologisch groenblauw naast en door elkaar voorkomen. Per locatie of gebied wordt vastgelegd volgens welke zone groenblauw wordt beheerd. Op de grens tussen intensieve traditionele en ecologische zones worden waar nodig (met ontwerp en/of beheer) overgangszones gecreëerd die de effecten van de ene zone in de andere zone afzwakt. Bijvoorbeeld tussen landbouw- en natuurgebied kunnen bufferzones worden aangebracht door het inzaaien van bloemrijke akkerranden.

Overzicht van altijd geldige inrichtingseisen

4.3.1 Aantrekkelijkheid

- Een goede (evenredige) **verdeling van het groen** over de gemeente wordt nagestreefd zodat alle inwoners en bezoekers van een aantrekkelijke, groene buitenruimte worden voorzien.
- Om ambities te bereiken wordt ingezet op relatief **meer groenblauw** in relatie tot bebouwing en/of verharding.
- Binnen zowel de traditionele als ecologische zones wordt voorzien in een aantrekkelijke buitenruimte met passende (traditionele of ecologische) inrichting en beheer. Dit wordt gedaan **door integraal de juiste balans** te zoeken tussen gebruiks- en esthetische waarden, klimaatbestendigheid, biodiversiteit en gezondheid. Toepassing van een **multifunctionele inrichting** staat ook hierbij centraal.
- Uitgangspunt is dat de kwaliteit van de buitenruimte minimaal op het huidige **kwaliteitsniveau wordt behouden**. Waar waardevol voor het behalen van klimaat-, biodiversiteits- of gezondheidsambities wordt de **kwaliteit verder verhoogd**. Kwaliteit gaat hierbij niet om een net verzorgd beeld (zoals bij de beeldkwaliteitsniveaus van het CROW), maar om het voldoen aan gestelde esthetische-, gebruiks- en natuurdoelen.
- Achterstanden of tekortkomingen aan de **technische staat** zijn leidend voor het bepalen van her in te richten gebieden. Hiernaast kunnen **meldingen van lage aantrekkelijkheid** vanuit inwoners ook aanleiding tot herinrichting of realiseren van een kwaliteitsimpuls zijn.
- Een aantrekkelijke buitenruimte heeft aantrekkelijke, gezonde beplantingen en bomen. Het bieden van een **duurzame groeiplaats** staat hierom centraal. Denk hierbij aan de juiste soort op de juiste plek, maar ook aan voldoende onder- en bovengrondse (doorwortelbare- en doorgroeibare) groeiruimte. Bij aanplant van bomen worden eisen aan de groeiplaats gesteld zoals in het **Handboek Bomen van Norminstituut Bomen**. Waar groeiplaatsen kwalitatief slecht zijn, maar beplanting of bomen wel potentieel heeft, wordt **groeiplaatsverbetering** toegepast.
- Binnen de **soortkeuze** (van met name bomen) wordt rekening gehouden met het **voorkomen van overlast** door bijvoorbeeld vallende vruchten (op auto’s of beweeg/speelplaatsen).
- Er wordt ingezet op verzorgd, divers, toegankelijk, bruikbaar **groen**, dat de karakteristieken van de stad Dordrecht versterkt en waarden vervult voor de thema’s aantrekkelijkheid, klimaat, gezondheid en biodiversiteit.
- Bij **water** wordt ingezet op het meer zichtbaar, beleefbaar, bereikbaar, veilig, karakteriserend en waar mogelijk door groen omzoomd maken van het water. Bij nieuwbouw is minimaal één van de oevers/waterkanten openbaar toegankelijk. Dat wil zeggen dat daar geen tuinen of gebouwen liggen, maar bijvoorbeeld wandelpaden en openbaar groen.
- Groenblauwe routes, gebieden en speel- en beweegplekken zijn onderling **verbonden**, om zo een aantrekkelijk, klimaatbestendig netwerk te vormen dat bewegen stimuleert en (veilige) verplaatsing van flora en fauna door de stad mogelijk maakt.

4.3.2 Klimaatbestendigheid

- **Bestaand groen wordt behouden of plaatselijk gecompenseerd.** Als bestaand groen (en/of waterbergende/ infiltrerende maatregelen) vanwege zwaarwegende belangen moet wijken wordt de projectontwikkelaar geacht compensatie groen dichtbij (binnen dezelfde wijk) terug te plaatsen met minimaal gelijkwaardige klimaatfunctie.
- **Waterbestendigheid** van de openbare ruimte wordt bij zowel nieuwbouw als bestaande bouw zoveel als mogelijk verhoogd, om optreden van schade en overlast te voorkomen.
  - Wateroverlast wordt zoveel mogelijk voorkomen of verholpen door **probleemlocaties bovenstrooms aan te pakken** (dus op de plek waar het teveel aan water vandaan komt).
  - Bij de omgang met waterproblematiek wordt de **voorkeursvolgorde** aangehouden van: 1. water gebruiken, 2. water lokaal vasthouden om kans te bieden op infiltratie, 3. waterafvoer vertragen, 4. water afvoeren. Bij nieuwbouw en bestaande bouw worden mogelijkheden om water te gebruiken onderzocht. Daarnaast worden groenvakken en boomspiegels met voldoende buffercapaciteit ingezet waar water op afstroomt en gestaag kan infiltreren. Als toch een teveel aan water ontstaat wordt dit vooral via het groen afgevoerd op oppervlaktewater. Noodzaak tot afvoer van regenwater via riolering wordt zoveel mogelijk voorkomen.
  - Bij nieuwbouw/heronwikkeling wordt **minimaal 44 mm waterberging** op privaat terrein of collectief in de openbare ruimte gerealiseerd. Dit kan door toepassing van infiltratiemogelijkheden als meer groen, creëren van wadi's, infiltratiekratten en bergingsmogelijkheden als buffer Blocks, aquabase/ aquaflow, regenton, waterdaken, statisch dak.
- Bij alle nieuwbouw/heronwikkeling **voorkomt de inrichting** van de openbare (en private) ruimte dat water instroomt in gebouwen en dat hoofdwegen voor nooddiensten ontoegankelijk worden.
- **Hitte- en droogtebestendigheid** van de openbare ruimte wordt bij zowel nieuwbouw als bestaande bouw zoveel als mogelijk verhoogd, om optreden van schade en overlast te voorkomen.
  - **Voldoende groen en blauw** ten opzichte van verharding en bebouwing biedt aan Dordtenaren én het groenblauw zelf bescherming tegen (de gevolgen van) hitte- en droogtestress. Ontwikkelingen dragen bij aan de realisatie van minimaal 40% groenblauwe wijken (inclusief bebouwing en particuliere tuinen), het groenblauw oppervlak neemt dan ook toe t.o.v. de huidige situatie.
  - Vooral speel- en beweegplekken, fiets- en voetpaden worden ingericht met **voldoende schaduw** om gebruikers te beschermen tegen (gevolgen van) hittestress. (Teveel schaduw is niet wenselijk, bijvoorbeeld door mosvorming op valdempende ondergronden van speelplekken.)
- **Plant- en boomsoorten** worden aangepast op het verander(en)de klimaat. Er worden meer soorten of combinaties toegepast die **bestand** zijn **tegen langdurige warmte en droogte**, maar ook tegen tijdelijke overstroming bij piekregenbuien.
- In relatie tot biodiversiteit wordt bij nieuwe aanplant voor **inheemse soorten** gekozen waar dit met oog op klimaatverandering kan en voor **uitheemse soorten** als dat vanuit **klimaatoogpunt** beter is op de lange termijn. Gevolg is dat vooral in hoog stedelijk gebied meer exotische soorten worden geaccepteerd. Bij de exotische soorten worden soorten gekozen die zoveel mogelijk waarden voor de Nederlandse flora en fauna (de biodiversiteit) vervullen. Bijvoorbeeld doordat er veel insecten van de soort kunnen leven.

4.3.3 Biodiversiteit

- Plannen worden **afgestemd op flora- en faunasoorten** die van nature voorkomen in Dordrecht en daadwerkelijk van het plan kunnen profiteren. Om dit te bereiken kan met doelsoorten worden gewerkt. Dit zijn flora- en faunasoorten waarvoor maatregelen kunnen worden getroffen waar veel andere soorten ook van profiteren. In diverse documenten (zoals Groenblauwe Visie, Urbansiten 2020 en Natuurwaarden op het eiland van Dordrecht, Bureau Stadsnatuur 2020) worden voorbeelden genoemd van doelsoorten die handvatten kunnen bieden bij planuitwerkingen in verschillende gebieden. De keuze van een doelsoort is maatwerk, per plan moeten passende doelsoorten worden gekozen.
- B**eplantingen en bomen zijn (bio)divers** in soorten, plantverbanden en combinaties met andere beplantingstypen, tenzij monoculturen wenselijk zijn vanuit cultuurhistorische- of gebruikswaarde. Monoculturen worden niet doelbewust afgebroken door bijvoorbeeld gezonde bomen te kappen. Diversiteit ontstaat op termijn door uitgevallen bomen en planten te vervangen door een andere soort. Boomstructuren worden versterkt met meer soorten bomen en onderbeplanting.
- In het ontwerp wordt **variatie** in soorten, leefgebieden en microklimaten nagestreefd met **jaarrond** voedselaanbod, nest-, schuil- en verblijfsgelegenheid.
- Toepassing van **meer ecologische/fauna voorzieningen** in zowel de openbare ruimte als in/aan gebouwen (natuurinclusief bouwen) vergroot/verbeterd het leefgebied van diverse soorten flora en fauna in de stad.
- Indien aan de omvormingsvoorwaarden uit bijlage 4 wordt voldaan, heeft **iedere watergang en -partij minimaal één natuurvriendelijke oever.** Daarbij wordt voldaan aan de inrichtings- en beheervoorwaarden uit bijlage 4.
- Vanwege de waarde voor biodiversiteit kiest de gemeente voor **lokaal geteeld** plantgoed, **spontane ontwikkeling** van vegetatie en gebiedseigen zaden waar dit passend, mogelijk, realistisch en (kosten)efficiënt is.
- Beplanting draagt bij aan de aanwezigheid van wilde bijen.
- Plannen moeten voldoen aan de 4 V's: Voedsel, Veiligheid, Voorplanting en Verblijf. Om goed an deze verstigingsvoorwaarden te kunnen voldoen wordt ingezet op Verbinding en Variatie.

4.3.4 Gezondheid

Let op: Normen (vierkante meters en percentages) die horen bij onderstaande eisen en definities bij termen als 'voldoende' en 'geschikt' zijn (gedeeltelijk) nader uitgewerkt in de Beleidsregel spelen en bewegen en worden in 2021 verder uitgewerkt in de Beleidsregel nieuwbouw en herstructurering.

- Bij zowel nieuwbouw als herstructurering is **al in de initiatieffase** van de ontwikkeling **voldoende ruimte gereserveerd** voor speel- en beweegplekken in een zogenoemd speelplan. Hierin worden zowel de formele als informele speelruimtes vastgelegd. Formele speel- en beweegplekken zijn fysiek ingericht met speel- of beweegelementen die een nadrukkelijke speel- of beweegfunctie hebben. Informele speel- en beweegplekken hebben geen nadrukkelijke speel- en beweegelementen, maar zijn toch voor spelen en bewegen geschikt.
- Ingespeeld wordt op verwachtte (stedelijke) ontwikkelingen die leiden tot meer kinderen in een gebied, om **ook in de toekomst** in een **toereikend aanbod** formele speelplekken te blijven voorzien.
- **Geschikte speel- en beweegplekken** zijn voldoende aanwezig, voor alle leeftijden (met focus op 0-19 jaar), evenredig verdeeld over de wijk, goed toegankelijk en gelegen op goed af te leggen loopafstanden voor diverse leeftijden.
- Buiten de formele speelruimte om wordt rekening gehouden met het **veilig bespeelbaar** zijn van de woonomgeving en wordt gezorgd voor **voldoende informele speelruimte**. Bijvoorbeeld door straten te voorzien van een bespeelbare stoep, van 3 tot 5 meter breed, bij voorkeur aan de zonzijde.
- Nieuwe en bestaande speel- en beweegplekken worden **aangekleed met groen(e randen).**
- Tussen speel- en beweegplekken en verkeerstromen (wegen en fietspaden) ligt een **brede, groene buffer**. Indien niet anders mogelijk zijn de plekken (met ondoordringbaar groen in combinatie met hekwerken) afgeschermd.
- Bij nieuwbouw en herstructurering **stimuleert groenblauw** spelen, bewegen, langer verblijven, ontmoeten en/of beleven van nabije natuur.
- Bij ieder nieuw ontwerp worden de mogelijkheden bewust onderzocht om **spelen en bewegen en/of langer verblijven en ontmoeten te stimuleren via groenblauw**. Deze mogelijkheden worden toegepast tenzij onderbouwd wordt aangetoond dat deze ingrepen niet realistisch of succesvol zullen zijn.
- Bij ieder nieuw ontwerp wordt bewust onderzocht op welke manier **groenblauw iets kan betekenen voor lichamelijk- en verstandelijk beperkten**. Deze mogelijkheden worden toegepast tenzij onderbouwd wordt aangetoond dat deze ingrepen niet realistisch of succesvol zullen zijn.
- Iedere bewoner heeft dichtbij de woning toegang tot een **met groenblauw aangeklede route** en deze routes lopen van dichtbij de voordeur via groenblauwe structuren in de stad naar het buitengebied.
- Ingezet wordt op het **vergroten van (sociale) veiligheid** van groenblauwe routes, speel- en beweegplekken voor alle leeftijden.

4.4 Participatie

Om vergroening van de stad en daarmee een verhoogde aantrekkelijkheid, klimaatbestendigheid, biodiversiteit en gezonde leefomgeving te bereiken, wordt samengewerkt met inwoners, scholen, bedrijven en (vrijwilligers) organisaties. Deze samenwerking maakt dat de Dordtenaar zich betrokken voelt bij het groenblauw. De samenwerking tussen gemeente en Dordtenaren op het gebied van groen en blauw bevordert sociale cohesie en stimuleert daarmee een veilig leefklimaat. Participatie is mogelijk op verschillende niveaus. Per project of nieuwe ontwikkeling wordt bepaald welke participatieniveaus van toepassing zijn.

- **Mee weten**: Dordtenaren worden geïnformeerd wanneer er een ingrijpende of bijzondere verandering plaatsvindt, zoals de jaarlijkse aftrap van het bestrijden van de eikenprocessierups.
- **Mee denken**: Dordtenaren worden gevraagd om input te leveren aan de hand waarvan de gemeente beleidsmatige (beheer)keuzes maakt.
- **Mee beoordelen**: Dordtenaren worden gevraagd om feedback te geven op de beleidsmatige (beheer)keuzes die de gemeente in concept heeft gemaakt. Aan de hand van deze feedback kunnen de keuzes nog worden aangepast. De gemeente blijft uiteindelijk beslissingsbevoegd.
- **Mee beslissen**: Dordtenaren worden gevraagd om feedback te geven op de beleidsmatige (beheer)keuzes die de gemeente heeft gemaakt. In deze situatie zijn de gemeente én de Dortenaren beslissingsbevoegd. Dit kan bijvoorbeeld voorkomen op straatniveau wanneer de gemeente meerdere herinrichtingsvoorstellen heeft liggen en de buurt er één mag kiezen.
- **Mee doen**: Dordtenaren kunnen groen adopteren om zelf te beheren, bijdragen door bijvoorbeeld afval op te ruimen of onkruiden te verwijderen, of meedoen met georganiseerde activiteiten zoals een (boom)plantdag. Ook kunnen zij de eigen leefomgeving (tuinen en erven) betrekken bij het Dordts groenblauw door tegels te vervangen door beplanting.

De gemeente stimuleert Dordtenaren om hun eigen terrein te vergroenen en/of klimaatadaptief te maken. Op dit moment wordt gewerkt volgens het plan van aanpak “Wij maken Dordt groen”. Dit plan kan in de loop der tijd worden aangevuld en verbeterd. Ook werkt Dordrecht vanaf 2014 met participatiebestekken voor participatie van bewoners bij het openbaar groen Op deze manier biedt ieder onderhoudsbestek ruimte voor participatie en stimulering van Dordtenaren.

Centraal bij het aanzetten tot participatie staan:

- De gemeente deelt actief kennis en promoot de waarde van groen.
- De gemeente neemt figuurlijke drempels weg.
- Waar nodig geeft de gemeente adviezen over bijvoorbeeld een groenere tuin, dak of gevel of meer faunavoorzieningen zoals nestkasten. Er komt in 2021 onder andere een tuincoach die burgers in de wijken persoonlijk advies geeft over het klimaatbestendig, biodivers en mogelijk onderhoudsarm aanleggen van hun tuinen.
- Voor scholen is er een Dordtse regeling voor groenblauwe schoolpleinen om te stimuleren dat steeds meer scholen een natuurlijk schoolplein krijgen.

Ter ondersteuning van bewonerinitiatieven is een beslisboom ontwikkeld. Hierin zijn verschillende voorbeelden van initiatieven opgenomen. Per initiaitef is omschreven wanneer uitvoering mogelijk is, wat aandachtspunten zijn en vanuit welk budget het initiatief kan worden betaald.

Voor de verwezenlijking van biodiversiteitsambities is de Werkgroep biodiversiteit in het leven geroepen. Hierin zijn alle Dordtse, groenblauwe organisaties en overheden vertegenwoordigd. Leden wisselen onderling monitoringsgegevens uit, om meer te weten te komen over de status van de Dordtse biodiversiteit. De werkgroep voert overleg om ecologische kansen te signaleren en benutten en knelpunten samen op te lossen.

4.5 Integrale samenwerking intern

Integrale samenwerking is nodig omdat de thema's aantrekkelijkheid, klimaatbestendigheid, biodiversiteit en gezondheid veel raakvlakken hebben en elkaar kunnen versterken. Biodiversiteit versterken tegenover het bereiken van een klimaatbestendige leefomgeving is een goed voorbeeld van samenhangende ambities waarbij integraal werken absoluut noodzakelijk is. In sommige situaties, zoals bij vergroening van de buitenruimte, gaan het verhelpen van klimaatproblematieken en het versterken van biodiversiteit gezamenlijk op. In andere situaties, zoals het voedselrijker maken van de bermen t.b.v. watervasthoudend vermogen, zouden klimaatmaatregelen van nadelige invloed zijn op de biodiversiteit. Het volwaardig betrekken van thema biodiversiteit bij thema klimaatbestendigheid is daarom altijd noodzakelijk om een gedegen afweging te kunnen maken en mee koppelkansen te kunnen benutten. Ook tussen andere ambities en thema's is het zoeken naar samenhang belangrijk om tot de beste resultaten te kunnen komen.

Om verschillende ambities zo goed mogelijk waar te kunnen maken hanteert de gemeente Dordrecht intern dan ook een integrale werkwijze. Als het gaat over de openbare ruimte wordt de beheer- en projectorganisatie van verschillende disciplines (zoals groen en riolering) onderling steeds beter op elkaar afgestemd. Hiervoor is de zogenaamde Programmeertafel ingesteld en word in de toekomst ook naar een Groenblauwe structuurkaart met daarop de huidige situatie én geambieerde situatie toegewerkt.

De Programmeertafel is een team waarin alle beheerdisciplines en het team stedenbouw (stedenbouw, verkeer en landschap) zijn vertegenwoordigd. Ambitie is om ook de beheerders van nutsvoorzieningen toe te voegen zodat ook de daarbij horende planning integraal kan worden afgestemd. Integrale afstemming van planning en projecten wordt ondersteund door een GIS-projectenkaart die inzicht biedt in aankomende (ongeveer binnen 5 jaar) projecten. Ambitie is dat de Programmeertafel gaat voorzien in één kernteam en digitaal informatiesysteem, waarin alle disciplines en organisaties die maatregelen uitvoeren in de openbare ruimte zijn vertegenwoordigd. Wanneer een straat op de schop gaat worden knelpunten integraal aangepakt en verbeterkansen integraal uitgewerkt.

De projectenkaart en Groenblauwe structuurkaart zijn op elkaar aan te sluiten (compatibel) en vormen samen één digitaal werkproces. Op de structuurkaart staan de bestaande structuren waaraan beschermingsbeleid is gekoppeld en toekomstambities om deze structuren te versterken en specifieke locaties in Dordrecht te verbeteren op gebied van aantrekkelijkheid, klimaatbestendigheid, biodiversiteit of gezondheid. Zodra een toekomstambitie van de Groenblauwe structuurkaart spoedig (ongeveer binnen 5 jaar) wordt gerealiseerd, wordt deze ambitie opgenomen op de projectenkaart. Na realisatie wordt op de Groenblauwe structuurkaart aangepast dat de structuur niet langer een ambitie betreft, maarreeds gerealiseerd is en daarme onderdeel is gaan uitmaken van de bestaande groenblauwe structuur. Hierdoor wordt het beschermingsbeleid daar automatisch op van toepassing.

Om soepele, integrale samenwerking te bereiken en in stand te houden is het voor de afdeling projectontwikkeling belangrijk dat vooraf duidelijk is waarmee rekening moet worden gehouden. Bijvoorbeeld met bestaande of te realiseren groenblauwe- en boomstructuren, faunapassages, beweeg-, klimaat- en biodiversiteitsmaatregelen. Goede projectvoorbereiding is hierbij noodzakelijk.

- Kennis nemen van dit Groenblauwprogramma en soortgelijke documenten speelt hierbij een rol.
- Voorafgaand aan ruimtelijke ontwikkelingen wordt een oriënterend ecologisch onderzoek uitgevoerd. Aanwezige, al dan niet beschermde, soorten worden door een QuickScan in beeld gebracht. Effecten van de geplande ontwikkeling op het lokale ecosysteem worden ingeschat en deze inschatting wordt gedurende het proces bijgesteld.
- Ook moeten diverse groenblauwe experts/vakspecialisten van de gemeente al in het projectvoorbereidingsstadium van ruimtelijke ontwikkelingen worden betrokken. Gedurende de voortgang van het proces blijven zij aangehaakt om op naleving van het Groenblauwprogramma en realisatie van ambities te kunnen aansturen.
- In de toekomst wordt toegewerkt naar steeds meer integraal kaartmateriaal, zoals de Programmeertafel. Beheerders en ontwikkelaars kunnen hierdoor snel en effectief, per locatie zien wat er speelt en welke ambities er liggen voor toekomstige ontwikkelingen.

Momenteel (2020) krijgt iedere discipline eigen budget toegekend voor het regulier beheer en onderhoud. De groenbeheerder heeft in principe geen budget om eenmalig extra groen en bomen aan te planten voor een kwaliteitsimpuls. Hierdoor is het tot nu toe niet goed mogelijk geweest om iets te doen aan groenblauwe ambities die meer kosten met zich meebrachten. Wanneer de straat in de toekomst op de schop gaat, bijvoorbeeld in verband met groot weg- of rioolonderhoud, wordt een (kleinschalig) herinrichtingsplan opgesteld. Hierdoor kunnen wensen voor extra groen en bomen gemakkelijk in de planvorming worden opgenomen. Aanvullend budget, boven op het budget voor regulier beheer en onderhoud, is daarbij nodig voor realisatie.

Begrotingstechnisch moeten de verschillende disciplines eigen budgetten behouden. In dit Groenblauwprogramma is onder eenmalige investeringen opgenomen hoe en met welke budgetten, ambities vanuit de groenblauwe discipline de komende jaren op projectbasis kunnen worden gerealiseerd. Ook daarbuiten is structureel budget nodig om de openbare ruimte bij kleinschalige herinrichtingen van een kwaliteitsimpuls te voorzien. Vanuit de groenblauwe- en andere disciplines kan dan geld worden ingelegd om tot één integraal projectbudget voor het betreffende project te komen.

4.6 Biodiversiteit

Alle factoren die invloed hebben op planten en dieren, bepalen de gemeentelijke biodiversiteit. Denk hierbij aan soortensamenstelling, bodemtype, hydrologie, groenstructuren, verbindingszones, het veranderende klimaat, plannen voor herinrichting, beheer en onderhoud en ongewenste soorten (zoals Japanse duizendknoop). Ook mensen zijn integraal onderdeel van de Dordtse biodiversiteit, onderwerpen als gezondheid en natuurbeleving spelen een belangrijke rol.

In de Omgevingsvisie is benoemd dat Dordrecht de ambitie heeft om achteruitgang van biodiversiteit te stoppen en de huidige biodiversiteit te behouden en te versterken. Deze ambities worden hoofzakelijk verwezenlijkt door:

- biodiversiteitsschade ten gevolge van o.a. klimaatverandering te voorkomen, middels het toepassing van toekomstbestendige inrichting en beheer.
- groenblauwe eiland- en omgevingsstructuren te behouden en verder te ontwikkelen, middels het uitwerken van een Groenblauwe structuurkaart en bijbehorend beschermingsbeleid.
- door ecologische potenties te benutten bij inrichting, beheer en onderhoud, middels natuurvriendelijke inrichtingseisen en optimaal ecologisch beheer .

Op diverse, specifieke punten wordt een extra kwaliteitsimpuls voor biodiversiteit geleverd. Hoe dit precies wordt gedaan is bondig vastgelegd per thema in navolgende subparagrafen. In de subparagrafen wordt verwezen naar bijlage 5 voor meer achtergrondinformatie en naar hoofdstuk 6 voor meer informatie over de te treffen acties. Figuur 28 geeft een overzicht van welke thema uitwerkingen horen bij welk hoofddoel. Ook geeft het de prominente rol weer van doorlopende monitoring, aan de hand waarvan gericht kan worden bijgestuurd.

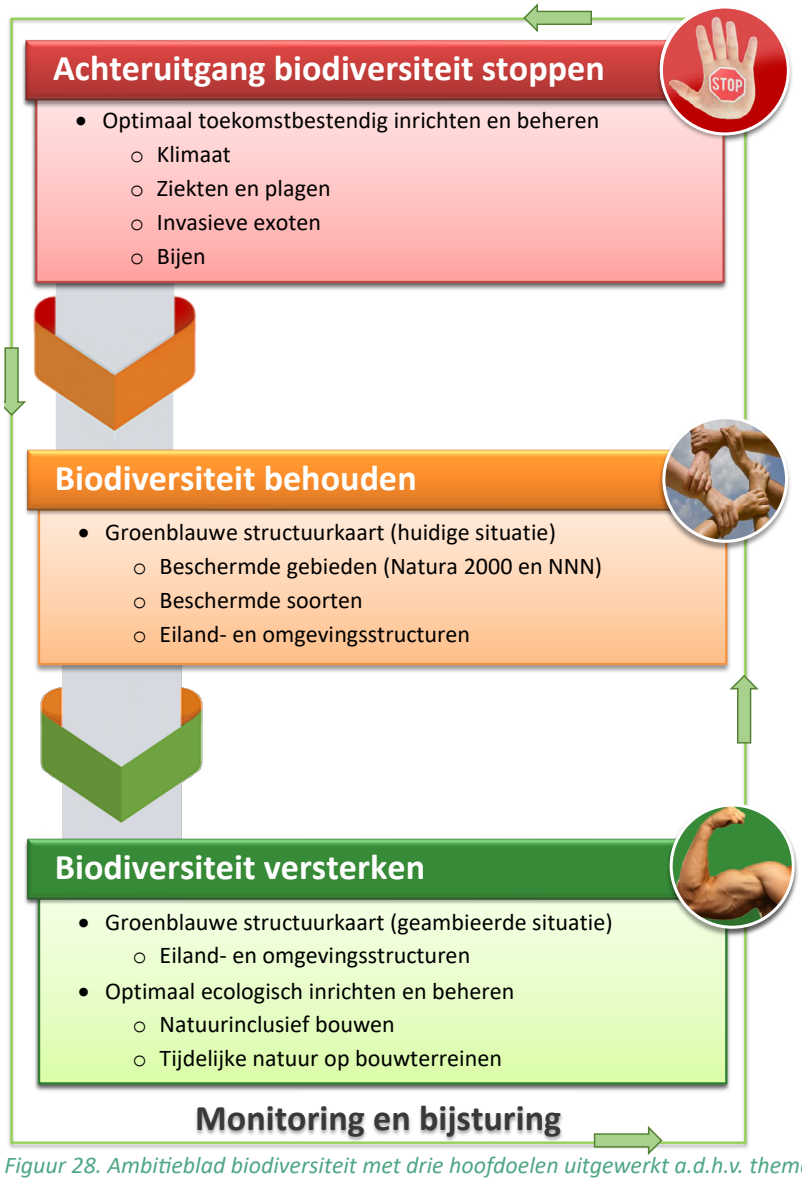

Figuur 28. Ambitieblad biodiversiteit met drie hoofdoelen uitgewerkt a.d.h.v. thema's

Klimaat
Het (veranderende) klimaat heeft grote impact op de biodiversiteit. In hete, droge perioden leiden flora en fauna onder uitdroging. Grasvelden verdorren en steeds meer bomen en beplantingen sterven. Een gebrek aan bloeiende flora leidt tot een voedseltekort voor diverse fauna, met sterfte tot gevolg. Extreme regenbuien kunnen soortgelijke gevolgen hebben als groen te lang onder water staat. Ook door hevige stormen waaien bijvoorbeeld vogelnesten kapot.

Door de sterkere wisseling in extreme weersomstandigheden gaat daarnaast de weerstand van flora en fauna omlaag en worden zij gevoeliger voor aantastingen, ziekten en plagen. Door de gemiddeld hogere temperaturen kan flora en fauna uit andere, warmere landen steeds beter overleven in ons Nederlandse klimaat. Soms zelfs zo goed dat zij de oorspronkelijk Nederlandse (inheemse) soorten wegconcurreren. In dat geval worden deze soorten invasieve exoten genoemd.

Het klimaatbestendig inrichten en beheren van de buitenruimte beperkt de nadelige gevolgen van het veranderende klimaat voor de biodiversiteit. Achteruitgang van biodiversiteit wordt daarnaast getopt door het uitvoeren van stresstesten. Deze stresstesten brengen de plekken in beeld waar hoge risico's voor biodiversiteit liggen ten gevolge van klimaatverandering. Vervolgens worden op deze plekken verbetermaatregelen getroffen.

Ziekten en plagen
Ziekten en plagen treden op wanneer sprake is van een onbalans in het evenwicht van een ecosysteem. Deze onbalans kan ontstaan door klimaatverandering, ingrijpende veranderingen van het landschap, door invasieve exoten en door aanleg van zogenaamde monoculturen. Aandacht behoevende ziekten of plagen die in Dordrecht voorkomen zijn: Botulisme, Essentaksterfte en Eikenprocessierups.

Klik hier voor meer informatie.

Ziekten en plagen leiden tot het verdringen of afsterven van andere soorten flora en fauna en hebben daarmee negatieve impact op de biodiversiteit. Om de achteruitgang van biodiversiteit door ziekten en plagen te stoppen hanteert Dordrecht een aanpak van signaleren, beheren en actief ingrijpen. Door gerichte onderzoeken wordt verdere verspreiding voorkomen. Dit wordt nader uitgewerkt in het ziekten en plagenbeleid.

Invasieve exoten
In Nederland komen inmiddels ca. 2170 exoten voor, waarvan bijna 1200 soorten definitief gevestigd zijn. Bekende en invasieve exoten in Dordrecht die een grote, negatieve impact hebben op de biodiversiteit zijn: Nijlgans, Japanse duizendknoop en reuzenberenklauw.

Klik hier voor meer informatie.

Deze soorten concurreren met inheemse soorten flora en fauna, welke zij verdringen met achteruitgang van biodiversiteit tot gevolg. Dordrecht is verplicht om verspreiding van de soorten op de Unielijst te voorkomen en zet zich aanvullend in om verspreiding te voorkomen of beperken van andere overlastgevende soorten die niet op de Unielijst staan, zoals de Japanse duizendknoop. Centraal in de Dordtse werkwijze staan preventie, verwijdering en beheer. Dit wordt nader uitgewerkt in het exotenbeleid.

Bijen
Bijen hebben een onmisbare rol als bestuivers van planten. Zij bevruchten planten, waaruit zaden ontstaan die van belang zijn voor het ontwikkelen van nieuwe planten. Door de bestuiving ontstaan tevens vruchten, die essentieel zijn voor de voedselvoorzieningen van dieren en mensen. Door een tekort aan voedsel en nestelgelegenheid voor bijen, door veranderend klimaat en concurrentie met honingbijen gaat het slecht met de wilde bijen in Nederland. Dit heeft negatieve impact op andere soorten flora en fauna, waardoor de algehele biodiversiteit achteruitgaat.

Dordrecht zet zich in om de inheemse bijensoorten te behouden en stimuleert de toename van wilde bijen door maatregelen te nemen in inrichting en beheer. Een belangrijke maatregel is het reguleren van honingbijkasten. Dit wordt nader uitgewerkt in het honingbij beleid, in samenwerking met het bevoegd gezag (provincie Zuid-Holland).

Klik hier voor meer informatie.

Beschermde gebieden en soorten
Het behoud en bescherming van de Dordtse biodiversiteit is op gebiedsniveau vooral duurzaam geborgd in Natura 2000-gebieden en het Natuurnetwerk Nederland (NNN). Bescherming van Natura 2000-gebieden is in de Wet natuurbescherming vastgelegd. Bescherming van het NNN is geborgd via het Besluit algemene regels ruimtelijke ordening (Barro) en de Provinciale Verordeningen. Het aantasten van bijzondere en kenmerkende (Natura 2000-) waarden is niet toegestaan zonder een vergunning en/of een ruimtelijk besluit. De Groenblauwe structuurkaart met bijbehorend beschermingsbeleid voegt aan de Natura-2000 gebieden en NNN de op gemeentelijk niveau beschermde gebieden en structuren toe.

Voor nieuwe plannen en projecten in of nabij de beschermde gebieden dient een toetsing te worden uitgevoerd. In de toetsing wordt nagegaan in hoeverre sprake is van mogelijke aantasting van natuurwaarden. Een inpassingsplan of compensatie (kwalitatief of kwantitatief) kan nodig zijn om de ecologische structuren te behouden.

Het behoud en bescherming van de Dordtse biodiversiteit is op soortniveau duurzaam geborgd in de Wet natuurbescherming. Bij beschermde soorten geldt vanuit deze wet een verbod op het aantasten van vaste rust- en verblijfplaatsen. Om plannen uit te voeren op plaatsen met beschermde soorten is een ontheffing van de Wet natuurbescherming nodig. Ook bij georganiseerde evenementen is dit het geval.

Klik hier voor meer informatie.

Voor terugkomende werkzaamheden (bijvoorbeeld beheer en onderhoud) werkt Dordrecht met een door het bevoegd gezag goedgekeurde gedragscode. Deze gedragscode bevat een voorgeschreven werkwijze voor de zorgvuldige omgang met beschermde planten en dieren. Met een systeem van audits blijft Dordrecht na gaan of de gedragscode op een correcte manier is toegepast in het werk. De komende jaren ligt de focus nog meer op de effectiviteit van beheermaatregelen en op kennis over (verspreiding van) beschermde flora en fauna.

Het proces omtrent naleving Wet natuurbescherming wordt nader uitgewerkt in het Plan van Aanpak Wet natuurbescherming.

Eiland- en omgevingsstructuren
De Dordtse eiland- en omgevingsstructuren vormen de groenblauwe verbinding tussen het stedelijke gebied, buitengebied en natuurgebieden. Deze structuren worden voor een belangrijk aandeel gevormd door bomen en bossen. Dordrecht zet in op het duurzaam en zowel kwalitatief als kwantitatief behouden van de structuren door bestendig beheer en onderhoud in combinatie met een Groenblauwe structuurkaart. Op deze kaart staan alle belangrijke eiland- en omgevingsstructuren, welke zijn voorzien van passend beschermingsbeleid.

Om de kwaliteit van de bomen te behouden voert Dordrecht periodiek controles uit. Het onderhoud van de bomen wordt afgestemd op de uitkomsten van die controles. Zo krijgt iedere boom de aandacht die nodig is om veilig en vitaal te kunnen uitgroeien. Wanneer het kappen van bomen of bossen noodzakelijk is, zorgt de aanplant van nieuwe bomen voor een duurzame continuïteit. Visie, beleids- en beheeruitgangspunten omtrent bomen krijgen uitwerking in het Bomenprogramma. Naast behouden zet Dordrecht in op het versterken van eiland- en omgevingsstructuren. Voor een goede kwaliteit wordt bij nieuwe aanplant rekening gehouden met een goede standplaats, soortkeuze en diversiteit. Met ruimtelijke planvorming zet Dordrecht zoveel mogelijk in op het behoud van bestaande bomen. Bestaande structuren worden daarnaast fysiek via groen (of blauw) verbonden en nieuwbouwwijken worden voorzien van een eigen omgevingsstructuur, die aansluit op omliggend gebied. Naast de huidige structuren worden ook geambieerde structuren opgenomen op de Groenblauwe structuurkaart.

Diverse eenmalige acties zoals het oplossen van ecologische knelpunten, verflauwen van steile oevers en de aanplant van een nieuwe boomstructuur op de Zeedijk dragen bij aan het versterken van de eiland- en omgevingsstructuren en daarmee aan de biodiversiteit. Inrichtingseisen en beheeruitgangspunten waarborgen de kwaliteit en kwalitatieve instandhouding van de structuren.

Natuurinclusief bouwen
Om te zorgen dat het stedelijk gebied beter bestand is tegen klimaatverandering en om biodiversiteit in de stad te behouden en versterken, moeten de groenblauwe structuur en de biodiversiteit in de diverse woonmilieus versterkt worden. Natuurinclusieve bouw is een effectief middel om de biodiversiteit te versterken.

In de inrichting van bestaande en nieuw te ontwikkelen gebouwen en buitenruimten moet altijd rekening worden gehouden met de 4 V's: Voedsel, Veiligheid, Voortplanting en Verblijf. Om dit goed te kunnen doen wordt ingezet op Verbinding en Variatie. Het verblijf en de voortplantingsgelegenheid krijgen onder andere vorm in de bebouwing, bijvoorbeeld door integratie van nestkasten in het architectonisch ontwerp. Het groen moet zo goed mogelijk verbonden zijn met ander groen en zo gevarieerd zijn dat het voor veel verschillende dieren voor onder andere voedsel en veiligheid kan zorgen.

Dordrecht wil natuurinclusief bouwen doorvoeren in bestaande bouw, renovaties, herinrichtingen en projecten in de openbare ruimte. Om dit te kunnen doen worden voorschriften allereerst nader uitgewerkt in de Beleidsregel nieuwbouw en herstructurering. Naast dit document met regels wordt een Handboek natuurinclusief bouwen opgesteld. Hierin komt uitleg over hoe het natuurinclusieve bouwproces werkt in zowel bestaande als nieuwe situaties en er komen inspirerende voorbeelden in.

Klik hier voor meer informatie.

Tijdelijke natuur op bouwterreinen
Dordrecht stimuleert de aanwezigheid van tijdelijke natuur, omdat dit voordelen biedt voor zowel projectontwikkelaars als de biodiversiteit versterkt. Door organisatie van interne bijeenkomsten, voornamelijk voor projectmanagers en projectcoördinatoren, wordt kennis overgedragen over de mogelijkheid van de regeling voor tijdelijke natuur.

Braakliggende percelen in de Dordtse Kil III en de nog uit te geven percelen in Dordtse Kil IV zijn concrete voorbeelden van waar tijdelijke natuur kan worden toegepast. Het planproces voor toepassing van tijdelijke natuur binnen gemeente Dordrecht kent diverse stappen.

Klik hier voor meer informatie.

De kaders en stappen worden nader uitgewerkt en voorzien van een processchema in het informatiedocument tijdelijke natuur.

Monitoring en bijsturing
Momenteel gaat het niet goed met de Dordtse biodiversiteit. De achteruitgang is nog niet gestopt. Met de visie, het beleid, beheer en eenmalige acties uit dit programma verwacht de gemeente de achteruitgang te stoppen, biodiversiteit te behouden en verder te versterken. Een nul-meting van de huidige situatie, met extra aandacht voor de aanwezige biotopen, moet worden geregistreerd, om na verloop van tijd te kunnen vergelijken of maatregelen daadwerkelijk de verwachtte en gewenste impact hebben op de biodiversiteit. Als de impact niet voldoende blijkt, kan worden bijgestuurd. Om dit proces van monitoring en bijsturen te organiseren wordt een monitoringsplan opgesteld.

In de monitoring zal gemeente Dordrecht zich vooral richten op planten en insecten. Zij reageren van alle soortgroepen het snelst op de veranderde terreinomstandigheden en staan aan de basis van de voedselketen. Een stimulans in planten en insecten betekent een aantrekkende werking op soorten die zich hier mee voeden. Een positieve ontwikkeling in de biodiversiteit van planten en insecten, heeft daarmee een positieve ontwikkeling vande gehele biodiversiteit tot gevolg. Het monitoringsplan geeft aan op welke wijze en met welke frequentie monitoring van welke soortgroepen plaats moet vinden, om trends in biodiversiteitsontwikkeling voldoende zichtbaar te krijgen/houden en daardoor gedegen en tijdig bij te kunnen sturen, om optimale versterking van de biodiversiteit te bereiken.

Ook externe partijen voeren monitoringen uit in de gemeente Dordrecht (o.a. Staatsbosbeheer, Natuur- en Vogelwacht Dordrecht en Floron). De gemeente vervult een coördinerende rol in lopende monitoringen en resultaten van de onderzoeken. Via de Werkgroep Biodiversiteit, waarin alle groenblauwe, Dordtse overheden en instanties vertegenwoordigd zijn, wisselen partijen onderling monitoringsgegevens, gesignaleerde kansen en knelpunten uit.

Klik hier voor meer informatie.

4.7 Overige beleidsthema's

4.7.1 Meldingen

Dordtenaren kunnen een melding maken bij de gemeente als de openbare ruimte niet goed functioneert, of tot vervelende situaties leidt. Meldingen kunnen online worden doorgegeven via de website Fixi.nl. Hiervoor kan ook de Fixi-Applicatie op de smartphone of tablet worden gebruikt. Als een melding binnenkomt wordt deze automatisch doorgezet naar de betrokken ambtenaar, die de melding afhandelt.
Doordat betrokken inwoners meldingen maken en de gemeente deze meldingen (indien nodig/mogelijk) oplost, wordt de kwaliteit van de openbare ruimte verhoogt. Ook is de informatie uit het meldingssysteem belangrijk voor de gemeente zelf. Met deze informatie houdt de gemeente goed zicht op wat er speelt in de stad. Ook kan zij hiermee in de gaten houden of uitgevoerde acties een positief effect hebben. Zo niet, dan kan de gemeente gericht nieuwe acties ondernemen.

4.7.2 Uitgiftebeleid en illegaal gebruik gemeentegrond

Kleine stukjes groen die geen deel uitmaken van belangrijke structuren kunnen ook in beheer van inwoners bijdragen aan gestelde ambities. In bepaalde situaties is het dan ook mogelijk om grond van de gemeente, die grenst aan een eigen woning of tuin, over te kopen. Meer informatie en voorwaarden zijn te vinden op de gemeentelijke website onder "Stuk grond kopen".

Op diverse plaatsen in Dordrecht komt onrechtmatig grondgebruik voor. Dat wil zeggen dat grond die deel uitmaakt van de openbare ruimte onder andere door inwoners, bedrijven of verenigingen zonder toestemming (bewust of onbewust) in gebruik is genomen. Dit leidt tot rechtsongelijkheid. De gemeente wil daarom een eind maken aan onrechtmatig grondgebruik. Via een brief brengt de gemeente betrokkenen op de hoogte. Afhankelijk van de situatie kan de grond worden gekocht of gehuurd of moet de grond door de betrokkene(n) in oorspronkelijke staat worden hersteld. Meer informatie is te vinden op de gemeentelijke website onder "Onrechtmatig grondgebruik".

5 Beheer en onderhoud

Na (her)inrichting moet de buitenruimte veilig, schoon en heel (functioneel) worden gehouden via het beheer en onderhoud. Bij de uitvoering wordt wet- en regelgeving nageleefd, zoals de Wet natuurbescherming. Naast deze basis voor een aantrekkelijke stad eist de visie dat beheer en onderhoud bijdraagt aan de doelen voor klimaatbestendigheid, biodiversiteit en gezondheid. In de huidige situatie is het beheer beeld- en frequentie gestuurd. De komende jaren werkt Dordrecht steeds verder toe naar adaptief beheer. Dat betekent dat het beheer en onderhoud zo is aangepast dat optimaal aan de vier doelen wordt bijgedragen. Niet de methode, maar het doel staat centraal. Voor het biodiversiteitsdoel wordt met deze werkwijze gestart via de uitwerking van Handleiding Ecologisch Beheer.

5.1 Basis eisen voor een aantrekkelijke stad

Om een aantrekkelijke stad te bereiken geldt:

- Groenblauw is goed (vrij evenredig) over de gemeente verdeeld.
- Het huidig kwaliteitsniveau (netjes en gebruiksvriendelijk voor mensen of biodivers voor natuur) van groenblauw wordt minimaal op het huidige peil behouden. Waar nodig wordt het kwaliteitsniveau verhoogt om beter aan gestelde ambities vanuit de visie te voldoen. Verschuivingen tussen kwaliteit voor mensen en kwaliteit voor biodiversiteit kunnen daarbij plaatsvinden. (Dus een op beeldkwaliteitsniveau A of B beheerd terrein kan ook overgaan op ecologisch beheer.)

Een openbare ruimte (met voorzieningen) van kwaliteit is veilig, schoon en heel (functioneel). Om dit te bereiken en in stand te houden worden er standaard drie typen beheer toegepast.

1. Technisch beheer
2. Netheidsbeheer
3. Vervangingsbeheer (kwaliteitsimpuls)

Technisch beheer (zoals bomen snoeien) zorgt voor een gebruiksvriendelijke, hele en veilige buitenruimte. Bij veiligheid gaat het zowel om fysieke als sociale veiligheid. Dus zowel het voorkomen van uitbrekende takken als voorkomen van een onveilig gevoel door hoog opgaand, dicht groen. Veiligheid wordt gewaarborgd door frequent onderhoud, uitvoering van kwaliteits- en veiligheidsinspecties en door het laten toetsen van nieuwe ontwerpen.

Netheidsbeheer (zoals grasmaaien, randen snoeien en afval ruimen) zorgt voor een gebruiksvriendelijke, schone buitenruimte met een verzorgde uitstraling. Ook zorgt dit beheer voor kwalitatief goed groenblauw. Dat wil zeggen dat het groenblauw gezond en goed ontwikkeld is en daardoor goed kan bijdragen aan het vervullen van klimaat-, biodiversiteits- en gezondheidsdoelen.

Vervangingsbeheer zorgt ervoor dat een veilige en aantrekkelijke omgeving in stand gehouden blijft, doordat afgestorven of kwalitatief slecht groen (op den duur) wordt vervangen. Dankzij vervanging blijft de buitenruimte aantrekkelijk, gebruiksvriendelijk en bijdragen aan het behalen van klimaat-, biodiversiteits- en gezondheidsdoelen. Dit kan worden gezien als het leveren van een kwaliteitsimpuls aan de openbare ruimte en daarmee als een eenmalige investering in plaats van regulier onderhoud. Hier wordt dan ook separaat budget voor aangevraagd, los van het reguliere onderhoudsbudget voor netheids- en technisch beheer.

Vanuit wetgeving worden aanvullende eisen gesteld aan zorgvuldig handelen bij het beheer van de openbare ruimte. Zo mogen bijvoorbeeld nesten volgens de Wet natuurbescherming niet worden verstoort of vernield. Ook het Besluit Gewasbeschermingsmiddelen stelt randvoorwaarden aan het beheer. Onkruidbeheersing moet chemievrij plaatsvinden. De Unielijst invasieve exoten is reeds behandeld, deze benoemd de soorten waarvan verdere verspreiding via beheer moet worden voorkomen.

Algemene, altijd geldige randvoorwaarden beheer en onderhoud:

Veilig

- De openbare ruimte en haar voorzieningen zijn veilig. Gevaarlijke situaties zoals uitvallende takken bij paden en wegen, of diep water naast speelplaatsen, worden voorkomen.
- Zichthoeken (kruispunten van verkeerssituaties) zijn vrij van hoog opgaande of dicht gesloten beplanting.

Schoon

- Grof- en fijn zwerfafval wordt overal opgeruimd in zowel groen als blauw.
- De openbare ruimte en haar onderdelen zien er aantrekkelijk uit, dit kan zowel op een traditionele, als natuurlijke manier.

Heel/functioneel

- Bebording en andere nutsvoorzieningen zijn vrij van (overhangende) beplanting.
- (Vaar)wegen, paden, parkeerplaatsen en andere terreinen met duidelijke gebruiksfunctie zijn vrij van (overhangende) beplantingen die de gebruiksfunctie belemmeren. Bijvoorbeeld meterstroken van grasvegetaties langs wegen en paden en recreatieve (gedeeltes van) grasvelden worden ten behoeve van het gebruik strak gemaaid.

Wetgeving

- Door te werken volgens de meest actuele gedragscode worden reguliere, beschermde en zeldzame soorten landgebonden- en aquatische flora en fauna zorgvuldig beschermt (volgens de Wet natuurbescherming).
- Onkruidbeheersing vindt chemievrij plaats.
- Soorten die voorkomen op de Unielijst invasieve exoten en andere invasieve exoten die veel overlast veroorzaken worden bestreden/beheerst om verdere verspreiding te voorkomen.

5.2 Verhouding tussen traditioneel ecologisch beheer

In het beheer wordt onderscheid gemaakt in traditionele- en ecologische zones. Deze zones kunnen niet overlappen, maar wel door/naast elkaar voorkomen. In een voornameijk traditioneel gebied als Park Merwestein bijvoorbeeld, kunnen ook ecologische zones voorkomen. Voorbeelden hiervan zijn stroken met bloem- en kruidenrijk grasland in verder strak gemaaide gazons, een wat natuurlijkere vlinderhoek of een vogelbosje. Het toepassen van verschillende beheersvormen binnen één gebied is goed mogelijk. Dit vraagt om (innovatieve) nieuwe vormen van beheer- en onderhoudscontracten waarin flexibiliteit, maatwerk en een doelgerichte aanpak centraal staan. Ook is heldere communicatie, over het combineren van traditioneel- (vooral voor een verzorgd beeld) en ecologisch (vooral voor meer biodiversiteit) beheer, naar inwoners toe van belang om onbegrip te voorkomen.

Traditionele zones

Typerend voor de traditionele zones is een functionele inrichting. De esthetische- en gebruikswaarde voor mensen staat hierbij centraal. Dit betekent dat onderhoudsmaatregelen veelvuldig worden uitgevoerd om de buitenruimte gebruiksvriendelijk en aantrekkelijk te houden. Het netheids-, technisch- en vervangingsbeheer uit paragraaf 5.1 vormen hiervoor de basis. Bij gebruiksvriendelijk en aantrekkelijk hoort natuurlijk het visiethema Aantrekkelijkheid. Ook thema Klimaatbestendigheid en Gezondheid zijn onmisbaar om de stad gebruiksvriendelijk en aantrekkelijk voor mensen te houden. Visiethema biodiversiteit is altijd belangrijk, maar speelt in de traditionele zones een wat meer ondergeschikte rol.

Welke beheereisen gelden?

De basis beheereisen (paragraaf 5.1) voor een **aantrekkelijke stad** gelden in alle zones. In de traditionele zone gelden ook de aanvullende beheereisen (paragraaf 5.3) voor een **klimaatbestendige en gezonde stad**. De aanvullende beheereisen voor een biodiverse stad gelden hier niet standaart. Wel wordt zoveel mogelijk rekening gehouden met deze randvoorwaarden om ook hier de biodiversiteit te verhogen, waarbij gebruiks- en esthetische functies niet verloren gaan.

De traditionele zones worden vrij standaard beheerd. Gebruik wordt gemaakt van zogenoemde beeldkwaliteitsniveaus van het Kennisinstituut CROW. Met lettercode A+ t/m D wordt aangegeven op welk niveau de verschillende beheergroepen moeten worden onderhouden. A+ staat hierbij voor een extreem netjes beeld en intensief beheer, D staat voor een helemaal niet netjes beeld en extensief beheer. Er komen ook onderhoudswerkzaamheden voor die een vast aantal keer per jaar worden uitgevoerd (op frequentie) en daarom geen beeldkwaliteitsniveau hebben.

Ecologische zones

Typerend voor de ecologische zones is een natuurlijke inrichting. De natuurwaarde voor flora en fauna, zoals geschikte leefgebieden voor veel verschillende soorten (ofwel de biodiversiteit), staat hierbij centraal. Dit betekent dat onderhoudsmaatregelen zo vaak als nodig worden uitgevoerd, op de/het voor de biodiversiteit meest gunstige manier en tijdstip.Om zo de biodiversiteit te behouden en vergroten. Centraal staat het scheppen van een goede uitgangssituatie voor planten en insecten. Hiermee wordt de ontwikkeling van soorten die hoger in de voedselketen staan automatisch gestimuleerd. Uitgangspunt hierbij is minder intensief beheren. Het beheer dat wordt uitgevoerd resulteert in meer variatie, voedselaanbod, veiligheid, verblijfs- en voortplantingsgelegenheid, zodat er een sterke ecologische basis ontstaat. Bij de ecologische zones hoort (vooral) het visiethema Biodiverse stad.

Welke beheereisen gelden?

De basis beheereisen (paragraaf 5.1) voor een **aantrekkelijke stad** gelden in alle zones. In de ecologische zones gelden ook vooral de aanvullende beheereisen (paragraaf 5.3) voor een **biodiverse stad**. Dit betekent dat "aantrekkelijkheid" in deze zones niet vorm krijgt als een strak verzorgd beeld, maar juist als een bijzonder natuurlijk beeld. Afval wordt bijvoorbeeld nog steeds opgeruimd, maar "onkruid" wordt hier gezien als spontane vegetatie en gestimuleerd in plaats van bestreden. Ook de beheereisen voor **klimaatbestendige- en gezonde stad** gelden in de ecologische zones.

De ecologische zones worden anders beheerd dan de traditionele zones. De beeldkwaliteitsniveaus van het CROW zijn vooral gericht op het bereiken van een net verzorgd beeld en niet perse op het verhogen van natuurwaarden. Hierom wordt in de ecologische zones gewerkt met beheer- en onderhoudscontracten die per beheergroep toewerken naar het beambieerde eindbeeld. Nadat via ontwikkelingsbeheer het eindbeeld is bereikt gaat instandhoudingsbeheer in, om ervoor te zorgen dat het eindbeeld in de loop der jaren behouden blijft.
Circa 1/3e deelvan het groenblauwe areaal is momenteel opgenomen in het natuureffectbestek en wordt daarmee ecologisch beheerd. De rest van de gemeente wordt traditioneel beheerd. Dordrecht ambieert om ecologisch beheer in de gehele gemeente, ook binnen meer traditionele zones, toe te passen. Hierbij wordt gekeken naar een goede balans tussen de verkeersveiligheid, gebruikersfuncties en biodiversiteit.

Het beheer van ecologische zones wordt in de komende jaren verder uitgewerkt en geprofessionaliseerd. Zo stelt de gemeente een Handleiding Ecologisch beheer op waarin de beambieerde eindbeelden per beheergroep worden beschreven. Ook worden de beheerafspraken van thema Biodiversiteit (paragraaf 5.3) opgenomen in deze handleiding en waar nodig verder uitgewerkt.
Om de ontwikkeling van eindbeelden te kunnen beoordelen wordt een score-systeem opgetuigd. Dit systeem zal ongeveer vorm krijgen als het volgende principe: *Zodra het eindbeeld is bereikt krijgt de locatie de score "Hoog". Als het eindbeeld nog niet helemaal is bereikt, maar al wel zichtbaar op de goede weg is krijgt de locatie score "Gemiddeld". Als weinig voortgang in het bereiken van het eindbeeld zichtbaar is wordt score "Laag" toegekent.* Het beoordelen van de eindbeelden en het zonodig bijsturen van het beheer gaat gepaard met een, bij uitwerking van de handleiding, op te stellen monitoringsplan.

Uitzonderlijke beheergroepen

Natuurlijke speelaanleidingen, natuurlijke speel- en beweegplekken en (gebieden rondom) faunavoorzieningen zijn bijzonder. Traditioneel en ecologisch beheer lopen hier door elkaar heen omdat natuurwaarden en gebruikswaarden ongeveer even belangrijk zijn. Om deze plekken goed te onderhouden worden zij als afzonderlijke beheergroepen opgenomen in de Handleiding Ecologisch beheer. Hierin worden de na te streven eindbeelden en bijbehorende randvoorwaarden aan inrichting en beheer uitgewerkt.

De uitwerking voor natuurlijke speelaanleidingen, natuurlijke speel- en beweegplekken is gebaseerd op de *Notitie Randvoorwaarden en kosten natuurlijke speelplekken.* In deze notitie staat onder andere dat deze beheergroepen flexibel en op maat worden beheerd. Ingrepen en het moment van ingrijpen leiden tot optimalisatie van de speel-, beleef- en natuurfunctie. Een verzorgd uiterlijk, voldoende sociale cohesie, natuurlijke accenten en het voorkomen van gevaarlijke situaties wordt via beheer geborgd. Monitoring is noodzakelijk om de benodigde ingrepen en juiste ingrijpmomenten te kunnen bepalen.

5.3 Aanvullende beheerafspraken voor een klimaatbestendige, biodiverse en gezonde stad

Het imago van de gemeentelijke organisatie wordt (mede) bepaald door:

- de staat van het areaal,
- de (wijze van) instandhouding van het groen,
- de relatie en communicatie met bewoners over beleid, beheer en uitvoering van onderhoud en
- de boven op de basiskwaliteit gestelde ambities en het waarmaken hiervan.

Naast een goede, aantrekkelijke basikwaliteit (veilig, schoon, heel) streeft Dordrecht aanvullende ambities na op het gebied van klimaatbestendigheid, biodiversiteit en gezondheid. Voor een deel kunnen deze ambities worden waargemaakt door bij vervangingsbeheer, of als eenmalige investering, te kiezen voor een passsende (her)inrichting die een kwaliteitimpuls aan de buitenruimte geeft. Voor het andere deel wordt aanvullende kwaliteit bereikt in het dagelijks beheer.

Hoe dagelijks beheer voor aanvullende kwaliteit zorgt
Het (plaatselijk) klimaat, de (gewenste) biodiversiteit en de ambities voor een gezonde leefomgeving geven in beheer en onderhoud richting aan:

Hoe?	De wijze waarop onderhoudsmaatregelen worden uitgevoerd.
Hoe vaak?	De frequentie van uitvoering.
Waarmee?	Het toe te passen materieel (machines).
Wanneer?	Het moment/tijdstip van uitvoering.

Deze punten zijn per thema nader uitgewerkt in de volgende drie subparagrafen.

5.3.1 Randvoorwaarden klimaatbestendig beheer en onderhoud

In zowel de traditionele- als ecologische zones worden onderstaande randvoorwaarden nageleefd om te voorzien in een klimaatbestendige leefomgeving.

1. Het ontstaan van **afvalstromen** en restproducten bij beheer en onderhoud wordt zoveel mogelijk **voorkomen.** Wanneer een plantvak op de schop gaat voor werkzaamheden aan kabels en leidingen worden grondlagen bijvoorbeeld apart gehouden en wordt de oorspronkelijke beplanting teruggeplant (tenzij deze reeds aan vervanging toe is).
2. Waar het ontstaan van afvalstromen niet voorkomen kan worden wordt **circulariteit** in inrichting (bij vervanging) en beheer toegepast. Circulariteit gaat over hergebuik, keten-denken en het sluiten van (beheer)cyclussen. Hiermee wordt bijgedragen aan een duurzame openbare ruimte. Voorbeelden van circulairiteit zijn het herplanten van een te verwijderen boom op een nieuwe locatie, het maken van bankjes uit gekapte bomen, het verwerken van snoeiafval in plantsoenen het composteren/fermenteren van groenafval naar meststof.
3. In **warme, droge perioden** wordt gras minder vaak gemaaid. Langer gras houdt meer water vast en is beter bestand tegen droogte. Hierdoor blijft het gras in warme perioden groen en kan het daardoor verkoeling bieden.
4. Bladafval in plantsoenen blijft zoveel mogelijk liggen om het organische stofgehalte op peil te houden en daarmee het waterbufferend vermogen te verhogen.
5. Bij werkzaamheden aan watergangen zoals schonen, uitmaaien en baggeren staan **verhogen van de buffercapaciteit, doorstroming en waterkwaliteit centraal**. Zo wordt wateroverlast in tijden van veel neerslag opgevangen en gedeeltelijk voorkomen en blijven biodiversiteit en Dordtenaren die in aanraking komen met het water gezond.

5.3.2 Randvoorwaarden ecologisch beheer en onderhoud

In traditioneel- en ecologisch beheerde zones wordt zorgvuldig omgegaan met de biodiversiteit. In traditionele zones kunnen onderstaande randvoorwaarden in beperkte mate worden toegepast om:

- schade aan biodiversiteit te voorkomen en
- biodiversiteit waar mogelijk te verhogen, zonder gebruiks- en esthetische waarden aan te tasten. Voor flora (planten) én fauna (dieren) bijvoorbeeld door het realiseren van extra gradiënten (nat-droog, hoog-laag, hoge vegetatie-lage vegetatie). Deze gradiënten leiden tot meer diversiteit in biotopen voor verschillende soorten planten en dieren.
  Voor fauna door bewust ruimte te bieden aan- of indien aanwezig te beschermen:
  - voortplantingsmogelijkheden (nest- en broedplaatsen, voortplantingswater)
  - voedselaanbod (vruchten, (nectar)planten, bodemleven, insecten en andere (kleine) dieren)
  - vlucht- en schuilplaatsen (hoge vegetatie, dichte of doornige struiken, holen en kuilen, (diep) water)

In ecologische zones wordt de biodiversiteit zo veel mogelijk verhoogd door onderstaande randvoorwaarden na te leven.

Rol van de beheerder

1. Menselijk **ingrijpen** (het uitvoeren van onderhoudsmaatregelen) wordt zoveel mogelijk **beperkt**, zodat de natuur haar gang kan gaan. Als mensen niets doen brengen natuurlijke processen het lokale ecosysteem vanzelf in balans.
2. **Waarnemingen** van (bijzondere) flora en fauna in het veld kunnen de uitvoering van **beheer wijzigen**.
3. Eenmaal ingezet beheer wordt **consequent** (bestendig) doorgevoerd, tenzij er goede redenen zijn om de aanpak te wijzigen, zodat lokale ecosystemen zich stabiel kunnen ontwikkelen.

Ontwerpen met beheer

4. **Jaarrond behoud** van voedselaanbod, schuilgelegenheid en veilige verblijf- en voortplantingsgelegenheid wordt gewaarborgd door toepassing van gefaseerd beheer:
   - Meer bloemrijke delen/stroken, in ieder geval 15-30%, blijven overstaan bij het maaien.
   - Meer riet of oevervegetatie blijft overstaan bij het maaien.
   - Meer delen/individuen worden niet aangepakt bij snoei-, terugzet- en dunwerkzaamheden.
   - Meer delen worden niet aangepakt bij bagger- en schoonwerkzaamheden.
5. Ontwikkeling van **geleidelijke overgangen** in vegetatie wordt gestimuleerd. Hierdoor onstaat veel variatie in flora en daarmee fauna. Geleidelijke overgangen zijn:
   - Onderbeplanting in bossen/bij bomen
   - Kern-mantel-zoom opbouw (van bomen, naar heesters, ruigte, gras- en kruidenvegetatie, grasveld)
   - Flauwe overgangen van nat naar droog door ontwikkeling flauwe/natuurvriendelijke oevers met onderwater-, drijf-, moeras-, en oeverplanten
6. **Dunning** wordt ingezet om **leeftijdsopbouw en gelaagdheid in een bos**(plantsoen) te bereiken.
7. Bij het **verwijderen** van heesters en bomen wordt **diversiteit in leeftijden behouden of gestimuleerd**, ook binnen bomenlanen.
8. Omvorming van gazon/berm/**grasveld naar bloem- en kruidenrijke** vegetatie/stroken wordt via beheer gestimuleerd. Hierbij is Dordrecht zich ervan bewust dat (zeldzame) kruidsoorten zich op de kleigronden minder/niet zullen ontwikkelen. Op de kleigronden wordt dan ook geen hoge variëteit in flora (kruidenrijkdom) nagestreefd, maar wordt zo beheerd dat faunawaardevolle structuren en variaties binnen de grasvegetatie ontstaan. Maaien in combinatie met afvoeren gaat verruiging van de vegetatie tegen.
9. Als vanuit visiethema Aantrekkelijkheid de wens bestaat om bloemenrijkdom voor een aansprekend beeld te realiseren via **inzaaien** in plaats van beheer, wordt zoveel mogelijk gekozen voor soorten die duurzaam zijn (geen soorten als klaproos en korenbloem die snel weer verdwijnen) en inheemse zijn (soorten die aansluiten op wat lokale flora en fauna, vooral insecten, nodig heeft). Eventueel is een tussenvariant mogelijk met een smalle strook niet duurzame, uitheemse soorten voor een aansprekend beeld en daarachter gedegen ecologisch beheer om een natuurlijke, kruidenrijke grasvegetatie te bereiken.

Uitvoeringseisen onderhoudsmaatregelen

10. Onderhoud wordt uitgevoerd in de **minst kwetsbare periode** voor de flora en fauna. Ingrepen worden afgestemd op de cyclus van voorkomende flora en fauna. Bij grasvegetaties die 2 keer per jaar worden gemaaid zijn juni en september vaak goede ingrijpmomenten waarbij de biodiversiteit zo min mogelijk wordt verstoort. Bij watergangen kan onderhoud vaak goed in het najaar (september-oktober) worden uitgevoerd.
11. Aan insecten en zaden wordt kans geboden **afgemaaide vegetatie** te ontvluchten door vegetatie ongeveer **5 dagen te laten liggen** alvorens af te voeren. Om insecten en zaden te sparen wordt een maai- zuigcombinatie bij naturlijke vegetaties niet toegepast.
12. Onderhoudswerkzaamheden worden zo uitgevoerd dat er een **vluchtweg voor fauna** beschikbaar blijft. Bij maaien wordt nooit van buiten naar binnen toe gemaaid, omdat fauna anders opgesloten raakt in het middendeel. Bij baggeren wordt gestart vanaf een gesloten zijde zoals een oever en altijd richting open water gewerkt, zodat vissen en ander waterleven daarheen kan vluchten.
13. Van nature afgevallen **materiaal** zoals blad- en bloesemafval en takken blijft zoveel mogelijk **op locatie liggen**. Zo blijft het lokale ecosysteem in balans. Ook snoeihout mag in kleine hoeveelheden, pleksgewijs op hopen of rillen worden verwerkt.
14. **Verrijking en verstoring van de bodem** wordt **voorkomen** door zelf verwijderd materiaal zoals maaisel, afgeknipte bloemstengels en slib af te voeren. Dit betekent dat in ecologische grasvegetaties geen gebruik mag worden gemaakt van een klepelmaaier, die maaisel in kleine stukken slaat die op locatie blijven liggen en daarmee de bodem verrijken.
15. **Verstoring van het bodemleven** wordt zoveel mogelijk **voorkomen**. Schoffelen, ploegen en inzet van zwaar materieel dat insporing veroorzaakt of de bodem verdicht worden liever niet toegepast. Als de bodem vrij nat is wordt uitvoering van de onderhoudsmaatregel uitgesteld of op een wijze aangepakt die beschadiging van de bodem voorkomt.
16. **Beschadiging van de vegetatie** wordt zoveel mogelijk **voorkomen**. Hierom wordt vanaf de zijkant gewerkt zodat niet over vegetatie heen gereden hoeft te worden, waardoor deze zou beschadigen en de bodem zou verdichten. Als wel over de vegetatie heen moet worden gereden gaat voorkeur ernaar uit om dit in één werkgang, achteruit te doen, zodat na afmaaien niet meer over deze stukken heen gereden wordt.

5.3.3 Randvoorwaarden beheer en onderhoud voor een gezonde leefomgeving

In zowel de traditionele- als ecologische zones worden onderstaande randvoorwaarden nageleefd om te voorzien in een gezonde leefomgeving.

1. Bij snoei van bomen en heesters wordt rekening gehouden met de (mogelijk) **schaduw- en verkoeling biedende functie** in warme perioden. Dit kan bijvoorbeeld aanleiding geven om een overhangende tak toch niet te verwijderen.
2. Onderhoudswerkzaamheden worden zoveel mogelijk uitgevoerd met "**ergonomisch materieel**". Dit zijn machines die het lichaam zoveel mogelijk ontlasten.
3. Onderhoudswerkzaamheden worden zo uitgevoerd dat **(geluids)overlast** of hinder voor de omgeving zoveel mogelijk wordt **beperkt**. Hierbij kan worden gedacht aan toepassing van elektrisch materieel, het niet te vroeg beginnen met lawaai veroorzakende activiteiten en het tijdens de werkzaamheden goed toegankelijk houden van wegen en paden.
4. Ziekteverwekkers, botulisme en blauwalg in (oppervlakte)**water** worden zo goed als mogelijk **voorkomen (of bestreden).**
5. **Voorkoming** (en bestrijding) van voor mensen schadelijke of extreme overlast gevende soorten in **groen** staat centraal.

5.4 Zonering (nieuwe methode)

5.4.1 Toekomstige zonering

Het zal enige tijd kosten om van de oude manier van beheren over te gaan op het nieuwe beheer, die hoort bij de actuele visie en ambities. Het beheer wordt in de toekomst afgestemd op de zonering van tabel 5. Deze manier van beheren lijkt sterk op de manier die momenteel (2020) in de praktijk al wordt toegepast. Verschil zit hem in de toepassing van de nog op te stellen Handleiding Ecologisch beheer.
In de nieuwe zonering, zoals in tabel 7, zijn (stedelijke) natuurgebieden 'Hoogwaardig ecologisch'. Dit betekent dat hier de score "Hoog" volgens de Handleiding Ecologisch beheer wordt nagestreefd. Overige ecologische gebieden vallen onder de zone "Ecologisch", hier wordt de score "Gemiddeld" nagestreefd. Inrichting en beheer in de twee ecologische zones worden wanneer nodig bijgestuurd aan de hand van monitoringsresultaten, om de beambieerde score (hoog of gemiddeld) en biodiversiteitsambities waar te maken.

Tabel 7: Toekomstige zonering groenblauw areaal Dordrecht

	Ontwerp & Inrichting	Beheer & Onderhoud	Uitvoering volgens	Locatie(s)
Traditionele zones				
1.	Hoogwaardig	Zeer intensief traditioneel	CROW Kwaliteitsniveau A tot A+	Historische binnenstad
2.	Representatief	Intensief traditioneel	CROW Kwaliteitsniveau A	Centrumgebieden, begraafplaatsen
3.	Standaard	Normaal traditioneel	CROW Kwaliteitsniveau B	Woonwijken en bedrijventerreinen
4.	Sober	Extensief traditioneel	CROW Kwaliteitsniveau C	Bedrijventerreinen
Ecologische zones				
5.	Ecologisch	Extensief ecologisch	Randvoorwaarden ecologisch beheer en onderhoudscontract score Gemiddeld	Natuurlijke gebieden, vakken, stroken, speelaanleidingen, speel- en beweegplaatsen en faunavoorzieningen
6.	Hoogwaardig ecologisch	Intensief ecologisch	Randvoorwaarden ecologisch beheer en onderhoudscontract score Hoog	(Stedelijke) natuurgebieden

Er bestaat een groot verschil tussen de huidige/vroegere zonering en toekomstige (tabel 7) zonering. Voorheen werd gewerkt met verschillende zones waaraan een eigen type inrichting en beheer was gekoppeld. Zo werden centrumgebieden hoogwaardiger ingericht en beheerd dan woonwijken en bedrijventerreinen. Nog steeds zijn zones een handig middel om beheer op schaalniveau van de hele gemeente te kunnen sturen. Met de wens om meer biodiversiteitgericht te onderhouden, moet echter niet langer in hokjes worden gedacht.

De verschillende zones staan in de toekomst dan ook niet langer voor één afgekaderd gebied, maar voor individuele vakken. Dit principe is geïllustreerd in figuur 29.. Zo kan één deel van het huidige gazon in de toekomst Gazon uit de zone Representatief blijven, terwijl het andere deel extensief gras uit zone ecologisch wordt. Ook kon het bosje van figuur 27 eerst uitsluitend op netheid, beeldkwaliteitsniveau A, worden beheerd. In de toekomst kan het bosje volgens de randvoorwaarden uit Handleiding Ecologisch Beheer worden beheerd en naast netheid ook meer bijdragen aan natuurwaarden.

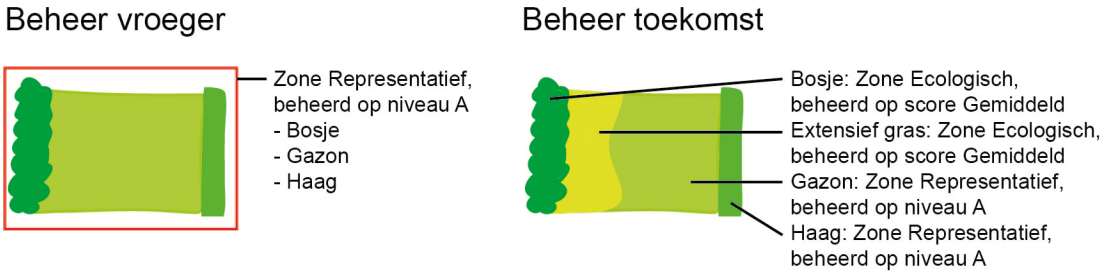

Figuur 29: Verschil in werkwijze zonering van vroeger en toekomst

5.4.2 Uitvoering methode

De nieuwe methode van beheer moet verder worden uitgewerkt en in de praktijk worden doorgevoerd. Om dit te kunnen doen wordt de Handleiding Ecologisch beheer opgesteld. In deze Handleiding wordt meer gedetailleerd uitgewerkt wat de verschillen zijn tussen de traditionele en ecologische zones en de twee ecologische zones onderling. Hierbij hoort een tabel, zoals het voorbeeld van tabel 8, waarin per zone is opgenomen welke beheergroepen er voor kunnen komen. Ook de onderdelen uit het Natuureffectbestek worden als beheergroep opgenomen in deze tabel.

Om het verschil tussen de twee ecologische zones onderling te verduidelijken wordt per beheergroep uitgewerkt:
- het na te streven eindbeeld;
- wanneer een hoge, lage, of gemiddelde score aan de beheergroep wordt toegekend;
- randvoorwaarden aan inrichting en beheer;
- monitorings- en bijsturingsplan.

Tabel 8. Voorbeeld indeling voorkomende beheergroepen per zone, let op: slechts indicatief, niet definitief

Beleidsthema's Beheergroepen	**zone**					
Ontwerp & Inrichting	**Hoogwaardig**	**Representatief**	**Standaard**	**Sober**	**Ecologisch**	**Hoogwaardig Ecologisch**
Beheer & Onderhoud	**Zeer intensief traditioneel beheerd**	**Intensief traditioneel beheerd**	**Normaal traditioneel beheerd**	**Extensief traditioneel beheerd**	**Extensief ecologisch beheerd**	**Intensief ecologisch beheerd**
Uitvoering volgens	**Niveau A tot A+**	**Niveau A**	**Niveau B**	**Niveau C**	**Handleiding ecologisch beheer score Gemiddeld**	**Handleiding ecologisch beheer score Hoog**
Locatie(s) waar de zone vooral voorkomt	**Historische binnenstad**	**Centrumgebieden, begraafplaatsen**	**Woonwijken en bedrijventerreinen**	**Bedrijventerreinen**	**Natuurlijke gebieden, vakken, stroken, speelaanleidingen, speel- en beweegplaatsen en fauna-voorzieningen**	**(Stedelijke) natuurgebieden**
Beplanting						
Bodembedekkers	X	X	X	X		
Heesters en botanische rozen	X	X	X	X	X	X
Struikrozen	X	X				
Vaste planten	X	X	X			
Hagen	X	X	X	X	X	X
Struweel			X	X	X	X
Bos			X	X	X	X
Hakhout			X	X	X	X
Grassen						
Intensief gras (gazon/ trapveld)	X	X	X	X		
Bollen in gazon	X	X	X	X		
Extensief gras (bermen/weides eigen beheer)			X	X	X	X
Bloemenlinten					X	X
Ruigtes					X	X
Water/blauw						
Oeverbeplanting					X	X
Rietveld					X	X
Oppervlaktewater					X	X
Bomen						
Bijzondere beheergroepen						
Natuurlijke spelaanleidingen					X	
Natuurlijke speel- en beweegplekken					X	
(Gebieden rondom) faunavoorzieningen					X	

6 Eenmalige acties

De Omgevingsvisie en doorvertaling naar de visie uit hoofdstuk 2 worden waargemaakt door een combinatie van drie dingen:

1. Naleving van het beleid uit hoofdstuk 4
2. Naleving van het beheer uit hoofdstuk 5
3. Uitvoering van eenmalige acties uit dit 6e hoofdstuk

Er stonden al een aantal acties op de agenda, die bijdragen aan het waarmaken van de visie. Paragraaf 1 geeft hier een overzicht van. Om de visie waar te maken moeten hier nog een aantal acties aan worden toegevoegd. De acties die geld kosten (financiële investeringen) zijn opgenomen in paragraaf 2. Paragraaf 3 geeft de acties die geen geld, maar wel uren kosten (capaciteitsinvesteringen). Zowel de planningen (van 2021 t/m 2026) als de kostenindicaties die in paragraaf 2 worden gegeven zijn op globaal niveau en worden in 2021 verder uitgewerkt. In paragraaf 7.1 Eenmalige investeringskosten zijn de kostenindicaties in één overzicht weergegeven. Financieringsbronnen worden na vaststelling van dit Programma nader uitgewerkt. Alle eenmalige acties geven zowel direct als indirect een kwaliteitsimpuls aan de biodiversiteit.

6.1 Al op de agenda

Om groenblauwe ambities te bereiken zijn verschillende plannen nodig die sturing geven aan de ontwikkeling van de buitenruimte. Ook staan de komende jaren verschillende integrale projecten op de planning die bijdragen aan het behalen van groenblauwe ambities. Deze paragraaf geeft geen compleet overzicht, maar beschrijft de meest belangrijke ontwikkelingen (plannen en projecten) op het gebied van groenblauw die al in gang zijn gezet.

De komende tijd wordt aan de volgende plannen gewerkt die naast dit Groenblauwprogramma kaderstellend zijn aan stedelijke ontwikkelingen:

- 6.1.1 Herschrijven Kwaliteitshandboek Openbare ruimte (KOR)
- 6.1.2 Bomenprogramma (boomstructuren, beleid en beheer)
- 6.1.3 Beleidsregel nieuwbouw en herstructurering
- 6.1.4 Visie Wantijzone

De komende jaren wordt aan de volgende projecten gewerkt die bijdragen aan het behalen van een aantrekkelijke, klimaatbestendige, biodiverse en gezonde stad:

- 6.1.5 Versterken van het getijdenlandschap
- 6.1.6 Programma Dordwijkzone
- 6.1.7 Herinrichting Spuiboulevard
- 6.1.8 Herinrichting Weizigtpark
- 6.1.9 Herinrichting Wielwijkpark
- 6.1.10 Versterken dijklinten: Bomenstructuur Zeedijk

6.1.1 Herschrijven Kwaliteitshandboek Openbare ruimte (KOR)

Om handvatten te bieden aan een toekomstbestendige inrichting en beheer van de openbare ruimte wordt het handboek Kwaliteit Openbare Ruimte (KOR) in 2021 herschreven. Ontwerp- en beheerprincipes worden hierin geformuleerd in de vorm van standaardprofielen, die een afweging maken tussen ambities uit dit Groenblauwprogramma en andere disciplines en de groeiopgave van Dordrecht. Ieder toekomstig project heeft de nieuwe KOR als kader en zal daardoor bijdragen aan de doelstellingen van de verschillende opgaven. Tot definitieve vaststelling van de nieuwe KOR blijft de oude KOR van toepassing.

Het doel van de KOR lijkt sterk op het doel van de Beleidsregel nieuwbouw en herstructurering. In de beleidsregel worden eisen tekstueel beschreven en worden normen gegeven, zoals het aantal aan te leggen speeltuinen bij nieuwbouw. De KOR is meer beeldend en laat in de standaardprofielen zien hoe inrichtingseisen (uit de beleidsregel) integraal uitwerking kunnen krijgen. Ook gaat de KOR in op toe te passen materialen en maatvoering.

6.1.2 Bomenprogramma (boomstructuren, beleid en beheer)

Om een aantrekkelijke, klimaatbestendige, biodiverse en gezonde stad te bereiken en behouden wordt ingezet op het beschermen, in stand houden en versterken van het bomenbestand en bomenstructuren. Hoofd- en nevenstructuren worden aangewezen en ingetekend op de Groenblauwe structuurkaart. Ambitie is om ook in het beheersysteem de status van een boom (hoofd- of nevenstructuur, of bijv. monumentaal) te koppelen aan het boompaspoort. Nog aan te leggen of te versterken structuren worfen definitief bepaald en als eenmalige investering gerealiseerd.

Aan de verschillende structuren wordt een beschermingsstatus gekoppeld. Dit beschermingsbeleid wordt uitgewerkt en vastgelegd in het Bomenprogramma. Dit Bomenprogramma wordt een soortgelijk document als dit Groenblauwprogramma. Verschil is dat dit Groenblauwprogramma de bomen meer in het algemeen beschouwd onder de noemer “groen”, terwijl in het Bomenprogramma specifiek in wordt gegaan op de visie omtrent bomen, de bescherming van bomen, kapbeleid, herplantplicht en het boombeheer en onderhoud. Wens is om niet te werken met een separaat bomenstructuurplan, bomenbeleidsplan, bomenbeheerplan en kapbeleidsplan, maar om alle regelgeving omtrent de Dordtse bomen op te nemen in één Bomenprogramma én de Groenblauwe Structuurkaart tezamen.

6.1.3 Beleidsregel nieuwbouw en herstructurering

Om te waarborgen dat bij nieuwbouw en herstructurering aan de in visie en beleid gestelde ambities/eisen wordt voldaan, wordt in 2021 de Beleidsregel nieuwbouw en herstructurering uitgewerkt. In de Beleidsregel worden prestatie-eisen opgenomen die samen een toetsingskader voor ruimtelijke ontwikkelingen vormen. De Beleidsregel bestaat uit een onderlinge afstemming en samenvoeging van:

- Klimaatlabels
- Beleidsregel spelen en bewegen
- Beleidsregel natuurinclusief bouwen
- Aanvullende eisen vanuit dit overkoepelende Groenblauwprogramma

Begin 2021 wordt de Beleidsregel bij de (planvorming van de) herinrichting van de Spuiboulevard getest. Door aanscherping aan de hand van opgedane ervaringen kan eind 2021 een stadsbrede, integrale beleidsregel naar het college worden gebracht ter vaststelling, die bewezen praktisch uitvoerbaar is. Deze Beleidsregel is flexibel zodat in navolgende jaren kan worden ingespeeld op nieuwe ontwikkelingen en kan worden bijgestuurd aan de hand van monitoringsresultaten.
Belangrijke onderdelen van dit programma, die nadere uitwerking krijgen in de beleidsregel, zijn: de 40% norm, die stelt dat 40% van het totale nieuwbouwgebied moet worden ingericht met groenblauw. En de 44 mm norm, die stelt dat bij nieuwbouw waterberging voor minimaal 44 mm moet worden gefaciliteerd.

6.1.4 Visie Wantijzone

Om bijzondere natuurwaarden in stand te houden, verder te versterken en meer toegankelijk en beleefbaar te maken voor Dordtenaren is een visie voor de Wantijzone opgesteld. In 2021 is dit concept definitief gemaakt. Ook wordt deze visie verder uitgewerkt naar een visie voor het totale Getijdenpark XXL.

6.1.5 Versterken van het getijdenlandschap

Om groenblauwe kwaliteiten vanuit de Biesbosch via het Wantij tot in de binnenstad te brengen wordt het Programma Rivier als Getijdenpark de komende jaren uitgevoerd. Daarbij wordt het getijdenlandschap versterkt door natuurvriendelijke oevers aan te leggen langs de randen van het Wantij. In de Stadswerven worden maatregelen getroffen voor meer biodiversiteit in Stadswerven (bijv. drijvend groen). Ook de toegankelijkheid van het Wantij wordt vergroot. Hier wordt aan gewerkt met een brede coalitie van onder andere Rijkswaterstaat, Staatsbosbeheer en de IABR. De samenwerking tussen de partijen is los georganiseerd. De partijen organiseren hun eigen projecten en onderzoeken gezamenlijk mogelijkheden tot cofinanciering vanuit Europa.

6.1.6 Programma Dordwijkzone

Om te voorzien in een aantrekkelijk, goed toegankelijk recreatiegebied en een natuurlijke klimaatbuffer voor de stad, wordt de Dordwijkzone heringericht . Hierbij pakt de gemeente een trekkende rol. Vanuit die rol stuurt zij het gebiedsproces aan. Er wordt in 2021 een visie en kader opgesteld dat ontwikkelgericht is en er wordt geïnvesteerd in de infrastructuur. Marktpartijen en maatschappelijke organisaties kunnen met initiatieven komen die passen binnen de, in visie en kader gestelde, randvoorwaarden voor de Dordwijkzone.

6.1.7 Herinrichting Spuiboulevard

Om ruimte te maken voor woningbouw, infrastructuur te verbeteren en diverse problematieken op het gebied van groen en blauw op te lossen wordt de spuiboulevard heringericht. Een deel van het gebied transformeert van kantoren naar woningbouw, en het nieuwe huis van Stad en regio wordt verder naar het oosten op de Spuiboulevard gerealiseerd. Daarnaast zal ook de infrastructuur van de hele westelijke schil sterk veranderen, waarbij meer nadruk komt op het openbaar vervoer en langzaam verkeer. Met betrekking tot groenblauw ligt er vooral een opgave om kwetsbaarheid voor wateroverlast te verminderen en verstening terug te dringen. De gemeente neemt, naast bijvoorbeeld waterschap, deel aan het projectteam van de herinrichting. Naast klimaatbestendigheid wordt deze kans ook aangegrepen om in te zetten op ambities vanuit aantrekkelijkheid, biodiversiteit en gezondheid.
In 2021 wordt naar verwachting duidelijk in hoeverre een investering vanuit de gemeente noodzakelijk is. Het waterschap is een mogelijke financiële projectpartner gezien de lokale bergingsopgave. Werkzaamheden vinden naar verwachting voor 2026 plaats.

6.1.8 Herinrichting Weizigtpark

Om de stad aantrekkelijker te maken voor inwoners en bezoekers wordt het Weizigtpark heringericht als dé ingang voor het zuidelijke deel van Dordrecht. Dit maakt onderdeel uit van het project Zuidelijk stationsgebied. Het ontwerp is al gemaakt. Om een aantrekkelijk, herkenbaar en karakteristiek park te creëren wordt in het nieuwe ontwerp teruggegrepen op het oorspronkelijk ontwerp. Het oorspronkelijk ontwerp is verbeterd aan de hand van actuele eisen vanuit de thema's klimaatbestendigheid, biodiversiteit en gezondheid. Het ontwerp voorziet onder andere in extra aanleg van oppervlaktewater, waterdoorlaatbare- of -bufferende oplossingen en nodigt uit tot meer spelen en bewegen in een groene omgeving, wat de gezondheid van inwoners bevordert. Uitvoering van het ontwerp wordt verwacht omstreeks 2022.

6.1.9 Herinrichting Wielwijkpark

Om het Wielwijkpark aantrekkelijker en herkenbaarder te maken en beter gebruik van het park te stimuleren, wordt het park heringericht en verder uitgebreid richting de M.H. Trompweg. In het ontwerp is rekening gehouden met de thema's: hergebruik, klimaatbestendigheid (en in enige mate biodiversiteit), gebruikswaarde en sociale veiligheid. Een kralensnoer van sport- en speelvoorzieningen nodigd uit tot gebruik en de langzaam-verkeersroute verbindt alle parkonderdelen, stad en landschap. Ook worden zelfbouwkavels uitgegeven aan de zuidelijke parkrand, dit project heet Parkzicht. Uitvoering van de herinrichting is al gestart en wordt in 2021 voortgezet.

6.1.10 Versterken dijklinten: Bomenstructuur Zeedijk

Om de cultuurhistorie van het Eiland beter zichtbaar en beleefbaar te maken wordt de Zeedijk voorzien van een stevige bomenstructuur, die het monumentale karakter van de dijk benadrukt. De verschillende dijkringen, waaruit het Eiland geleidelijk is opgebouwd, vormen belangrijke verbindingsroutes voor recreanten maar ook voor flora en fauna. De versterkte bomenstructuur draagt daarom bij aan het bereiken van een aantrekkelijke en biodiverse en gezonde stad. Uitvoering krijgt vorm als driejarenplan van 2021 tot 2024.

6.2 Financiële investeringen

Om de visie te verwezenlijken moeten aanvullende, fysieke maatregelen eenmalig worden uitgevoerd in de periode 2021 t/m 2026. Voor uitvoering van deze maatregelen moet bovendien na vaststelling van dit Groenblauwprogramma budget worden aangevraagd. Deze eenmalige maatregelen zijn:

Aantrekkelijkheid
- 6.2.1 Nieuwe boomstructuren

Klimaatbestendigheid
- 6.2.2 Groene, schaduwrijke routes van centraal punt naar park
- 6.2.3 Tuincoach
- 6.2.4 Operatie Steenbreek acties
- 6.2.5 Aanpak biodiversiteitsstress

Biodiversiteit
- 6.2.6 Monitoring biodiversiteit
- 6.2.7 Samenwerking HAS Den Bosch (Handleiding Ecologisch beheer)
- 6.2.8 Maaibeheerplan en omslag van klepelen naar ecologisch beheer
- 6.2.9 Natuurvriendelijke oevers
- 6.2.10 Faunavoorzieningen
- 6.2.11 Ecologische knelpunten bij killen en infrastructuur
- 6.2.12 Ecologische knelpunten tussen stadsparken en andere belangrijke groenzones
- 6.2.13 Pilotproject Wantijpark

Gezondheid
- 6.2.14 Nulmeting gezonde leefomgeving
- 6.2.15 Realisatie drie extra Tiny Forests
- 6.2.16 Realiseren groenblauwe schoolpleinen (subsidieregeling)
- 6.2.17 Vergroenen van bestaande speel- en beweegplekken
- 6.2.18 Realiseren Natuurspeelplek(ken)
- 6.2.19 Realisatie groenblauwe ambities Schil West

Maatregelen vanuit thema Aantrekkelijkheid

6.2.1 Nieuwe boomstructuren

Om een aantrekkelijke, klimaatbestendige, biodiverse en gezonde stad te bereiken en behouden wordt ingezet op het beschermen, in stand houden en versterken van bomenstructuren. In 2021 wordt aan de hand van de voorzet voor het Bomenstructuurplan (Van Hall Larenstein, 2020) bepaald wat de huidige bomenstructuur is en wat er moet gebeuren om de gewenste bomenstructuur te bereiken. Nieuwe of te versterken structuren worden in de daaropvolgende jaren gerealiseerd/aangepakt. Naar verwachting worden veel nieuwe structuren aangelegd in het buitengebied. Aandachtspunt hierbij is het behoud van open landschap (zonder bomen) nabij broedgebied van weidevogels.

Inschatting	2021	2022	2023	2024	2025	2026	TOTAAL
Eenmalige kosten		€63.000	€63.000	€63.000	€63.000	€63.000	€315.000

Maatregelen vanuit thema Klimaatbestendigheid

6.2.2 Groene, schaduwrijke routes van centraal punt naar park

Om nadelige effecten van extreme hitte op de leefbaarheid van de stad te beperken, zet Dordrecht zich in op het vergroenen van routes. In iedere wijk wil Dordrecht een groene, koele langzaam verkeersroute van een centraal punt in de wijk (zoals een plein of ontmoetingsplek) richting een nabijgelegen park realiseren. De realisatie van deze routes wordt gekoppeld aan de uitvoering van MOP-projecten (Meerjarig Uitvoerings Programma). De routes die Dordrecht tussen 2020 en eind 2026 wil vergroenen zijn:

- Nieuw Krispijn: Prins Bernardstraat*
- Krispijn: Charlotte de Bourbonstraat
- De Staart: Haringvlietstraat
- Sterrenburg: Minnaertweg

Bij de Prins Bernardstraat is het nog onzeker of vergroening financieel en ruimtelijk haalbaar is, bij de andere drie straten wordt verwacht dat vergroening goed mogelijk is. De route in de Vogelbuurt tussen Reiger- en Aalscholverstraat is reeds gepland en gefinancierd en ontbreekt hierom in het rijtje. Bij de uitwerking van de groene routes gaat aandacht uit naar de wens om 's zomers schaduwwerking te hebben, maar 's winters juist van zon te worden voorzien.

Inschatting	2021	2022	2023	2024	2025	2026	TOTAAL
Eenmalige kosten		€270.000	€270.000	€270.000	€270.000	€270.000	€1.350.000

6.2.3 Tuincoach

Om de hele gemeente klimaatbestendig te maken worden private partijen (zoals inwoners en bedrijven) gestimuleerd door een Tuincoach, om op eigen terrein te vergroenen en/of klimaatbestendige maatregelen te nemen. De Tuincoach creëert bewustwording en biedt hulp met vergroenen aan geïnteresseerden. Zo worden drempels weggenomen en wordt vergroenen op de meest optimale manier gedaan.

Inschatting	2021	2022	2023	2024	2025	2026	TOTAAL
Eenmalige kosten		€25.000	€25.000	€25.000	€25.000	€25.000	€125.000

6.2.4 Operatie Steenbreek acties

Om de hele gemeente klimaatbestendig te maken worden private partijen (zoals inwoners en bedrijven) gestimuleerd via Operatie Steenbreek acties, om op eigen terrein te vergroenen en/of klimaatbestendige maatregelen te nemen. 60% van het oppervlak van de stad is in handen van private partijen, 40% in handen van de gemeente. De gemeente stimuleert private partijen op verschillende manieren tot deelname om samen een leefbare stad te bereiken en behouden.

Inschatting	2021	2022	2023	2024	2025	2026	TOTAAL
Eenmalige kosten		€25.000	€25.000	€25.000	€25.000	€25.000	€125.000

Maatregelen vanuit thema Biodiversiteit

6.2.5 Aanpak biodiversiteitsstress

Een veranderend klimaat (o.a. hittestress en watertekort) heeft direct impact op de biodiversiteit. Niet alleen leidt het tot een afname van soorten, ook zijn effecten op voedselketens en ecosystemen groot. Om kwetsbaarheden voor biodiversiteit in relatie tot klimaatverandering op te lossen wordt in 2021 een "Aanpak biodiversiteitstresst" gestart. Deze aanpak begint met een risico-dialoog met groenpartijen (zoals KNNV, IVN, Staatsbosbeheer, Waterschap Hollandse Delta en NWC). Kwetsbare plekken in Dordrecht voor biodiversiteit worden tijdens deze dialoog geïdentificeerd. Vervolgens wordt een knelpuntenkaart opgesteld met gebieden die prioriteit hebben om aan te pakken vanuit biodiversiteitsdoelstelling. Uit te voeren maatregelen worden uitgewerkt en vervolgens uitgevoerd. Uitvoering vindt naar verwachting plaats in 2022 en 2023.
Na uitvoering wordt bepaald of getroffen maatregelen effectief zijn gebleken met de tool "biodiversiteitstresstest – kansenkaart voor biodiversiteit ". De tool legt het verband tussen de huidige biodiversiteit, potentiële biodiversiteit en mogelijke maatregelen tot het realiseren van hogere biodiversiteit.

Inschatting	2021	2022	2023	2024	2025	2026	TOTAAL
Eenmalige kosten	€20.000						€20.000

6.2.6 Monitoring biodiversiteit

Om de ontwikkeling van de Dordtse biodiversiteit en het effect van getroffen maatregelen op de biodiversiteit te meten wordt een monitoringsplan ontwikkeld en opgevolgd. Monitoring betekent in deze context: *"Regelmatig periodiek onderzoek naar soorten, hun aantallen en hun levensomstandigheden, gekoppeld aan de effectiviteit van maatregelen uit het Groenblauw-programma, aan Dordts ecologisch beheer en aan het Dordtse natuurbeleid".*

De ontwikkeling van het monitoringsplan gaat gepaard met een zogenoemde nulmeting. Hierbij brengt een gekwalificeerd ecologisch onderzoeksbureau de huidige biodiversiteit aan planten en insecten in beeld op plekken waar maatregelen getroffen gaan worden of het beheer zal worden aangepast van traditioneel- naar ecologisch beheer. Na uitvoering van de maatregelen en aanpassing van het beheer blijft de gemeente de soorten, aantallen en levensomstandigheden monitoren in de aankomende jaren. Hiervoor wordt samengewerkt met betrokken groenpartijen. Aan de hand van monitoringsresultaten stuurt de gemeente bij in (inrichting en) beheer, om de biodiversiteit optimaal te versterken.

Inschatting	2021	2022	2023	2024	2025	2026	TOTAAL
Eenmalige kosten	€25.000	€15.000	€15.000	€15.000	€15.000	€15.000	€100.000

6.2.7 Samenwerking HAS Den Bosch (Handleiding Ecologisch beheer)

Om het beheer op gemeentelijk niveau te professionaliseren en te komen tot een integrale aanpak waarmee de Dordtse biodiversiteit wordt gestimuleerd, wordt in 2021 de Handleiding Ecologisch beheer uitgewerkt. Dit wordt gedaan door een groep studenten onder begeleiding van de gemeente. Binnen deze uitwerking wordt gekomen tot een beheeraanpak die balans brengt in traditioneel tegenover ecologisch groenblauw. Deze beheeraanpak kan over de hele gemeente worden uitgerold. In de Handleiding is per beheergroep, die voorkomt in de ecologische zones, uitgewerkt wat de na te streven eindbeelden zijn, welke randvoorwaarden aan de inrichting, het beheer en onderhoud zijn verbonden en wat de te behalen scores “Laag”, “Gemiddeld” en “Hoog” exact inhouden. Ook wordt in dit plan uitgewerkt hoe inrichting, beheer en onderhoud wanneer nodig worden bijgestuurd aan de hand van monitoringsresultaten, om optimale biodiversiteit in de ecologisch beheerde gebieden te bereiken.

6.2.8 Maaibeheerplan en omslag van klepelen naar ecologisch beheer

Om al snel winst te behalen op het gebied van biodiversiteit, wordt in 2021 een ecologisch maaibeheerplan opgesteld en al snel gestart met de uitvoering. Dit plan beschrijft een gemeentebrede omslag van klepelmaaien naar (gefaseerd) maaien en afruimen/afzuigen. Voor beheer van de dijken wordt samenwerking gezocht met Waterschap Hollandse Delta. De projectgroepen van de Handleiding Ecologisch beheer (samenwerking met Has Den Bosch) en het maaibeheerplan borgen onderlinge afstemming van beide plannen. Een budget van €30.000 is nodig voor het opstellen van het plan.
Voor de gemeentebrede uitvoering van ecologisch maaibeheer is €130.000 budget extra nodig, bovenop het reeds beschikbare onderhoudsbudget. Elke jaar wordt onderhoud van zo’n drie van de tien gebieden opnieuw aanbesteed en kan het maaibeheer wijzigen. Dit betekent dat vanaf 2022 1/3e deel van het extra budget nodig is, vanaf 2023 2/3e deel en vanaf 2024 het totaal. Na 2026 valt het budget niet meer onder de eenmalige investeringen maar onder het reguliere onderhoudsbudget dat dan wordt herzien.

Inschatting	2021	2022	2023	2024	2025	2026	TOTAAL
Eenmalige kosten	€30.000	€43.500	€86.500	€130.000	€130.000	€130.000	€550.000

6.2.9 Natuurvriendelijke oevers

Om de klimaatbestendigheid en biodiversiteit, maar ook aantrekkelijkheid en gezondheid van de leefomgeving te verhogen worden steile oevers verflauwd. Uitgangspunt (van het beleid in hoofdstuk 4) is dat iedere watergang en waterpartij, mits aan gestelde voorwaarden wordt voldaan, minimaal één natuurvriendelijke oever aanwezig krijgt. In bijlage 4 is onder andere omschreven wanneer oevers wel of niet in aanmerking komen voor verflauwing en zijn randvoorwaarden aan de uitvoering en het beheer gesteld.
Aan de hand van deze bijlage is in 2020 een eerste aanzet gedaan voor een kansenkaart. Deze kaart wordt in 2021 verder uitgewerkt. In een Plan van Aanpak wordt in 2021 omschreven op welke wijze van kansenkaart tot realisatie wordt gekomen, bijvoorbeeld met een gebiedsgerichte aanpak. Ook verbetermogelijkheden met betrekking tot in- en uittreedplaatsen voor fauna bij steile(re) oevers worden hierbij meegenomen. In het Plan van Aanpak wordt de planning duidelijk. In het financieel overzicht is rekening gehouden met het verflauwen van 1 kilometer steile oever per jaar. Naar verwachting moeten ook na 2026 nog flink wat oevers worden verflauwd om aan de gestelde ambitie, van minimaal één flauwe oever per watergang, te voldoen.

Inschatting	2021	2022	2023	2024	2025	2026	TOTAAL
Eenmalige kosten		€50.000	€50.000	€50.000	€50.000	€50.000	€250.000

6.2.10 Faunavoorzieningen

Om faunavoorzieningen functioneel te houden wordt groot onderhoud gepleegd. Naar aanleiding van het Uitvoeringsprogramma Stedelijke Ecologische Structuur 2009-2013 (SES) zijn verschillende faunavoorzieningen aangelegd om natuur binnen en buiten de stad te behouden, beschermen en versterken en om deze natuur te verbinden met andere (stadse) natuur. Sinds moment van aanleg heeft regulier beheer, zoals het schoonmaken van nestkasten, structureel plaatsgevonden, maar groot onderhoud niet.
In 2022 en 2023 vindt groot onderhoud plaats. Kapotte of niet langer functionerende voorzieningen worden daarbij vervangen. Ook worden voorzieningen waar nodig herstelt. De inpassing van de voorziening met vegetatie wordt herstelt of verbeterd waar nodig, zodat fauna de juiste geleiding heeft.

Inschatting	2021	2022	2023	2024	2025	2026	TOTAAL
Eenmalige kosten		€25.000	€25.000				€50.000

6.2.11 Ecologische knelpunten bij killen en infrastructuur

Killen zijn oorspronkelijk buitendijkse getijdenkreken, die door stedelijke uitbreiding nu in de Dordtse stad zijn komen te liggen. Om de groen- en ecologische structuur langs de killen te versterken worden infrastructurele knelpunten/barrières opgeheven in 2022 en 2023. Met name de verbinding tussen de woon- en werkgebieden van de Dordtse Kil is problematisch voor verspreiding van flora en fauna en de spoorweg vormt een aanvullende barrière. Faunapassages worden gerealiseerd die knelpunten kunnen wegnemen. Het gaat hierbij zowel om natte, als droge en hoge (voor vleermuizen) passages/verbindingen.

Inschatting	2021	2022	2023	2024	2025	2026	TOTAAL
Eenmalige kosten				€100.000	€100.000		€200.000

6.2.12 Ecologische knelpunten tussen stadsparken en andere belangrijke groenzones

Om te zorgen dat flora en fauna zich veilig door de stad kunnen verplaatsen en om rust-, voedsel- en voortplantingsgebied bereikbaar te houden en maken, wordt de onderlinge verbinding tussen stadsparken en andere groenzones (zoals sportvelden en begraafplaatsen) behouden en verder versterkt. Het versterken van verbindingen krijgt vorm door knelpunten op te lossen in 2024 en 2025. Dit gebeurt via een groene inrichting of via toepassing van (technische) faunapassages. Het gaat hierbij zowel om natte, droge als hoge (voor vleermuizen) verbindingen. Om de ecologische structuren en stapstenen na realisatie te beschermen worden deze opgenomen op de Groenblauwe structuurkaart, waarvan alle onderdelen zijn voorzien van bijbehorend beschermingsbeleid. Zo wordt voorkomen dat dit groen of deze voorzieningen bij verdichtingsplannen versnippert raken.

Inschatting	2021	2022	2023	2024	2025	2026	TOTAAL
Eenmalige kosten				€50.000	€50.000		€100.000

6.2.13 Pilotproject Wantijpark

Om Dortenaren kennis te laten maken met ecologisch beheer start in 2021 een pilotproject voor het Wantijpark. Binnen dit pilotgebied worden kansen gesignaleerd voor zowel de inrichting als het beheer en het gebruik. Er wordt onder andere uitgewerkt hoe landschappelijke- en cultuurhistorische structuren binnen het gebied door inrichting en/of beheer versterkt kunnen worden. De focus binnen het pilotgebied ligt op ecologisch beheer. Dortenaren worden nauw betrokken bij het proces om te achterhalen wat er leeft en draagvlak voor ontwikkelingen te creëren. Aan het gebiedsplan worden uitvoerings- en/of beheermaatregelen gekoppeld.

Inschatting	2021	2022	2023	2024	2025	2026	TOTAAL
Eenmalige kosten	€50.000						€50.000

Maatregelen vanuit thema Gezondheid

6.2.14 Nulmeting gezonde leefomgeving

Om spelen, bewegen en ontmoeten in de buitenruimte te stimuleren, en daarmee een gezonde stad te bereiken, wordt gemeten hoe Dordrecht er nu (2020) voorstaat op het gebied van een gezonde leefomgeving. Dit wordt gedaan door het uitvoeren van een 0-meting, in samenwerking met het RIVM. Als pilot wordt in 2021 gestart met de Schil-West en Sterrenburg 1-oost. Aan de hand van de GO-methode en de resultaten van de uitgevoerde 0-meting in wordt in 2021 ook een maatregelenset bepaald. Uitvoering van deze maatregelen vindt naar verwachting plaats in/vanaf 2022. De effecten van deze maatregelen worden gemonitord om de effectiviteit vast te stellen, dit is uitgewerkt onder 6.3.10 Monitoring gezonde leefomgeving.

Inschatting	2021	2022	2023	2024	2025	2026	TOTAAL
Eenmalige kosten	€25.000	€25.000					€50.000

6.2.15 Realisatie drie extra Tiny Forests

Om biodiversiteit en gezondheid te stimuleren worden drie extra Tiny Forests aangelegd. Een Tiny Forest is een dichtbegroeid, inheems bos ter grootte van een tennisbaan. Dit bos is een prettige plek voor vogels, kleine zoogdieren, insecten en als er water dichtbij is ook voor reptielen en amfibieën. Ook voor mensen is het een prettige plek. Kinderen van omliggende scholen leren in het buitenlokaal over de natuur en buurtbewoners ontmoeten elkaar op een prettige en gezonde plek. Daarnaast verleidt het bos jong en oud tot spelen en bewegen in de natuur.
Ter gelegenheid van 800 jaar stadsrechten is budget vrijgemaakt (door de gemeente Dordrecht, IVN NL en de Postcodeloterij) voor de aanplant van jubileumbomen in de vorm van drie Tiny Forests. Eind 2019 is het eerste Tiny Forest aangelegd aan de Nassauweg. In 2021 worden de andere twee Tiny Forests vanuit deze viering aangelegd bij de Gendtstraat en waarschijnlijk Reggestraat. Toekomstambitie is om iedere wijk uiteindelijk te voorzien van een Tiny Forest. Met de drie extra Tiny Forests staat de teller in 2026 op een totaal van zes.

Inschatting	2021	2022	2023	2024	2025	2026	TOTAAL
Eenmalige kosten		€10.000	€10.000	€10.000			€30.000

6.2.16 Realiseren groenblauwe schoolpleinen (subsidieregeling)

Om samen spelen en bewegen in een gezonde (groene) buitenruimte te stimuleren is Dordrecht gestart met een subsidieregeling voor 'groenblauwe schoolpleinen'. Nevendoelen zijn het verminderen van wateroverlast (door waterberging) en hittestress in de stad en het versterken van biodiversiteit. Educatief nevendoel is dat belangstelling van kinderen over de natuur groeit en mogelijkheid ontstaat om buiten les te geven. Groenblauwe schoolpleinen hebben naar verwachting een positief effect op de leerprestaties van kinderen.

Deze regeling biedt subsidie aan basisscholen om schoolpleinen te voorzien van meer beplanting en natuurelementen in plaats van tegels. Streven is dat alle basisscholen in Dordrecht in 2030 een groenblauw schoolplein hebben. De subsidie is opgesplitst in twee regelingen, één voor het ontwerp en één voor de aanleg. De uitvoeringsregeling is ingegaan op 1 februari 2020, de ontwerpregeling op 1 maart 2020. Tot en met 2021 is al budget gereserveerd voor deze subsidieregeling. Maar ook in de jaren daarna wil Dordrecht scholen blijven stimuleren hun schoolplein te vergroenen.

Inschatting	2021	2022	2023	2024	2025	2026	TOTAAL
Eenmalige kosten		€40.000	€40.000	€40.000	€40.000	€40.000	€200.000

6.2.17 Vergroenen van bestaande speel- en beweegplekken

Om een gezonde leefomgeving te bereiken die stimuleert om buiten te spelen, bewegen en ontmoeten vergroend Dordrecht bestaande speel- en beweegplekken waar het kan. Bijvoorbeeld bij de speelplek aan de Heelalstraat is toevoeging van groen al succesvol gebleken om dit te bereiken. De komende jaren worden jaarlijks drie locaties vergroend. Naar verwachting wordt vooral aan de randen groen toegevoegd.

Inschatting	2021	2022	2023	2024	2025	2026	TOTAAL
Eenmalige kosten		€15.000	€15.000	€15.000	€15.000	€15.000	€75.000

6.2.18 Realiseren Natuurspeelplek Wielwijkpark

Om gezondheid van kinderen te bevorderen en te zorgen voor een blijvende interesse in de natuur, worden natuurspeelplekken in Dordrecht aangelegd. De eerste natuurspeelplek is in 2019 aangelegd in het Biggetjespark in Sterrenburgpark. Ambitie is om ook het Wielwijkpark en Overkamppark van een natuurspeelplek te voorzien. Bij het Wielwijkpark is toegezegd ruimte vrij te houden voor een natuurspeelplek bij de herinrichting. Haalbaarheid bij het Overkamppark is nog onzeker. Bij ontwerp, aanleg en beheer wordt rekening gehouden met de Notitie Randvoorwaarden en kosten natuurlijke speelplekken.

Inschatting	2021	2022	2023	2024	2025	2026	TOTAAL
Eenmalige kosten		€150.000					€150.000

6.2.19 Realisatie groenblauwe ambities Schil West

Omdat buiten spelen en verblijven in het groen bijdraagt aan de mentale- en fysieke gezondheid van zowel kinderen als volwassen én omdat de toevoeging van groen hittestress verminderd, wordt het netwerk aan groene verblijfsplekken met ruimte voor spelen en bewegen in Schil West versterkt. In 2021 wordt onderzocht welke mogelijkheden er zijn en welke locatie geschikt is voor het toevoegen van een groene verblijfsplek. Een voorbeeldlocatie met grote potentie is het Beverwijcksplein. Deze locatie in Schil west heeft al een verblijfs- en ontspanningsbestemming, maar kan door de toevoeging van groen en eventueel sport- en speelvoorzieningen aantrekkelijker worden gemaakt. Ook kunnen diverse (groene) beweegroutes worden ontwikkelt.

Inschatting	2021	2022	2023	2024	2025	2026	TOTAAL
Eenmalige kosten				€150.000	€150.000	€150.000	€450.000

6.3 Capaciteitsinvesteringen

Om sturing te geven aan de ontwikkeling van de buitenruimte en het bereikien van de visie worden de volgende plannen uitgewerkt binnen de periode 2021 t/m 2026. Hierbij is geen financiële investering nodig, maar wel een investering in capiteit van medewerkers.

Algemeen
- 6.3.1 Actualiseren beheersysteem incl. uitdenken databeheer toekomst
- 6.3.2 Groennlauwe structuurkaart incl. beschermingsbeleid

Klimaatbestendigheid
- 6.3.3 Monitoring klimaatlabels

Biodiversiteits
- 6.3.4 Uitwerking ziekten, plagen en exotenbeleid
- 6.3.5 Honingbij beleid
- 6.3.6 Plan van Aanpak Wet natuurbescherming
- 6.3.7 Handboek natuurinclusief bouwen
- 6.3.8 Informatiedocument tijdelijke natuur

Gezondheid
- 6.3.9 Pilot Gezonde leefomgeving op de staart
- 6.3.10 Monitoring gezonde leefomgeving

6.3.1 Actualiseren beheersysteem incl. uitdenken databeheer toekomst

Het beheersysteem wordt aangepast, op de in de toekomst te handteren zonering, zoals beschreven in paragraaf 5.4. De gebieden die onder het Natuureffectbestek vallen wordt hierbij nader onder de loep genomen. Afzonderlijke beheergroepen worden ook hier gedefinieerd en ingetekend in het beheersysteem. De beheergroepen kunnen bestaande, of nieuwe beheergroepen zijn en sluiten aan op de nog op te stellen Handleiding Ecologisch Beheer. Hiernaast wordt nagedacht over methodes om het databeheer van de toekomst vorm te geven.

6.3.2 Groenblauw structuurkaat inc. beschermingsbeleid

Om biodiversiteit en waardevolle structuren gericht te kunnen beschermen en versterken worden bestaande groenblauwe structuren op kaart gezet en geambieerde nieuwe of te versterken structuren aan deze Groenblauwe structuurkaart toegevoegd. De Visiekaart groenblauw eiland van Dordrecht (Urbanisten, 2020) vormt de basis van de actualisatie en wordt aangepast/aangescherpt. De Stedelijke Ecologisch Structuurkaart (SES 2008) wordt hierin verwerkt. Ook de kansrijke gebieden om stedelijke ontwikkelingen te combineren met de ambitie om minimaal 40% grondoppervlak in te richten met openbaar groen en/of blauw worden op deze kaart gezet. Na bepaling van de actuele hoofd- en neven boomstructuren, komen ook de bestaande en beambieerde bomenstructuren op de Groenblauwe structuurkaart. Groenblauwe speel- en beweegplekken of -routes worden tevens opgenomen op de kaart.

Bestaande ecologische voorzieningen (afkomstig van de voormalige SES) komen op de kaart. Monitoringsresultaten hiervan over de periode 2014-2020 worden in 2021 geëvalueerd door het Natuurwetenschappelijk Centrum (NWC). In de evaluatie van de monitoring geeft NWC aan of de ecologische voorzieningen nog goed functioneren, of er knelpunten zijn en of aanpassing van het object of beheer en onderhoud nodig zijn. Uit deze evaluatie kunnen aanvullende werkzaamheden voortkomen met betrekking tot aanpassing van het beheer, onderhoud, inrichting en/of monitoringsplan.

Zodra de bestaande structuren in beeld zijn wordt een beschermingsstatus toegekend aan de verschillende structuren en hun onderdelen. Onderdeel van het beschermingsbeleid is het ‘ja, mits’-principe. Dankzij de Groenblauwe structuurkaart weet gemeente Dordrecht, per gebied, integraal waar rekening mee moet worden gehouden. Deze kennis kan in de vorm van eisen worden meegeven aan projectontwikkelaars.

6.3.3 Monitoring klimaatlabels

Om de effectiviteit van getroffen klimaatmaatregelen te meten en deze kennis in te kunnen zetten voor het klimaatbestendiger maken van de stad, worden de klimaatlabels gemonitord . In 2021 en 2022 wordt op kaart gebracht welke klimaatmaatregelen reeds zijn getroffen en wordt een monitoringsplan opgesteld. De navolgende jaren vindt monitoring plaats.
Het monitoringsplan wordt opgesteld aan de hand van de pilots die al lopen in Wielwijk en vanaf 2021 ook in de Vogelbuurt. Als verbeterpunten duidelijk worden uit de monitoring worden verbetermaatregelen uitgevoerd. Pas na enkele jaren, of zeldzame situaties zoals een extreme bui of hittegolf, kan vaak pas worden geconcludeerd of alles naar wens functioneert. Ook na 2026 zal monitoring hierom noodzakelijk blijven.

6.3.4 Uitwerking ziekten,plagen en exotenbeleid

Omdat ziekten, plagen en (invasieve) exoten een vergelijkbare werkwijze behoeven, worden deze thema's gebundeld uitgewerkt in het ziekten, plagen en exotenbeleid. Iedere ziekte en plaag behoeft een eigen aanpak. Dordrecht werkt de aanpak per ziekte en plaag uit in soortspecifieke factsheets. Deze factsheets kunnen worden gezien als werkprotocollen zoals het voorbeeld van essentaksterfte, waarin is omschreven op welke wijze gehandeld moet worden als de ziekte wordt aangetroffen. Ook de taken en verantwoordelijkheden met externe partijen worden in dit ziekten, plagen en exotenbeleid vastgelegd.

Met betrekking tot invasieve exoten wordt daarnaast de verspreiding binnen gemeente Dordrecht in kaart gebracht. Toe te passen behandelmethoden voor bestrijding en/of beheersing komen per soort aan bod in soortspecifieke factsheets. Ook wordt de samenwerking tussen betrokken partijen en de rol van inwoners in dit plan beschreven.

6.3.5 Honingbij beleid

Om wilde bijensoorten te behouden en toename van wilde bijen te versterken reguleert gemeente Dordrecht het aantal toegestande honingbijkasten. In het honingbij beleid wordt, in samenwerking met het bevoegd gezag (provincie Zuid-Holland), uitgewerkt in welke gebieden honingbijkasten wel en niet zijn toegestaan en indien wel toegestaan, in welke hoeveelheden. Het stimuleren van wilde bijen is binnen dit programma daarnaast gewaarborgd middels de inrichtings- en beheeruitgangspunten voor biodiversiteit en binnen andere acties, zoals het opstellen van een maaibeheerplan.

6.3.6 Plan van Aanpak Wet natuurbescherming

Het proces omtrent naleving Wet natuurbescherming wordt nader uitgewerkt in het Plan van Aanpak Wet natuurbescherming. Hierin komen borgingsschema's die wetsovertreding voorkomen, handvaten voor ontheffingsaanvragen, stappenplannen voor onderzoeken en audits. Dit plan gaat over de drie onderdelen uit de Wet natuurbescherming; gebieden, soorten en houtopstanden buiten de bebouwde kom.

6.3.7 Handboek natuurinclusief bouwen

Om natuurinclusief bouwen te bevorderen dient er, naast de Beleidsregel nieuwbouw en herstructurering, een plandocument (Handboek natuurinclusief bouwen) te komen met een toelichting op het planproces en inspirerende voorbeelden van natuurinclusief bouwen. Belangrijk onderdeel van het planproces is dat toegepaste natuurinclusieve maatregelen meegenomen dienen te worden in een beheer- en onderhoudsplan. De Beleidsregel nieuwbouw en herstructurering wordt vastgesteld door de Gemeenteraad, (het standardisatieproces uit) het Handboek niet.

6.3.8 Informatiedocument tijdelijke natuur

Om Tijdelijke Natuur en daarmee biodiversiteit te stimuleren worden de kaders en te doorlopen processtappen nader uitgewerkt in een informatiedocument tijdelijke natuur.

6.3.9 Pilot Gezonde leefomgeving op de Staart

Met een gezonde leefomgeving wordt bedoeld dat de openbare ruimte zo is ingericht dat een positieve bijdrage wordt geleverd aan de fysieke en mentale gezondheid van Dordtenaren. Om verschillen tussen wijken, op het gebied van een gezonde leefomgeving, te verkleinen en de leefomgeving van de Staart gezonder te maken, is in 2020 gestart met een pilotproject. Er is een nadrukkelijke samenhang met het project 'Gezonde Wijk in de Staart' (armoede en gezondheid). De samenwerkende organisaties binnen deze pilot zijn: de Provincie Zuid-Holland, de GGD Zuid-Holland Zuid, het RIVM, Omgevingsdienst Zuid-Holland Zuid, R-Newt en de gemeente Dordrecht (wijkmanager, programma 'Gezonde wijk in de Staart', opgave Groenblauwe stad).
Bij deze pilot wordt gebruik gemaakt van de Groene Cirkel methode. De kern van deze methode is een droomsessie waarin met stakeholders een gezamenlijke droom voor de wijk geformuleerd wordt, die vervolgens wordt vertaald in concrete acties om deze droom te verwezenlijken. Deze acties zullen eind 2020 bepaald worden, en kunnen in 2021 en navolgende jaren (afhankelijk van de omvang van de acties) worden uitgevoerd.

6.3.10 Monitoring gezonde leefomgeving

Om de effectiviteit van getroffen gezondheidsmaatregelen te meten wordt een monitoringsplan opgesteld en opgevolgd. Als eenmalige investering wordt in 2021 gestart met een nulmeting gezonde leefomgeving voor Schil-West en Sterrenburg 1-oost. In samenwerking met het RIVM ontwikkeld de gemeente hierbij een dashboard met relevante data omtrent de gezonde leefomgeving. Aan de hand van dit dashboard kan de gemeente de navolgende jaren zelf een 0-meting voor de andere wijken uitvoeren. Ook zal dit dashboard periodiek worden ingezet om de status van de gezonde leefomgeving in de verschillende wijken te meten. Monitoringsresultaten worden geëvalueerd, hieruit voorkomende knelpunten worden opgelost en kansen worden benut.

7 Kosten

7.1 Eenmalige investeringskosten

De eenmalige, financiële investeringen uit hoofdstuk 6 zijn in tabelvorm weergegeven in paragraaf 1. Naast deze eenmalige investeringen is structureel budget nodig om een groenblauwe kwaliteitsimpuls te kunnen geven aan de buitenruimte van Dordrecht. Onder andere als deze toch al op de schop gaat, in verband met weg- of rioolonderhoud. Paragraaf 2 maakt de structureel benodigde budgetten inzichtelijk. Om groen en blauw na aanleg in de juiste conditie te kunnen houden is regulier onderhoudsbudget nodig. Dit bedrag is toegelicht in paragraaf 3. Alle in dit hoofdstuk benoemde bedragen zijn exclusief BTW.

Tabel 9 geeft een overzicht van alle eenmalige investeringskosten die zijn omschreven in paragraaf 6.2 Financiële investeringen. Gedurende de zesjarige korte termijn van dit Groenblauwprogramma wordt een totale kostenpost van 4,3 miljoen verwacht, om een aantrekkelijke, klimaatbestendige, biodiverse en gezonde stad te bereiken en behouden. Op jaarbasis betekent dit een gemiddelde investering van 7,1 ton in de periode 2021 tot en met 2026.

Tabel 9. Overzicht eenmalige investeringskosten

	2021	2022	2023	2024	2025	2026	TOTAAL
TOTAAL	**€ 165.000**	**€ 771.500**	**€ 639.500**	**€ 908.000**	**€ 948.000**	**€ 848.000**	**€ 4.280.000**
6.2.1 Nieuwe boomstructuren		€ 63.000	€ 63.000	€ 63.000	€ 63.000	€ 63.000	**€ 315.000**
6.2.2 Groene, schaduwrijke routes van centraal punt naar park		€ 270.000	€ 270.000	€ 270.000	€ 270.000	€ 270.000	**€ 1.350.000**
6.2.3 Tuincoach		€ 25.000	€ 25.000	€ 25.000	€ 25.000	€ 25.000	**€ 125.000**
6.2.4 Operatie Steenbreek acties		€ 25.000	€ 25.000	€ 25.000	€ 25.000	€ 25.000	**€ 125.000**
6.2.5 Aanpak biodiversiteitsstress	€ 20.000						**€ 20.000**
6.2.6 Monitoring biodiversiteit	€ 25.000	€ 15.000	€ 15.000	€ 15.000	€ 15.000	€ 15.000	**€ 100.000**
6.2.7 Samenwerking HAS Den Bosch (Handleiding Ecologisch beheer)	€ 15.000	€ 15.000	€ 15.000	€ 15.000	€ 15.000	€ 15.000	**€ 90.000**
6.2.8 Maaibeheerplan en omslag van klepelen naar ecologisch beheer	€ 30.000	€ 43.500	€ 86.500	€ 130.000	€ 130.000	€ 130.000	**€ 550.000**
6.2.9 Natuurvriendelijke oevers		€ 50.000	€ 50.000	€ 50.000	€ 50.000	€ 50.000	**€ 250.000**
6.2.10 Faunavoorzieningen		€ 25.000	€ 25.000				**€ 50.000**
6.2.11 Ecologische knelpunten bij killen en infrastructuur				€ 100.000	€ 100.000		**€ 200.000**
6.2.12 Ecologische knelpunten tussen stadsparken en andere belangrijke groenzones					€ 50.000	€ 50.000	**€ 100.000**
6.2.13 Pilotproject Wantijpark	€ 50.000						**€ 50.000**
6.2.14 Nulmeting gezonde leefomgeving	€ 25.000	€ 25.000					**€ 50.000**
6.2.15 Realisatie drie extra Tiny Forests		€ 10.000	€ 10.000	€ 10.000			**€ 30.000**
6.2.16 Realiseren groenblauwe schoolpleinen (subsidieregeling)		€ 40.000	€ 40.000	€ 40.000	€ 40.000	€ 40.000	**€ 200.000**
6.2.17 Vergroenen van bestaande speel- en beweegplekken		€ 15.000	€ 15.000	€ 15.000	€ 15.000	€ 15.000	**€ 75.000**
6.2.18 Realiseren Natuurspeelplek Wielwijkpark		€ 150.000					**€ 150.000**
6.2.19 Realisatie groenblauwe ambities Schil West				€ 150.000	€ 150.000	€ 150.000	**€ 450.000**

7.2 Structurele investeringskosten

7.2.1 Groenblauwe kwaliteitsimpuls bij MOP projecten gemeentegrond

Elke straat in Dordrecht wordt om de zoveel tijd op de schop genomen om de wegen te verbeteren (+/-30 jaar) of het riool te vervangen (+/- 60 jaar). Bij deze MOP-projecten (Meerjarig Uitvoerings Programma) is budget voor nieuw groen en blauw onmisbaar, om de kwaliteit van de leefomgeving op peil te houden. Voorheen was hiervoor een budget van €250.000 beschikbaar. Jaarlijks bleek €250.000 tekort te komen om ook na de herinrichting bomen en beplantingen in het straatbeeld te plaatsen of behouden. Een minimale budgetverhoging van €250.000 is dan ook absoluut noodzakelijk.
Om niet alleen de basis op orde te houden, maar ook te voorzien in een aantrekkelijke, klimaatbestendige, biodiverse en gezonde leefomgeving is een extra aanvulling op het budget van €150.000 wenselijk. Bij MOP-projecten kan daarmee op een (kosten)efficiënte manier worden bijgedragen aan het waarmaken van de visie. Concreet kan dit aanvullend budget worden ingezet voor:

- Verharding waar mogelijk om vormen naar groen (of blauw).
- Dak- en gevelgroen of klimplanten (bijvoorbeeld over wandelpaden) toe passen als omvorming van verharding naar groen en/of blauw niet mogelijk is.
- Onderbeplanting toevoegen aan bomen in verharding of gras, als ondergrond, functie en beheer dit mogelijk maken.
- Inrichting en/of beheer van al aanwezig groen of blauw verbeteren, zodat het beter bijdraagt aan het bereiken van de visie.

  Bijvoorbeeld door afkoppelen van regenwater van de riolering, bufferen van regenwater in groen en afvoeren van regenwater via groen op oppervlaktewater. Of door toepassing van natuurlijke soorten, doorvloeibare verhardingsmaterialen, infiltratiekratten en Hydrorocks. Door groeiplaatsverbetering kan bovendien kwalitatief betere beplanting/bomen worden bereikt die meer bijdraagt aan gestelde ambities.

	Huidig budget	Absoluut benodigde aanvulling	Wenselijke aanvulling	Toekomstig totaal
Budget	€250.000	€250.000	€150.000	€500.000 of €650.000

7.2.2 Groenblauwe kwaliteitsimpuls bij MOP projecten privaat terrein

Naast eenmalig budget voor inzet van een tuincoach en Operatie Steenbreek acties, is structureel budget nodig om particuliere vergroening bij afzonderlijke MOP-projecten te stimuleren. Een positieve ontwikkeling wordt verwacht door per MOP-project €10.000 te besteden aan communicatief en educatief materiaal en de inzet van een tuincoach, die inwoners in de directe omgeving van het project stimuleert tot vergroening. Dit betekent uitgaande van 3 voor dit doel inzetbare MOP-projecten per jaar, een structureel benodigd bedrag van €30.000 per jaar.

	Huidig budget	Absoluut benodigde aanvulling	Wenselijke aanvulling	Toekomstig totaal
Budget	€0,-	€0,-	€30.000	€0,- of €30.000

7.2.3 Vervanging van beplantingen en bomen

Er is budget beschikbaar voor de inboet van beplantingen en bomen. Over inboet wordt gesproken als één/enkele exemplaren afsterven en vervangen worden door een nieuw exemplaar. Het budget voor inboet (inclusief watergeven) van bomen betrof de afgelopen jaren €244.100. Voor beplanting (inclusief watergeven) betrof het inboetbudget €124.800.
Tot en met 2020 is dit budget enkel toereikend geweest om dezelfde soort, op dezelfde wijze, op dezelfde plek terug te planten. Actuele ambities, zoals het voorzien in een klimaatbestendige inrichting, vragen om verhoging van dit inboetbudget. Met deze budgetverhoging kunnen soorten worden toegepast die meer bijdragen aan het bereiken van diverse ambities. Ook wordt het mogelijk om waar nodig grondverbetering of toekomstbestendige groeiplaatsconstructies toe te passen.
Voor bomen wordt €63.000 extra budget gevraagd en voor beplantingen €30.000 extra. Hiermee kan bij inboet de kwaliteit van 1 op de 8 bomen aanzienlijk worden verhoogt. Niet alleen dragen de bomen daarmee meer bij aan klimaat-, biodiversiteits-, gezondheids- en esthetische doelen, ook gaan de bomen langer mee . Met de budgetverhoging voor beplantingen krijgt bij inboet 1 op de 3,5 vierkante meter plantsoen een kwaliteitsboost . Met deze kwaliteitsinvesteringen wordt op kleinschalig niveau toegewerkt naar het waarmaken van de visie.

	Huidig budget	Absoluut benodigde aanvulling	Wenselijke aanvulling	Toekomstig totaal
Inboet budget bomen	€244.100	€0,-	€63.000	€244.100 of €307.100
Inboet budget beplantingen	€124.800	€0,-	€30.000	€124.800 of €154.800

*Let op: Het huidig inboetbudget staat dubbel in dit plan, namelijk ook opgenomen onder paragraaf 7.3 Reguliere investeringskosten.

7.3 Reguliere onderhoudskosten groenblauw

Het doel van regulier beheer en onderhoud is: Het in de juiste conditie houden van het groen en blauw, tegen acceptabele kosten. In tabel 10 is het overzicht weergegeven van de benodigde budgetten per onderdeel, per jaar. Bedragen zijn afgerond op honderdtallen en exclusief BTW, prijspeil 2021.
De posten van Dordrechts meerjarenbegroting groen die vallen onder dit Groenblauwprogramma zijn: de 8 integrale onderhoudsbestekken, het Natuureffectbestek, bestek sociale partners, bestek stedelijk groenonderhoud watergangen, het onderhoud watergangen buitengebied en het onderhoud aan vormbomen, Conform de meerjarenbegroting 2021 is het onderhoudsbudget om het gemeentelijk groenblauw in de juiste conditie te kunnen houden € 3.971.500.

Tabel 10. Reguliere onderhoudskosten voor 2021

	A niveau	B niveau	Natuur-effect-bestek	Regulier water-beheer	Staart-kosten	Totaal
Beplanting	€ 200.466	€ 747.213	€ 66.360		€ 361.631	**€ 1.375.670**
Netheidsbeheer bomen*	€ 34.777	€ 64.984	€ 14.495		€ 40.747	**€ 155.003**
Grassen	€ 93.921	€ 672.974	€ 179.640		€ 337.558	**€ 1.284.092**
Watergangen beheerd door gemeente Dordrecht**	€ 3.619	€ 29.067	€ 10.703	€ 144.666	€ 67.065	**€ 255.118**
Onkruid op verharding	€ 136.510	€ 315.724			€ 0	**€ 452.234**
Afvalbakken***	€ 46.523	€ 52.773	€ 3.904		€ 36.804	**€ 140.005**
TOTAAL regulier beheer	**€ 515.816**	**€ 1.882.734**	**€ 275.101**	**€ 144.666**	**€ 843.804**	**€ 3.662.121**
Inboet beplantingen incl. watergeven	€ 26.151	€ 78.059	€ 417			**€ 104.626**
Inboet bomen incl. watergeven	€ 23.165	€ 143.425	€ 38.162			**€ 204.752**
TOTAAL inboet	**€ 49.316**	**€ 221.484**	**€ 38.578**	**€ 0**	**€ 0**	**€ 309.378**
TOTALEN	**€ 565.132**	**€ 2.104.218**	**€ 313.679**	**€ 144.666**	**€ 843.804**	**€ 3.971.499**

** Onder bomen is uitsluitend meegenomen: verwijderen onkruid in de boomspiegel, verwijderen stam- en wortelopschot, knotten van knotbomen.*
*** Het areaal in beheer bij Waterschap Hollandse Delta is buiten beschouwing gelaten.*
**** Onder afvalbakken is meegenomen: ledigen, schoonhouden van besmeuring, beplakking en graffiti.*

Na 2021 wordt een forse prijsstijging verwacht in groenblauwe onderhoudskosten. Oorzaak is hoofdzakelijk het aflopen van een groot aantal onderhoudsbestekken, waardoor deze opnieuw aanbesteed moeten worden en nieuwe aanneemsommen die i.v.m. marktwerking vele malen hoger zullen uitkomen dan, de nu nog geldende, relatief goedkope tarieven van 4 jaar geleden.
Aan de hand van actuele marktprijzen is doorberekend wat het verwachtte benodigd budget is na nieuwe aanbesteding van de diverse onderhoudscontracten. Ook een budget van € 2.000 is nieuw toegoevoegd om het benodigde onderhoud aan faunavoorzieningen te kunnen plegen. Zoals weergegeven in tabel 11 komt het naar verwachting benodigde budget, na aanbesteding van alle lopende contracten, uit op € 4.879.000. Dit betreft € 907.500 meer dan voor het jaar 2021.

Het tekort zal in drie fasen ontstaan. De nieuw aan te besteden contracten in 2022 zullen voor een tekort van zo'n € 200.000 zorgen. De in 2023 hernieuwde contracten geven daar bovenop een tekort van € 500.000, ofwel in totaal € 700.000 tekort in 2023 t.o.v. het huidige onderhoudsbudget. In 2024 worden de laatste contracten opnieuw aanbesteed, wat een aanvullend tekort van € 200.000 ten gevolge heeft. In totaal komt het budgettekort t.o.v. de huidige situatie daarmee in 2024 op de benoemde € 907.500 die correspondeert met het totaalbedrag uit tabel 11. Omdat gerekend is conform prijspeil 2021 i.p.v. 2024 kan dit bedrag i.v.m. prijsindexeringen nog hoger komen te liggen. Na 2024 begint de cyclus van aanbestedingen opnieuw en moet rekening gehouden worden met het opnieuw optreden van budgettekorten i.v.m. marktwerking.

Tabel 11. Reguliere onderhoudskosten voor 2021

	A niveau	B niveau	Natuur-effect-bestek	Regulier water-beheer	Staart-kosten	Totaal
Beplanting	€ 246.227	€ 917.781	€ 81.508		€ 372.480	**€ 1.617.996**
Netheidsbeheer bomen*	€ 42.716	€ 79.818	€ 17.803		€ 41.969	**€ 182.306**
Grassen	€ 115.360	€ 826.595	€ 220.647		€ 347.684	**€ 1.510.286**
Watergangen beheerd door gemeente Dordrecht**	€ 4.445	€ 35.702	€ 13.146	€ 177.689	€ 69.077	**€ 300.058**
Onkruid op verharding	€ 167.671	€ 387.795			€ 166.116	**€ 721.582**
Afvalbakken***	€ 57.144	€ 64.820	€ 4.796		€ 37.908	**€ 164.667**
Faunavoorzieningen	€ 1.586				€ 474	**€ 2.061**
TOTAAL regulier beheer	**€ 635.149**	**€ 2.312.510**	**€ 337.899**	**€ 177.689**	**€ 1.035.709**	**€ 4.498.956**
Inboet beplantingen incl. watergeven	€ 32.121	€ 95.877	€ 512			**€ 128.510**
Inboet bomen incl. watergeven	€ 28.452	€ 176.165	€ 46.873			**€ 251.491**
TOTAAL inboet	**€ 60.573**	**€ 272.043**	**€ 47.385**	**€ 0**	**€ 0**	**€ 380.000**
TOTALEN	**€ 695.722**	**€ 2.584.553**	**€ 385.284**	**€ 177.689**	**€ 1.035.709**	**€ 4.878.956**

** Zie onder tabel 10.*

Naast de hogere, actuele marktprijzen, gaat de komende jaren veel veranderen in de openbare ruimte.

- Vergroening en eenmalige acties leiden tot meer groen en blauw ten opzichte van verhard oppervlak.
- Beleid- en beheeruitgangspunten leiden tot groenblauw dat beter bijdraagt aan het behalen van doelen.
- Professionalisatie van het beheer leidt ertoe dat tot dan toe traditioneel beheerde gebieden meer ecologisch worden beheerd.

Deze veranderingen hebben gevolgen voor het regulier onderhoudsbudget. Naar verwachting leiden (kleine- en grootschalige) herinrichtingen ertoe dat het regulier onderhoudsbudget van in 2021 4,0 miljoen naar in 2024 4,9 miljoen per jaar v**anaf 2024 met zo'n €65.000 extra moet worden verhoogd**. Jaarlijks wordt bepaald welke gevolgen areaalwijzigingen excact hebben voor het benodigd onderhoudsbudget. Deze wijzigingen worden gepresenteerd aan het College.

Bijlage 1 Begrippenlijst

In deze begrippenlijst zijn de 10 begrippen opgenomen die nadere uitleg nodig hebben. De omschrijving geeft de definitie van het begrip en aanvullende achtergrondinformatie.

1. Groenblauw

Met groenblauw bedoelen we in dit plan het groen: beplantingen, grassen, bomen en faunavoorzieningen en het blauw: oppervlaktewateren zoals watergangen, vijvers en poelen.

2. Aantrekkelijk

Met aantrekkelijk bedoelen wij in dit plan dat de openbare ruimte bijdraagt aan de leefbaarheid van de gemeente voor onze inwoners. Dit zowel doordat het esthetisch een mooi verzorgd of juist bijzonder natuurlijk ogend beeld geeft en/of doordat de cultuurhistorie en karakteristiek van het gebied goed zichtbaar zijn. De laatste jaren wordt de openbare ruimte steeds meer als ontmoetingsplek gezien. Een prettige openbare ruimte heeft een sociale waarde, omdat het mensen verbindt. Maar het heeft ook een economische waarde, omdat prettige straten en pleinen nieuwe bedrijven en bezoekers aantrekken.

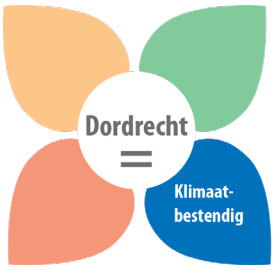

3. Klimaatbestendig

Met klimaatbestendig bedoelen wij in dit plan dat,

- Bij hevige neerslag;
  - schade aan gebouwen waar redelijkerwijs mogelijk, wordt voorkomen,
  - mensen en diensten de (hoofd)wegen kunnen blijven gebruiken,
  - overstorting van de (gemengde) riolering (en daarmee overlast en verlaging van de verlaging van de waterkwaliteit) wordt voorkomen.
  - en de gezondheid niet bedreigd wordt (door overstorten van riolering).
- in perioden van droogte en/of hitte;
  - de aantasting van funderingen zo veel mogelijk wordt voorkomen,
  - ongelijkmatige zetting zo veel mogelijk wordt voorkomen,
  - schade aan groen zo veel mogelijk wordt voorkomen,
  - aantasting van de gezondheid van mensen en van de leefbaarheid van de stad zo veel mogelijk wordt voorkomen
  - en dat waterkwaliteit goed blijft.

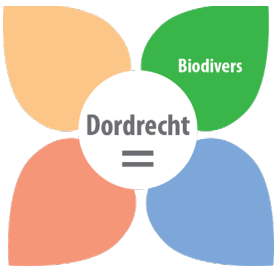

4. Biodiversiteit

Met biodiversiteit bedoelen we in dit plan het geheel van vier dingen:

- de variatie, ofwel diversiteit, in de dier- en plantsoorten.
- de variatie in genen binnen één soort.
- de diversiteit in gemeenschappen van soorten of voedselwebben en habitats.
- de variatie in (stedelijke) landschappen.

Deze vier punten tezamen maken een gezonde biodiversiteit, die goed bestand is tegen ziekten, plagen en extreme weersinvloeden.

De laatste decennia is de Nederlandse en zo ook Dordtse biodiversiteit hard achteruitgegaan. De laatste jaren zetten steeds meer overheden, zo ook gemeente Dordrecht, zich in voor het stoppen van deze achteruitgang en het versterken van de biodiversiteit. In Dordrecht beschouwen we planten en insecten als graadmeter voor een gezonde basis van biodiversiteit. Als het goed gaat met planten en dieren die aan de basis van de voedselketen staan, wordt de ontwikkeling van soorten die hoger in de voedselketen staan automatisch gestimuleerd.

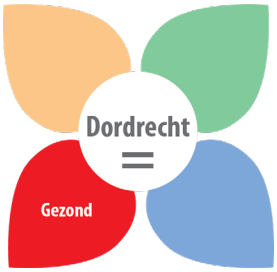

5. Gezondheid

Met gezondheid bedoelen we in dit plan zowel de fysieke als de mentale gezondheid. Groenblauw (zoals een beweegroute kan mogelijkheden creëren voor spelen en bewegen. Ook kan een fraaie, groenblauwe aankleding stimuleren dat meer mensen gebruik maken van speel- en beweegtoestellen, of bepaalde (wandel)routes. Groenblauw heeft ook een bewezen positief effect op de gezondheid van mensen. In een groenblauwe omgeving komen mensen tot rust en herstellen zij sneller van zowel fysieke als mentale aandoeningen. Ook sociale contacten worden gestimuleerd omdat mensen meer naar buiten gaan en elkaar hier ontmoeten.

6. Participatie

Met participatie bedoelen wij in dit plan dat inwoners en organisaties mee doen. Mee doen kan op verschillende niveaus. Bijvoorbeeld door mee te denken in plannen die we als gemeente maken of door zelf een stuk groen te adopteren en te onderhouden. Ook op eigen terrein kunnen inwoners en organisaties bijdragen aan doelen die we met zijn allen willen bereiken zoals het vergroenen (tegels eruit, planten erin) van de gemeente. Informeren en communiceren met inwoners en organisaties hoort ook bij participatie.

7. Ecologisch beheer

Dordrecht streeft naar ecologisch beheer. Dat is een manier van groen- en waterbeheer waarbij de inheemse flora en fauna centraal staat. Dat betekent o.a. dat snoeihout en afstervende planten blijven liggen en (delen van) gras, bermen en watergangen minder vaak gemaaid worden. Dit vormt schuil- en overwinteringsplekken voor tal van insecten, poppen, rupsen, eitjes, larven, padden en waterdieren. De insecten zijn zelf weer voedsel voor vogels en egels. Planten laten staan, maaiafval en bladeren laten liggen, biedt jonge aanwas bescherming tegen kouInsecten zetten plantenresten via vertering om in voedingsstoffen. De natuurlijke kringloop zijn werk laten doen, zorgt voor voedingstoffen en een gezonde bodem voor nieuw leven in het voorjaar. Zo draagt ecologisch beheer bij aan een gevarieerde dieren- en plantenwereld (biodiversiteit), zowel op land als in water.

8. Ziekten en plagen

Ziekten en plagen treden op wanneer sprake is van een onbalans in het ecosysteem. Deze onbalans kan ontstaan door klimaatverandering, ingrijpende veranderingen van het landschap, door invasieve exoten, gebrek aan natuurlijke vijanden en door aanleg van zogenaamde monoculturen (bijv. een bomenlaan met maar één boomsoort). Zo verstoort een veranderend klimaat de balans van het watersysteem door stijgende watertemperaturen. Dit kan weer nadelige effecten hebben op de menselijke gezondheid, door botulisme in het zwemwater. Door de monoculturen aan eikenlanen en het ontbreken van natuurlijke vijanden in de nabije omgeving, heeft de eikenprocessierups kunnen uitgroeien tot een plaag, die vanwege de brandharen nadelige effecten heeft op de menselijke gezondheid.

9. Invasieve exoten

Exoten (of uitheemse soorten) zijn dieren, planten en micro-organismen die door menselijk handelen in een nieuw gebied terecht (dreigen te) komen. Exoten worden "invasief" wanneer ze door vestiging en verspreiding schade kunnen veroorzaken aan inheemse planten en dieren, mensen en economie. Zo kunnen invasieve exoten inheemse soorten wegconcurreren, opeten, infecteren of zich ermee vermengen en ecosystemen veranderen.

10. Tijdelijke natuur

Tijdelijke Natuur is natuur die men uit zichzelf laat ontstaan, met de wettelijke toestemming om deze op een later tijdstip weer te verwijderen. Het gaat vaak om terreinen, die na het bouwrijp maken, maar voor de start van de bouw, tijdelijk braak liggen (dit kan tussen de 1 en 10 jaar zijn).

Bijlage 2 Samenvatting van de participatie

Onderstaand is een samenvatting opgenomen van de kernpunten uit de volgende participatiemomenten/vormen:

- ***Online enquête groenblauwplan***
- ***Videobijeenkomst inwoners***
- ***Videobijeenkomst organisaties en vakexperts***
- ***Individuele e-mails***

In de kaders is per alinea aangegeven in hoeverre en op welke manier de input door de gemeente is meegenomen in dit Groenblauwprogramma.

Het Dordts karakter

Dordrecht is een unieke stad met agrarisch- en natuurgebied in de achtertuin. Dordtenaren vinden de historie het meest karakteriserend voor Dordrecht. Inwoners refereren dan ook naar Dordrecht als historische, authentieke, dorpse, stad of eiland. Het karakter wordt overwegend als groen, waterrijk en natuurlijk ervaren. Al zijn ook termen als groenarm, volgebouwd en natuur onvriendelijk benoemd. Dordrecht is volgens Dordtenaren kansrijk, een ruwe diamant, die op de goede weg is. Dordrecht is ook thuis. Mooi, prachtig en ondergewaardeerd. De sfeer ervaart men overwegend als gemoedelijk, volks, levendig en gezellig. Dordts karakter is stoer, trots, divers, eigenzinnig en dynamisch.

In visie en beleid is aangestuurd op het behoud en de versterking van het Dorts karakter.

Belangrijke thema's

Dordtenaren vinden dat de gemeente vooral moet inzetten op het verhogen van de biodiversiteit en het klimaatbestendig maken van de stad. Belangrijkste speerpunt bij beide thema's zijn:

- het realiseren van meer groen, bomen en blauw. Voor het thema klimaat niet alleen om klimaatverandering op te vangen, maar juist ook om klimaatverandering (gedeeltelijk) tegen te gaan.
- het toekennen van status aan groengebieden en structuren en het gericht beschermen hiervan, om te voorkomen dat alles wordt vol gebouwd.

In verband met schaarse ruimte staat meervoudig ruimtegebruik, ofwel een multifunctionele inrichting, volgens Dordtenaren centraal bij het bereiken van beide doelstellingen. Het verflauwen van steile oevers is een mooi, multifunctioneel voorbeeld waarbij zowel de biodiversiteit als klimaatbestendigheid worden verhoogd. Ook bijvoorbeeld stadslandbouw dient diverse groene en sociale doelen. Bij nieuwbouw moet de gemeente eisen stellen aan de inrichting. Bij bestaande bouw moet de gemeente proactief zoeken naar verbetermogelijkheden.

In visie en beleid is aangestuurd op het behoud en uitbreiding van het groenblauw areaal. Bescherming van het areaal wordt in de toekomst gewaarborgd door belangrijke structuren op kaart in te tekenen en hieraan een beschermingsstatus te koppelen. De gemeente gaat bovendien aan de slag met een Beleidsregel nieuwbouw en herstructurering, wat als toetsingskader zal dienen om ambities, voor onder andere klimaatbestendigheid en biodiversiteit, waar te kunnen maken. De aanleg van natuurvriendelijke oevers is opgenomen als wenselijke eenmalige investering.

Biodiversiteit vs. gebruiksfuncties
In natuurgebieden is ruimte voor maximale biodiversiteit. Deze gebieden zijn vooral voor de dieren en planten, iets minder voor de mensen. In de woon- en werkgebieden is het andersom. Deze gebieden zijn vooral voor de mensen, iets minder voor de dieren en planten. Wel is het op sommige plekken mogelijk om ruimte aan de natuur te bieden. Zeker ook in de woonstraten is (in beperkte mate) ruimte voor natuurlijk groen en ecologisch beheer. Randvoorwaarde in woon- en werkgebieden is wel dat gebruiks- en cultuurhistorische waarden intact moeten blijven en geen al te rommelig beeld ontstaat. Ecologisch beheer moet in alle gebieden verder worden geprofessionaliseerd zodat het beheer optimaal effect heeft op het verhogen van de biodiversiteit.
Discussie bestaat over de rol van het agrarisch gebied ten opzichte van natuurambities. Natuurorganisaties pleiten voor (voortzetting van) ecologisch beheer in met name de bermen van het buitengebied, terwijl agrarisërs aangeven hier overlast van te ervaren. Bufferzones (zoals bloemrijke akkerranden) tussen traditionele- (bijv. agrarische) en ecologische functies kunnen wederzijdse overlast gedeeltelijk voorkomen.

In visie, beleid en beheer is aangestuurd op verhoging van de biodiversiteit, met behoud van gebruiksfuncties. De gemeente gaat nog in gesprek met natuurorganisaties en agrariërs om pijnpunten in beeld te brengen en tot oplossingen/nuanceringen in het ecologisch beheer te komen.

Diversiteit in aangeplantte soorten
Variatie in aan te planten plant- en boomsoorten biedt een oplossing voor verschillende problemen. Het verhoogt de biodiversiteit aan flora en fauna, maakt groen beter bestand tegen ziekten, plagen en extreme weersinvloeden. Ook verminderd variatie in soorten de overlast die inwoners ervaren. Eén eik met eikenprocessierups, of één linde die bloesemafval op auto's laat vallen wordt niet zozeer als overlast ervaren. 100 eiken of lindes die tegelijkertijd eikenprocessierups of lindebloesem in één straat leveren wordt wel als overlast ervaren. Binnen het realiseren van meer groen en blauw moet diversiteit hierom een belangrijkste speerpunt zijn. Wel moet er een uitzondering worden gemaakt voor monumentale- en cultuurhistorische lanen, waar bewust wordt gekozen voor het behoud van één soort (monocultuur).

Het creëren van diversiteit in aangeplante soorten, met uitzondering van monumentale- en cultuurhistorische lanen, is opgenomen als beleidsuitgangspunt. Monoculturen (lanen met één boomsoort) worden niet meer gevarieerd gemaakt door gezonde bomen te kappen. Diversiteit ontstaat door de jaren heen als uitgevallen bomen worden vervangen door een andere boomsoort.

Meer bomen
Veel Dordtenaren willen bomen in iedere straat. Op het gebied van boomoverlast vinden veel dordtenaren een actieve rol van de gemeente niet nodig. Belangrijk is wel dat de gemeente eikenprocessierups, gevaarlijke takken en wortelopdruk zoveel mogelijk voorkomt of verhelpt. Aan andere typen boomoverlast zoals plak van luizen op auto's, blad- en bloesemafval en schaduwwerking hoeft de gemeente niet zozeer iets te doen.

De ambitie tot meer groen en blauw waaronder bomen, in verhouding tot verhard oppervlak, is opgenomen in visie en beleid. Er is nadrukkelijk niet gekozen voor het beleidsuitgangspunt "meer bomen". Dordrecht gaat voor kwaliteit boven kwantiteit (hoeveelheid) op het gebied van bomen. De gemeente heeft liever één grote, gezonde boom, dan drie kleine bomen die op een ongeschikte plek staan en het daarom slecht doen.

Inheemse vs. uitheemse plant- en boomsoorten
Dordtenaren zijn zich er van bewust dat het veranderende klimaat vraagt om plant- en boomsoorten die tegen deze veranderingen kunnen. Vaak zijn uitheemse (exotische) soorten hier beter tegen bestand dan inheemse (Nederlandse) soorten. Vooral in stenig (hoog stedelijk) gebied is het nodig om uitheemse soorten toe te passen. Voor de biodiversiteit is dit ongunstig. Nederlandse soorten zijn beter voor de dieren en andere planten die hier van nature voor komen. Hierom moet worden gekozen voor exotische soorten waar dit verstandiger is vanuit klimaatoogpunt en ook bij cultuurhistorische locaties die hier om vragen. Anders valt de keuze op inheemse soorten vanuit biodiversiteitsoogpunt.

Als inrichtingseis in hoofdstuk beleid is opgenomen dat plantsoorten worden aangepast op het veranderende klimaat. Ook is opgenomen dat voorkeur in het algemeen uitgaat naar inheemse soorten, maar naar uitheemse soorten als dit beter is vanuit klimaatoogpunt. Hieraan heeft de gemeente nog toegevoegd dat bij uitheemse soorten zoveel mogelijk rekening wordt gehouden met het kiezen van soorten die iets kunnen betekenen voor de Nederlandse biodiversiteit. Bijvoorbeeld doordat er veel insecten van de soort kunnen leven.

Integraliteit
Biodiversiteit en klimaatbestendigheid kunnen niet los van elkaar worden gezien. Het groen, blauw en ook het rioleringsstelsel moet integraal worden beschouwd als één stedelijk systeem. Alleen dan kunnen voldoende buffercapaciteit, voldoende doorstroming en voldoende waterkwaliteit worden bereikt. De gemeente moet hard inzetten op het voorkomen van wateroverlast in huizen en kelders. Hierop volgt het voorkomen van ondergelopen straten. Daar waar geen ruimte is om groen of oppervlaktewater aan te leggen kan afkoppeling van regenwater van het rioleringsstelsel plaatsvinden. Via groen kan het regenwater dan infiltreren in de bodem of op oppervlaktewater worden afgevoerd. Als ook dit niet mogelijk is zijn er mogelijkheden voor doorvloeibare, doorlaatbare en doorgroeibare verhardingstypen waar de gemeente gebruik van kan maken.

In het beleid is opgenomen hoe de gemeente aan de slag wil gaan met een integrale samenwerking intern. Hierbij spelen twee digitale kaarten een grote rol. De Groenblauwe Structuurkaart, waar belangrijke, te beschermen gebieden en verbindingen op staan en welke laat zien welke toekomstambities er vanuit groenblauw (inclusief bomen) liggen in een gebied. En de Projectenkaart, die weergeeft welke projecten de komende jaren worden uitgevoerd, zodat andere vakgebieden hier op aan kunnen sluiten.
Wat betreft het voorkomen en oplossen van klimaatproblemen zijn in het beleid verschillende eisen opgenomen die aan ruimtelijke ontwikkelingen worden gesteld.

Participatie
Dortenaren vinden het belangrijk dat de gemeente inzet op samenwerking met- en stimulering van inwoners en stakeholders, om vergroening en biodiversiteit te bereiken.

- De gemeente moet volgens Dordtenaren allereerst het goede voorbeeld geven. Openbaar terrein moet pro-actief worden vergroent. Ook samenwerking met andere terrein- en pandeigenaren voor vergroening van terrein, dak en gevels moet worden gezocht.
- Bij multidisciplinaire projecten moet de gemeente vaker een klankbordgroep betrekken met bijvoorbeeld vertegenwoordigers vanuit het waterschap, Staatsbosbeheer, ecologen, agrariërs en woningbouwcoöperaties.
- Ten derde moet de gemeente inwoners informeren over de mogelijkheden die zij zelf hebben om bij te dragen. Wanneer in een straat geen ruimte is voor het planten van bomen in de grond, maar wel in bakken, staan inwoners er bijvoorbeeld voor open om in ruil voor deze boombakken zelf te bewateren. In het geval van vrijwilligers is begeleiding door een professional noodzakelijk om continuïteit te bieden.
- Ten slot moet bewustwording worden gecreëerd. Ludieke acties zoals het uitgeven van 100 bomen om in stenige straten te planten zijn hiervoor zeer effectief. Effecten van vergroeningsprojecten en monitoringsresultaten van biodiversiteit moeten via diverse media met burgers worden gedeeld.

Het plan van aanpak “Wij maken Dordt groen’ beschrijft hoe bewoners worden gestimuleert om eigen terreinen te vergroenen en wordt indien nodig geactualiseerd. Onder andere Operatie Steenbreek en een tuincoach die adviseert over een groene tuininrichting, worden ingezet. De gemeente onderzoekt de mogelijkheden die samenstelling van een klankbordgroep biedt, om te betrekken bij grote, multidisciplinaire projecten. De klankbordgroep kan bestaan uit betrokken inwoners en afgevaardigden van partijen zoals: Waterschap, Staatsbosbeheer, Platform Duurzaam, Stichting Wantij, Natuur Wetenschappelijk Centrum, Natuur- en Vogelwacht Biesbosch, KNNV, LTO-Noord, BoerENGroen, woningcoörporaties, Speeltuinverenigingen.

Rol inwoners - gemeente
Dordtenaren zien het belang in van een groene, afwisselende omgeving voor zowel de fysieke als de mentale gezondheid. Zij vinden dat de gemeente pro-actief locaties moet aandragen waar zij mogelijkheden ziet voor bijvoorbeeld meer natuurspeelplekken en Tiny Forests. Vervolgens moet de gemeente draagvlak voor deze ideeën creëren in de buurt.

De gemeente is het hier niet helemaal mee eens. In het geval van Tiny forests en natuurspeelplekken zoekt de gemeente wel actief naar mogelijke locaties, maar zij wil ook juist dat ideeën vanuit de inwoners zelf komen. Als de nieuwe Omgevingswet in gaat (naar verwachting begin 2022) wordt de rol van inwoners ook steeds belangrijker. Als inwoners dan willen dat er iets veranderd in de buitenruimte moeten zij hier zelf (al dan niet samen met de gemeente) draagvlak voor creëren bij de buurt.

Bijlage 3 Kaders en beleid

In deze bijlage zijn de belangrijkste groenblauwe kaders benoemd uit de wet- en regelgeving en bestaand Dordts beleid. Per kader is omschreven wat dit concreet voor de gemeente Dordrecht betekent.

Wet natuurbescherming
Op 1 januari 2017 is de Wet natuurbescherming in werking getreden. Het voornaamste doel van de Wet natuurbescherming is de bescherming van de soortenrijkdom van planten en dieren binnen en buiten beschermde natuurgebieden. Daarnaast gaat de wet ook over het beheren en behouden van waardevolle landschappen en gebieden. Het beheer en onderhoud dient zorgvuldig uitgevoerd te worden, zodat de flora en fauna hiervan geen negatieve effecten ondervindt. Enkele aandachtspunten uit de wet zijn:

- De bescherming van flora en fauna is gericht op de gunstige staat van instandhouding van populaties. Maatregelen die (op één bepaalde plek die van belang is) voor een bepaalde soort een negatief effect hebben kunnen bijvoorbeeld doorgang vinden als voor de populatie op een andere plek positieve maatregelen tot minimaal instandhouding van de populatie worden genomen.
- De verantwoordelijkheid voor bijvoorbeeld ontheffingen ligt bij de provincies in plaats van de landelijke overheid. De provincie stemt haar regelgeving af op lokale omstandigheden en soorten.

In 2018 is de 'Uitwerking Gedragscode Stadswerk' - bestendig beheer en onderhoud soortbescherming in de Drechtsteden - opgesteld. Hierin staat beschreven op welke wijze de Drechtstedengemeenten (Dordrecht, Zwijndrecht, Sliedrecht, Alblasserdam, Hendrik Ido Ambacht, Hardinxveld-Giessendam en Papendrecht) hun beheer- en onderhoudswerk in het stedelijk groen, in lijn met de bepalingen uit de Wet natuurbescherming (Wnb), uit moeten (laten) voeren.

De gemeente is aangesloten bij Vereniging Stadswerk Nederland. Deze Vereniging biedt aan alle Nederlandse gemeenten een forum om kennis en ervaring op het terrein van de fysieke buitenruimte uit te wisselen. Op dit moment, 2020, is Stadswerk bezig met het uitwerken van een nieuwe, geactualiseerde Gedragscode. Zodra deze gereed is zal de Gedragscode uit 2018 worden gewijzigd.

Natura-2000 netwerk
Voor de Natura-2000 gebieden, waaronder de Biesbosch, heeft Nederland specifieke doelen ("instandhoudingsdoelstellingen") geformuleerd voor het behoud of versterkingen van oppervlak en kwaliteit van habitattypen en leefgebieden van soorten. Het is verboden om zonder vergunning projecten te realiseren die (de kwaliteit van) de instandhoudingsdoelen kunnen aantasten. Ook de vaststelling van plannen is niet mogelijk als dit leidt tot significant negatieve effecten. Ook externe werking is van toepassing.

Voor nieuwe plannen en projecten in- of nabij Natura-2000 gebieden moet een toetsing worden uitgevoerd aan de gestelde doelen. In deze toetsing (ook wel voortoets, natuurtoets of quickscan genoemd) wordt nagegaan in hoeverre sprake is van mogelijke aantasting van beschermde natuurwaarden. Bij projecten die dichtbij de Biesbosch plaatsvinden moet rekening worden gehouden met een natuurlijke inpassing. Zo wordt het Natura-2000 afgeschermd en mogelijk zelfs verder versterkt. Aandachtspunt is hier ook het terugdringen of beperken van stikstofdepositie.

Natuurnetwerk Nederland
Voor de gebieden uit het Nederlands Natuurnetwerk (het NNN, voorheen EHS) heeft Provincie Zuid-Holland planologische bescherming vastgelegd. De natuur in het NNN is beschermd met een 'nee, tenzij'-regime. Binnen het NNN zijn nieuwe projecten, plannen en handelingen niet toegestaan als zij negatief effect hebben op kenmerken en waarden van dit netwerk. Tenzij sprake is van een groot belang en er geen andere opties mogelijk zijn. Externe werking is niet van toepassing in Zuid-Holland.

Voor nieuwe plannen en projecten in- of nabij deze beschermde gebieden moet een toetsing worden uitgevoerd aan de gestelde doelen. In deze toetsing (ook wel voortoets, natuurtoets of quickscan genoemd) wordt nagegaan in hoeverre sprake is van mogelijke aantasting van beschermde natuurwaarden.

Besluit gewasbeschermingsmiddelen
Vanuit de Europese overheid zijn eisen gesteld aan het gebruik van chemische middelen om onkruid in groen en op verhardingen te bestrijden. Sinds 2017 is er een verbod op het professioneel gebruik van gewasbeschermingsmiddelen in de buitenruimte (m.u.z. landbouwgrond). Dit houdt in dat aan onkruidbestrijding op een andere, niet chemische manier uitvoering moet worden gegeven. Alternatieven zijn bijvoorbeeld bestrijding middels borstelen, verbranding of begieten met heet water.

Unielijst invasieve exoten
Vanuit Europa is een Europese verordening ontwikkeld om de schade die invasieve exoten veroorzaken zo effectief mogelijk aan te pakken. Als we het hebben over invasieve exoten kunnen dit zowel landgebonden als watergebonden planten en dieren zijn. Om schade in de Europese Unie zoveel mogelijk te voorkomen, staan in de verordening een aantal verboden. Onderdeel van de verordening is de Unielijst. Hierop staan soorten die al in delen van de Europese Unie voorkomen en schade toebrengen of dit in de toekomst waarschijnlijk gaan doen. Soorten op deze lijst mogen niet worden gehouden, gekweekt of geteeld. Voortplanting moet worden voorkomen. Ook mogen ze niet worden verhandeld, gebruikt, ingevoerd, uitgevoerd, doorgevoerd of worden vrijgelaten (bron: rvo.nl).

Dordrecht heeft de verplichting om exoten die op de Unielijst staan vermeldt terug te dringen via verwijdering en beheer. Dit gebeurt door preventie, verwijdering en beheersing. Meer hierover in paragraaf 4.6.

Waterwet en Waterschapswet
De Waterwet is gericht op het beheer van watersystemen (waaronder waterkeringen), oppervlaktewater- en grondwaterlichamen. De wet richt zich op voorkomen en beperken van overstromingen, wateroverlast en waterschaarste, de bescherming en verbetering van kwaliteit van watersystemen en de vervulling van maatschappelijke functies door watersystemen (bron: InfoMil.nl, onderdeel Rijkswaterstaat).

De Waterwet maakt onderscheid in rijkswateren, die in beheer zijn bij het Rijk, en regionale wateren, die niet in beheer zijn van het Rijk. Middels de Waterschapswet wordt het regionale watersysteembeheer en de zorg voor de zuivering van stedelijk afvalwater aan het Waterschap Hollandse Delta en de gemeente Dordrecht opgedragen. In Dordrecht is er een scheiding gemaakt in watergangen en hoofdwatergangen. Het Waterschap beheerd de hoofdwatergangen en de gemeente de overige watergangen. Ondanks deze taakverdeling wordt er wel samen opgetrokken in de uitvoering van het beheer.

Europese Kaderrichtlijn Water
Om de waterkwaliteit in Europa te verbeteren is in 2000 de Europese Kaderrichtlijn Water opgesteld (RIVM.nl). Om het water voldoende gezond en schoon te laten zijn in 2027, zijn in de richtlijn afspraken opgenomen. Deze afspraken gaan onder andere over:

- De bescherming van al het water: rivieren, meren, kustwateren en grondwater
- De vermindering en beperking van verontreiniging, ongeacht de bron (landbouw, industriële activiteiten, stedelijke gebieden, enzovoort).
- De verplichting om per stroomgebied een beheerplan op te stellen.
- Het in evenwicht houden van milieubelangen en de belangen van hen die afhankelijk zijn van het milieu.

Dordtse ambitie is het verder verhogen van de waterkwaliteit én de ecologische waarde van wateren door een flink aantal steile/beschoeide oevers te verflauwen. Om deze natuurlijke oevers te bereiken wordt samen opgetrokken met het waterschap Hollandse Delta in zowel planproces als toekomstig beheer.

Wet milieubeheer
De Wet milieubeheer bepaalt welk wettelijk instrument (o.a. milieuprogramma's, milieukwaliteitseisen, milieuplannen) kan worden ingezet om het milieu te beschermen (Rijkswaterstaat.nl). Ook staat hierin hoe moet worden omgaan met afvalstoffen en afvalwater. Op grond van deze wet zijn gemeenten bijvoorbeeld verplicht om een Gemeentelijk Rioleringsplan (GRP) op te stellen.

Bestaand gemeentelijk beleid
Beleidsplannen die ten grondslag liggen aan het Groenblauwprogramma, of een aanvulling op dit plan vormen zijn:

- **Nota Dordrecht Kleurrijk groen**; gemeente Dordrecht 1995
  Het voormalig groenbeleidsplan. Dit Groenblauwprogramma vormt de actualisatie van het groenbeleidsplan.
- **Omgevingsvisie**; gemeente Dordrecht 2020
  Zoals vastgelegd in de Omgevingswet volgen hieruit diverse uitwerkingen zoals dit Groenblauwprogramma.
- **Het groenblauw eiland van Dordrecht**; De Urbanisten 2020
  Een beknopte ruimtelijke visie op de groen- en blauwe structuren in Dordrecht.
- **Natuurwaarden op het eiland van Dordrecht**; Bureau Stadsnatuur 2020
  Een actuele beschrijving en op waarde schatting van de bestaande natuur in Dordrecht.
- **Boomstructuurplan 2007 en 2020**
  Het vigerende boomstructuurplan is uit 2007. Door studenten van de Minor Bomen en stedelijke omgeving, Van Hall Larenstein Velp 2020, is een aanzet gemaakt voor een nieuwe versie met een beschrijving van de Dordtse boomstructuren incl. leidende principes voor toekomstige (her)inrichtingen. De gemeente werkt deze aanzet in 2021 uit tot een overzicht van actuele hoofd- en nevenboomstructuren.
- **Ontwerphandboek Kwaliteit Openbare Ruimte** (KOR) 2020; gemeente Dordrecht 2020
  Een actuele leidraad voor alle inrichtings- en beheersingrepen in de openbare ruimte in Dordrecht.
- **Beheervisie ecologisch beheer**; BTL Advies 2018 (tegenwoordig *i*dverde Advies)
  Een actuele beheervisie voorzien van beheermaatregelen om de doelstellingen uit de SES vorm te geven.
- **Beleidsplan Stedelijk Ecologische Structuur** (SES) 2008-2013
  Een (tot uitwerking van Groenblauw structuurkaart) nog steeds geldige beschrijving van de ecologische hoofdstructuur van Dordrecht.
- **Speelruimtebeleid Dordrecht 2013-2022**; sector stadsbeheer
  Een actuele visie op spelen en speelruimte, concreet vertaald in beleidsuitgangspunten waar rekening mee moet worden gehouden in dit Groenblauwprogramma en uitvoering van dit plan.

Kaders met betrekking tot bomen
Voor bomen is gemeentelijke en provinciale wetgeving van toepassing. In de algemene Plaatselijke Verordening (APV) zijn gemeentelijke regels vastgesteld. Het is bijvoorbeeld verboden om zonder vergunning bomen of houtopstanden te vellen (kappen) die staan vermeld op de Bomenlijst. Op deze lijst kunnen zowel gemeentelijke als private bomen staan. De lijst wordt iedere vier jaar opnieuw vastgesteld. Aan de vergunning voor het vellen kan de gemeente voorwaarden stellen zoals het verplichten van herplant.

De Verordening uitvoering Wet natuurbescherming Zuid-Holland stelt provinciaal geldige verplichtingen aan het vellen van een houtopstand. Deze regels hebben betrekking op een kapmelding van houtopstanden bij bevoegd gezag en een herplantplicht. Aan deze herplantplicht zijn voorwaarden verbonden, zoals dat de oppervlakte van herplant even groot is als de oppervlakte van kap. Deze regels zijn van toepassing buiten de bebouwde komgrens Wet natuurbescherming.

Via bestendig beheer en onderhoud wordt ingezet op het duurzaam in stand houden van de kwantiteit en kwaliteit van het bomenbestand. Dit gaat gepaard met een frequent uitgevoerde veiligheids- en kwaliteitsinspectie. Inspectiegegeven worden geregistreerd en dienen als leidraad voor het onderhoud aan ie bomen.

Bijlage 4 Randvoorwaarden voor natuurvriendelijke oevers

De visie beschrijft de opgave om meer steile oevers om te vormen naar natuurvriendelijke, ofwel flauwe, oevers. In deze bijlage is deze opgave nader uitgewerkt. Eerst is benoemd wat de doelen zijn die wij middels natuurvriendelijke oevers willen behalen (1). Hierna is beschreven aan welke randvoorwaarden een natuurvriendelijke oever moet voldoen (2) en aan welke randvoorwaarden een steile(re) oever moet voldoen, om voor omvorming in aanmerking te komen (3). Ook is benoemd wat de basis is voor het beheer van de natuurvriendelijke oevers (4).

Aan de hand van deze bijlage kunnen de locaties waar mogelijkheden liggen voor omvorming in een vervolgproject worden geïnventariseerd en kan vervolgens uitvoering plaatsvinden. In dit vervolgproject worden direct verbetermogelijkheden meegenomen met betrekking tot in- en uittreedplaatsen voor fauna bij steile(re) oevers.

Doelen die dankzij natuurvriendelijke oevers kunnen worden behaald

Hoofddoel van een natuurvriendelijke oever (NVO) is:

- Het **verhogen van de biodiversiteit** doordat natte en droge zones in elkaar overlopen waardoor geschikte omstandigheden ontstaan voor meer soorten flora en fauna en doordat geslaagde migratie van individuen en populaties wordt gestimuleerd.

Subdoelen van een NVO zijn:

- Het **verhogen van de waterkwaliteit** doordat vegetatie op de flauwe oever een natuurlijke filterwerking uitoefent.
- Het **verhogen van de belevingswaarde** en het zichtbaar maken van het water, wat bijdraagt aan Dordts groenblauwe karakter.

Inrichtingsvoorwaarden

De NVO moet worden ingericht volgens één van de drie varianten:

1. Flauwhellend talud (één in zijn geheeld hellend talud)
2. Plasberm (een diep en een ondiep deel waarbij beide delen onder water staan)
3. Drasberm (een diep en een ondiep deel waarbij alleen het diepe deel onder water staat)

Hierbij gaat de voorkeur uit naar variant 1 Flauwhellend talud, omdat de variatie aan verschillende diepten en daarvan profiterende flora en faunasoorten het hoogst is. In geval van weinig ruimte kan worden gekozen voor variant 2 of 3 waarbij de voorkeur uitgaat naar variant 2 Plasberm, omdat de waterbeplanting meer bijdraagt aan het verhogen van de biodiversiteit in het water.

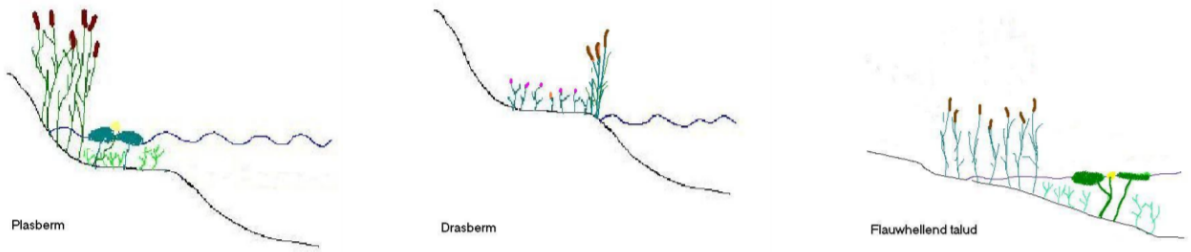

Figuur 30: Typen natuurvriendelijke oevers (Bron: Handreiking natuurvriendelijke oevers Hoogheemraadschap van Rijnland)

- Het talud op de grens van water en land heeft een zo flauw mogelijke helling, maximaal een helling hebben van 1:3 (het talud loopt 1 meter in hoogte over een afstand van 3 meter). Een talud van 1:5 of 1:6 is al een grote verbetering, 1:10 tot 1:20 geldt als een taludhelling waarbij de oevernatuur zich optimaal kan ontwikkelen.
- Hoe breder de watergang, des te breder de flauwe oever moet zijn. Onafhankelijk van of er aan één of twee zijden van de watergang een flauwe oever wordt gerealiseerd, moet iedere flauwe oever minimaal 5-10% van de watergang beslaan. Des te hoger dit percentage, des te meer de biodiversiteit wordt verhoogd. Ook een aangrenzende groenstrook op land verhoogt de ecologische waarde aanvullend.
- De diepte van de flauwe oever ten opzichte van het zomerpeil is afhankelijk van de breedte van de watergang. Bij watergangen smaller dan 5 meter ligt het flauw talud zo'n 5-7 cm beneden zomerpeil tot op de waterlijn. Bij watergangen van 5-10 meter breed 20 cm beneden zomerpeil tot op de waterlijn en bij bredere watergangen dan 10 meter 30 cm beneden zomerpeil tot net boven de waterlijn.
- Er is een substraat aanwezig in de oever waarin oeverplanten en waterplanten kunnen wortelen. Dit kan de bestaande bodem zijn of een materiaal (met laag organisch stof gehalte) dat in de oever wordt aangebracht.
- Voorkeur gaat uit naar spontane ontwikkeling van vegetatie omdat deze vegetatie de meest waardevolle bijdrage levert aan de lokale biodiversiteit. Wanneer op specifieke locaties (bijv. een druk bezocht centrum) al snel een esthetisch beeld moet ontstaan kan worden gekozen voor aanplant van water- en oeverplanten of inzaaien van oeverplanten en gras/kruidsoorten op het droge deel. Het inzaaien van oeverplanten wordt echter afgeraden omdat dit i.v.m. de specifieke kiemingsomstandigheden vaak weinig succesvol blijkt.

Omvormingsvoorwaarden (om in aanmerking te komen voor een natuurvriendelijke oever)

- De oever bevindt zich niet in agrarisch gebied, de wateren hier zijn namelijk kansarm op het gebied van biodiversiteitsverhoging. Mest vanuit de landbouw zorgt dat het water verrijkt (eutrofiëring), wat biodiversiteitsverhoging in de weg staat. NVO's in agrarisch gebied zijn ecologisch wel meer waardevol dan steile oevers, maar investeren in omvormingsprojecten wordt afgeraden. Dit ook om ganzen op agrarische gronden niet te stimuleren en overlast daarmee te verergeren. Beter kan geïnvesteerd worden in niet-agrarisch gebied.
- De oever bevindt zich niet in een dijkbeschermingszones of buitenbeschermingszones, het is op last van het waterschap niet toegestaan om in de beschermingszones te graven.
- Er is voldoende ruimte in het water en/of op het land met minimaal talud van 1:3, of er kan voldoende ruimte worden gecreëerd voor een NVO, waarbij belangrijke gebruiksfuncties niet verloren gaan. Waar bijvoorbeeld een straat direct tot aan een steil talud loopt is verwezenlijking van een flauwe oever waarschijnlijk niet mogelijk. Er bevindt zich binnen 3 meter van de beambieerde flauwe oever geen bouwwerk, pand, weg, verharding, erf of steiger.
- De om te vormen oever is langer dan 10 strekkende meters.
- De oever is stabiel genoeg voor begroeiing of kan stabiel genoeg worden gemaakt.
- Bergend vermogen en doorstroomcapaciteit bij piekafvoer mogen niet in het geding komen.
- De mogelijkheden om de oever te onderhouden zijn voldoende. De oever is bijvoorbeeld goed bereikbaar voor onderhoudsmaterieel.
- Er liggen al dan niet ambities om het betreffende gebied geschikter te maken voor specifieke natuurdoelsoorten. Indien NVO's worden aangelegd met oog op stimulering van amfibieën mag de vispopulatie in de watergang niet te groot zijn. Anders blijft gebruik door amfibieën uit.
- De oever ligt in een ecologische (hoofd)structuur of kan door omvorming een bijdrage gaan leveren aan deze structuur en bijvoorbeeld gebieden met elkaar verbinden of kan lokale biodiversiteit versterken.
- De oever heeft een zonnige ligging. Het betreft in de meest gunstige situatie de noordelijke oever (waar zon vanuit het zuiden op schijnt). Wanneer beide oevers worden verflauwd en sprake is van weinig ruimte gaat voorkeur ernaar uit om de noordelijke oever flauwer in te richten dan de zuidelijke, zodat daar optimale bezonning plaats kan vinden. Er zijn weinig tot geen objecten zoals bomen en bebouwing die de oever beschaduwen.
- Binnen 3 meter van de geambieerde flauwe oever is geen bomenrij aanwezig, gedefinieerd als minstens 2 bomen op maximaal 10 meter van elkaar. Dit met het oog op behoud van bomen.
- De oever bevindt zich niet langs water waarin relatief veel vissoorten voorkomen die een negatieve invloed uitoefenen op de waterkwaliteit. Bijvoorbeeld de bodem omwoelende soort brasem.
- Er komen geen invasieve (exotische) soorten voor in de oever zoals de Japanse duizendknoop. Om verspreiding van invasieve soorten te voorkomen is het niet wenselijk in de oever te graven. Ook kan een NVO totaal overwoekerd worden door de invasieve soort waardoor het doel om de biodiversiteit te verhogen niet kan worden behaald.

Beheervoorwaarden

- Voor ontwikkelingsbeheer wordt op klei- en veenbodems doorgaans 2 jaar uitgetrokken, op zandbodem 4 jaar. In de ontwikkelingsfase wordt jaarlijks gemaaid en geschoond in het najaar. Bij zeer voedselrijke oevers zelfs tweemaal per jaar waarbij een extra onderhoudsgang nodig is vóór de zomer.
- In de instandhoudingsfase wordt de natte oever tweejaarlijks gemaaid en twee tot vierjaarlijks geschoond. Wanneer de diversiteit van de oevervegetatie te veel afneemt bij tweejaarlijks maaien kan voortaan jaarlijks worden gemaaid in het najaar. De droge oever of bloemrijke ruigte wordt jaarlijks gemaaid wanneer de grond relatief schraal is, tweejaarlijks wanneer deze voedselrijk is.
- De watergang wordt zo'n achtjaarlijks gebaggerd om de geleidelijke overgang van land naar water te behouden, verlanding tegen te gaan en het bergend vermogen van de watergang te behouden. Indien nodig wordt de oevervegetatie zo'n tienjaarlijks uitgekrabt. Baggeren gebeurd altijd vanaf een gesloten zijde zoals een oever naar een open watergang, zodat vissen en ander waterleven daarheen kan vluchten.
- Het is van belang om een eenmaal ingezet beheer consequent door te voeren zodat de oever zich zoals beoogt ontwikkelt.
- Onderhoud wordt uitgevoerd in de minst kwetsbare periode voor de flora en fauna. Dit is doorgaans in het najaar (september-oktober).
- Verdichting van de bodem en beschadiging van bodem en vegetatie moeten worden voorkomen. Werk hierom zoveel mogelijk vanaf de zijkant in plaats van over de vegetatie heen te rijden, of indien mogelijk vanaf het water. Als wel over de vegetatie heen moet worden gereden gaat voorkeur ernaar uit om dit in één werkgang, achteruit te doen, zodat na afmaaien niet meer over deze stukken heen gereden wordt.
- Voorkeur gaat uit naar een gefaseerde werkwijze waarbij delen van de vegetatie, of alle vegetatie aan één van de twee natuurlijke oeverzijden blijft overstaan. Zo blijft voedselaanbod, veiligheid, verblijfs-en voortplantingsgelegenheid altijd voor fauna behouden. Ook met baggeren gaat voorkeur uit naar een gefaseerde werkwijze.
- Maaisel en slib worden afgevoerd om te voorkomen dat verrijking van de oevers en het water plaatsvindt.

Bijlage 5 Onderbouwing biodiversiteitsthema's

***Figuur 28** geeft het ambitieblad biodiversiteit, waarop diverse thema's zijn benoemd die samenhangen met achteruitgang van biodiversiteit stoppen, biodiversiteit behouden en biodiversiteit versterken. In de lopende tekst van **paragraaf 4.6** is per thema benoemd waarom het betreffende thema belangrijk is in relatie tot biodiversiteit en wat gemeente Dordrecht gaat of blijft doen om binnen ieder thema bij te dragen aan de biodiversiteitsambities. Deze bijlage geeft meer achtergrondinformatie over de in paragraaf 4.6 benoemde thema's.*

Ziekten en plagen

Tabel 12 geeft een overzicht van bekende ziekten en plagen die voorkomen in gemeente Dordrecht. De gevolgen voor biodiversiteit en menselijke gezondheid zijn daarbij benoemd.

Ziekte/Plaag	Verspreiding Dordrecht	Gevolgen biodiversiteit en gezondheid
Essentaksterfte	Verspreid over Dordrecht bij gewone es	Boomsterfte heeft negatieve impact op biodiversiteit
Botulisme	Bijvoorbeeld vijver bij de Troelstraweg (tegen de Zuidendijk), Trompweg, Weizigtpark t.h.v. de Nassauweg.	Bacteriën hebben negatieve impact op ecologische waterkwaliteit en menselijke gezondheid (ziekte), sterfte onder met name watervogels
Invasieve exoten	Verspreid over Dordrecht, zie tabel 13	Invasieve karakter van exoten heeft een negatieve impact op biodiversiteit en soort specifiek ook op menselijke gezondheid (irritatie, huidklachten)
Blauwalgen	Diverse locaties, varieert per jaar en moment	Negatieve impact op ecologische waterkwaliteit en menselijke gezondheid (ziekte)

Tabel 12. Bekende locaties van ziekten en plagen in gemeente Dordrecht

Gemeente Dordrecht hanteert een aanpak van signaleren, beheren en actief ingrijpen in het geval van ziekten en plagen.

Signaleren
Via een monitoring onderzoekt de gemeente het beheergebied periodiek bij een vermoeden van een ziekte of een plaag. Zo worden bijvoorbeeld elk jaar alle essen via een VTA-inspectie gemonitord op symptomen van essentaksterfte. Via deze gerichte monitoring weet de gemeente bijtijds of verder ingrijpen (de bron wegnemen of actief beheer) nodig is.

Beheren
Beheer is nodig om (de verspreiding van) ziekten en plagen onder controle te houden. De aanpak is afhankelijk van de soort ziekte/plaag, het verspreidingsvermogen en de besmettingsgraad. Het volstaat soms om lokaal de bron te beheren (waarmee verspreiding voorkomen wordt), andere situaties vergen een gemeente brede aanpak. Tevens is de benodigde intensiteit van aanpak per soort verschillend.

Actief ingrijpen
Het actief ingrijpen is nodig wanneer ziekten en plagen met beheer niet (meer) onder controle zijn te houden. Dit is vooral nodig wanneer de ziekten of plagen zich verder dreigen te verspreiden, de kans op besmettingen hoger is of wanneer de veiligheid en gezondheid van Dortenaren in het geding komt. De aanpak is soortspecifiek.

Invasieve exoten

Tabel 13 geeft bekende waarnemingen weer van invasieve exoten over de periode 2015-2020 in gemeente Dordrecht. De vaakst genoemde soorten hebben een (potentieel) grote impact op de Dordtse biodiversiteit. Bij de incidenteel waargenomen soorten, wasbeerhond, zonnebaars en rosse stekelstaart, is de ecologische impact (momenteel) nog gering.

Soort(en)	Aantal locaties	Impact	Aanpak
Nijlgans	898	Groot	Preventie*
Reuzenbalsemien	151	Groot	Preventie, verwijdering en beheersing
Smalle waterpest	115	Groot	Preventie, beheersing**
Geelbuikschildpad, roodwangschildpad, Lettersierschildpad	86	Klein***	Preventie
Muskus- en beverrat	81	Groot	Preventie, verwijdering en beheersing****
Reuzenberenklauw	75	Groot	Preventie, verwijdering en beheersing
Japanse, Sachalinse en Boheemse duizendknoop*****	46	Zeer groot	Preventie, verwijdering en beheersing
Eikenprocessierups*****	33	Groot	Preventie, verwijdering en beheersing
Gevlekte en rode Amerikaanse rivierkreeft, Chinese wolhandkrab	27	Groot	Preventie
Ongelijkbladig vederkruid, verspreidbladig waterpest, waterwaaier	3	Groot	Preventie, verwijdering en beheersing
Ongelijkbladig vederkruid, verspreidbladig waterpest, waterwaaier	3	Groot	Preventie, verwijdering en beheersing
Hemelboom	3	Groot	Preventie, verwijdering en beheersing

*Verwijdering en beheersing verloopt via het provinciaal vastgesteld Faunabeheerplan.
** Smalle waterpest komt al lang voor in Nederland en heeft zich veel verspreid. Het actief verwijderen heeft weinig zin omdat de soort in staat is weer snel terug te groeien.
*** Schildpadden kunnen zich niet voortplanten in Nederland. Daarom is de negatieve impact beperkt.
**** Waterschappen voeren de actieve verwijdering en beheersing hoofdzakelijk uit voor wat betreft ratten.
***** Deze soorten staan niet op de unielijst invasieve exoten. Toch is de overlast zo hinderlijk, dat direct handelen nodig blijkt.

Tabel 13 Waarnemingen van invasieve exoten tussen 2015-2020 (Bron: Nationale Database Flora en Fauna, NDFF)

Gemeente Dordrecht hanteert een aanpak van preventie, verwijdering en beheer in het geval van invasieve exoten.

Preventie
Preventie is een belangrijk middel om verspreiding van invasieve exoten te voorkomen. Dordrecht onderzoekt daarom vóór de start van een werk de projectlocatie op aanwezigheid van invasieve exoten. In het geval dat invaiseve exoten voorkomen in de omgeving van een plangebied, wordt verdere verspreiding voorkomen. Bijvoorbeeld door rijroutes van werkverkeer aan te passen.

Verwijdering
Als invasieve exoten op een projctlocatie worden waargenomen wordt eerst een specifiek werkprotocol opgesteld. De begeleiding van de werkzaamheden gebeurt door een deskundige op het gebied van invasieve exoten. Het werkprotocol bevat een duidelijke werkwijze voor het actief verwijderen van groeiplaatsen van invasieve planten en leefgebieden van invasieve fauna. De soort specifieke aanpak varieert van het wegvangen van dieren (kreeften) tot een sanering (in geval van de Japanse duizendknoop).

Beheer
De derde stap is toepassing van actief beheer op bekende overlastlocaties van invasieve exoten. De aanpak varieert per soort. Zo voorkomt het cyclisch verwijderen van soorten, zoals verspreidbladige waterpest en ongelijkbladig vederkruid, een verdere verspreiding in het watersysteem. Ook zijn hardnekkige locaties van reuzenberenklauw met aanvullende beheersmaatregelen in toom te houden.

Bijen

In Dordrecht komen, zover bekend, 101 bijensoorten voor. Hiervan zijn 15 soorten zeldzaam en staan op de Nationale Rode Lijst. In tabel 14 zijn deze soorten benoemd.

Groep bijen	Soorten
Hommels	Zandhommel, wilgenhommel, rode koekoekshommel
Zandbijen	Roodrandzandbij, donkere klaverzandbij, weidebij
Wespbijen	Roodsprietwespbij, vroege wespbij
Groefbijen	Breedbandgroefbij, roodharige groefbij
Overige bijen	Knautiabij, bruine rouwbij, andoornbij, klimopbij, distelbehangersbij

Tabel 14. Bekende waarnemingen van hommels en bijen in gemeente Dordrecht tussen 2010-2020 (Bron: NDFF). Alleen de zeldzame soorten (vermelding Rode lijst of bekend als zeldzame soort) staan in deze lijst

Er geldt een landelijke zorgplicht als het gaat om (zeldzame) bijen en hommels. Om bijen in hun voortbestaan goed te kunnen helpen past Dordrecht het beheer aan en creërt de gemeente meer nestgelegenheid. Het bijvriendelijker beheer is vooral gericht op het aanpassen van het maaibeleid. Beheer wordt aangepast op overgangen tussen gras en bos, omdat de bijen hier bloemen ofwel voedsel, rust en zonlicht vinden. Beheer wordt aangepast bij bekende nestplaatsen, zodat meer nesten tijdens onderhoudswerkzaamheden worden gespaard. Over het algemeen blijven vaker bloemrijke grasstroken staan, zodat bijen hier voedsel en schuilgelegenheid kunnen vinden. Er worden meer bloemrijke bermen (waaronder bloemenlinten) gerealiseerd, zodat bijen en hommels makkelijker op inheemse bloemen voedsel kunnen vinden. De bermen vormen daarnaast een belangrijke, beschutte verbindingsweg door de gemeente voor insecten en andere dieren. Nestgelegenheid wordt gecreëerd door insectenhotels en andere geschikte nestplaatsen te facciliteren.

De gemeente zoekt naar een natuurlijke balans tussen gebruiks- (honingbij) en biodiversiteitsdoelen (wilde bij). Het onderzoeksrapport van Naturalis, *Bijen en balsemien: concurrentie tussen honingbijen en wilde bestuivers in de Biesbosch 2021*, vormt de basis voor deze balans.

Bescherming van gebieden en soorten

In Dordrecht worden jaarlijks diverse evenementen georganiseerd en projecten uitgevoerd, zoals woningbouw, herinrichtingen van de buitenruimte en het kappen van bomen. De organisator/projectleider dient zich te houden aan de Wet- en regelgeving omtrent flora en fauna en beschermde gebieden.
Het is nodig om, voor de start van evenementen/werkzaamheden, een oriënterend onderzoek uit te laten voeren. Via zo'n onderzoek wordt duidelijk welke soorten voorkomen, welke daarvan beschermd of kwetsbaar zijn en wat de te verwachten effecten zijn van het betreffende evenement/werk op deze soorten. Een ecologisch deskundige voert dit onderzoek uit. Afhankelijk van de uitkomsten van het onderzoek dienen preventieve, of correctieve maatregelen te worden uitgevoerd.

- Preventief: Verplaatsen van datum of locatie van evenement/werkzaamheden, of rekening houden met lawaai i.v.m. dag- en nachtritme van dieren.

- Correctief: Aanvragen ontheffing.

Gemeente Dordrecht zal bij vergunningen voor evenementen/werkzaamheden zorgen voor voldoende kennisoverdracht en voorlichting. Zo weet een organisator/projectleider bijtijds of een oriënterend onderzoek wel of niet nodig is. Bij de aanvraag van toestemming of een vergunning toetst de gemeente of de organisator/projectleider voldoet aan alle relevante wettelijke verplichtingen. Eén van deze verplichtingen is dat de gemeente het natuuronderzoek toetst op juistheid en volledigheid.

Natuurinclusief bouwen

De openbare ruimte en de bebouwing daarin kunnen een (grotere) bijdrage leveren aan biodiversiteit door toepassing van natuurinclusief bouwen. De biodivesiteit wordt versterkt door:

1. Bij bestaande bouw burgers en ondernemers aansporen om meer te doen met natuurinclusief bouwen middels Beleidsregel nieuwbouw en herstructurering en Handboek natuurinclusief bouwen.

2. Bij diverse typen projecten een passend aantal maatregelen treffen voor gebouwbewonende soorten, zoals nader wordt uitgewerkt in beleidsregel en/of handboek.

3. Groenblauwe structuren binnen het projectgebied in richten en verbinden met de omgeving.

Bij het inrichten en verbinden van de groenblauwe structuren wordt ingezet op vijf hoofd habitat groepen namelijk; gebouwen, bomen, struweel, bloemrijk grasland en water en oevers. Binnen een habitat moet worden voldaan aan de eisen die de doelsoorten stellen aan hun omgeving, waarbij voldaan moet worden aan de zes uitgangspunten: Voedsel, Veiligheid, Voortplanting, Verblijf, Verbinding en Variatie. In de beleidsregel en het handboek worden de eisen voor natuurinclusief bouwen verder uitgewerkt.

Tijdelijke natuur

Van Tijdelijke Natuur is sprake als de uiteindelijke bestemming van het terrein (niet zijnde natuur) vast ligt, of al duidelijk is. Er moet overtuigend aangetoond worden dat de bestemming gaat veranderen en dat daarover geen discussie meer is. Deze bestemming mag nog niet zijn gerealiseerd.

Om Tijdelijke Natuur in te zetten op braakliggende percelen, onderneemt Dordrecht de volgende stappen:

1. Uitvoering quickscan natuur;
2. Indien nodig uitvoering aanvullend ecologisch onderzoek;
3. Zorgen voor duidelijkheid over de procedurele planvorming;
4. Zorgen dat het plangebied qua planning minimaal een jaar braak ligt;
5. Aanvragen ontheffingbij Provincie Zuid-Holland OF registreren van het project via de website van Tijdelijke Natuur (www.tijdelijkenatuur.nl). Bij registratie is het nodig om het project met een goedgekeurde gedragscode aan te vragen;
6. Zorgen dat de ontheffing tijdig wordt verkregen of dat tijdig wordt gezorgd voor een ontvangstbewijs van registratie. Bij registratie wordt de melding ook naar Provincie Zuid-Holland doorgestuurd;
7. Zorgen dat het project tijdig wordt gepubliceerd, zodat iedereen van de Tijdelijke Natuur afweet op locatie;
8. Zorgen dat het terrein minimaal eens in de drie jaar gemonitord wordt in de periode dat het als Tijdelijke Natuur in beheer is.
9. Bij start van de werkzaamheden meldingsplicht naar het bevoegd gezag toe.
10. Bij start van de werkzaamheden naleven zorgplicht flora en fauna en werken met een ecologisch werkprotocol.

Monitoring en bijsturing

Er zijn een aantal onderwerpen waarop monitoring wenselijk is, om inzicht te krijgen in de voortgang van de ambities en eventueel bij te kunnen sturen om de biodiversiteit verder te versterken. In tabel 15 zijn voorbeelden weergegeven van diverse te monitoren onderwerpen inclusief wijze van monitoring. Onderwerp 1 t/m 4 zijn afkomstig uit de visie Groenblauw eiland van Dordrecht (Urbanisten, 2020). De navolgende onderwerpen komen uit dit Groenblauwprogramma en hebben ten doel om de effecten, van de in dit programma gestelde beleidseisen voor inrichting en beheer, te monitoren en aan de hand van monitoringsresultaten bij te kunnen sturen.

	Monitoringsonderwerp	Monitoringswijze
1.	Getijdenpark vergroten (Wantijzone)	Soorten (flora en insecten) en hun aantallen
2.	Dijklinten versterken	Soorten (flora en insecten) en hun aantallen
3.	Killen versterken	Soorten (flora en insecten) en hun aantallen
4.	Ontwikkeling Dordwijkpark	Soorten (flora en insecten) en hun aantallen
5.	Aanpassing maaibeheer	Soorten (flora en insecten) en hun aantallen
6.	Mantel- en zoomvegetaties	Soorten (flora en insecten) en hun aantallen
7.	Flora- en faunaverbindingen (SES)	Soorten (vooral zoogdieren) en verbindingsfunctie
8.	Groentypen	Checklist leefgebiedenbenadering uit Natuureffectbestek
9.	Natuurcompensatie	Monitoring gebruik van faunavoorzieningen
10.	Invasieve exoten, ziekten en plagen	Monitoring ontwikkeling exoten, ziekten en plagen
11.	Groen en bomen	Ontwikkeling oppervlakte en hoeveelheid Eiland van Dordrecht

Tabel 15. Enkele voorbeelden van verschillende monitoringsonderwerpen en de wijze van monitoring.

Op het Eiland van Dordrecht vindt continu monitoring plaats. Dit is belangrijk om meer kennis te vergaren en daardoor de juiste keuzes te kunnen maken, die optimaal bijdragen aan het behalen van (biodiversiteits)doelen. Toch weet gemeente Dordrecht nog niet alles over de verspreiding van een aantal bijzondere soorten. Deze soorten zijn beschermd of erg zeldzaam en verdienen de komende jaren meer aandacht bij ecologisch onderzoek.

Dit is de laatste pagina van dit groenblauwprogramma.

Colofon

Dit plan is opgesteld door:
*i*dverde Advies
Willemsplein 2-4
5211 AK 's-Hertogenbosch
advies@idverde.nl
Contactpersoon: Kimberly Hofstede

In opdracht van:
Gemeente Dordrecht
Spuiboulevard 300
3311 GR Dordrecht
Contactpersoon: Oege Oevering

Vastgesteld door Gemeenteraad:
2021

Luchtfoto voorblad: Holland.com